

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΘΗΣΚΕΙΟΛΟΓΙΑΣ
Π.Μ.Σ.
"ΠΗΓΕΣ, ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΣ ΒΙΟΣ
ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ"**

**ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ
ΤΗΣ ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΑΤΗΧΗΣΕΩΣ
(Με βάση τις μυσταγωγικές κατηχήσεις
του αγίου Κυρίλλου Ιεροσολύμων)**

**Διπλωματική εργασία του ΜΠΧ φοιτητή
π. Αντωνίου Γ. Φιλιππή
Α.Μ.: 10204**

**Επιβλέπων καθηγητής
κος Γεώργιος Φίλιας**

Άργος 2023

**ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ
ΤΗΣ ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΑΤΗΧΗΣΕΩΣ**
(Με βάση τις μυσταγωγικές κατηχήσεις
του αγίου Κυρίλλου Ιεροσολύμων)

Περιεχόμενα

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ.....	6
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	10
1. Περὶ κατηχήσεως	10
2. Ο ἅγιος Κύριλλος Ἱεροσολύμων	13
3. Οἱ Μυσταγωγικὲς Κατηχήσεις τοῦ ἁγίου Κυρίλλου	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	19
ΜΥΣΤΗΡΙΑ & ΕΠΙΚΑΙΡΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ	19
1. ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΒΑΠΤΙΣΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΧΡΙΣΜΑΤΟΣ	19
1.1 Ἱστορικά καὶ θεολογικά στοιχεῖα	19
Ἱστορικά στοιχεῖα.....	19
Θεολογικά στοιχεῖα.....	22
1.2 Ο ἀνάδοχος.....	28
1.3 Οἱ γονεῖς καὶ ἡ ἐν Χριστῷ ζωὴ τοῦ νεοφωτίστου	28
1.4 Σύγχρονοι προβληματισμοί.....	31
Οἱ γονεῖς.....	31
Ο ἀνάδοχος.....	34
Οἱ ἱερεῖς	35
2. ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ	38
2.1 Ἱστορικά καὶ θεολογικά στοιχεῖα	38
Ἱστορικά στοιχεῖα.....	38
Θεολογικά στοιχεῖα	39
2.2 Σύγχρονοι προβληματισμοί.....	41
Τι σημαίνει σήμερον γὰρ τοὺς περισσότερους ὁ γάμος;.....	41
Με ποια κριτήρια γίνεται ἡ ἐπιλογή τοῦ συζύγου; Τὶ ρόλο διαδραματίζουν οἱ γονεῖς;.....	42
Ξέρω ν' ἀγαπῶ;.....	44
Μυστήριον δύο σὲ ἓνα!.....	44
Πῶς προετοιμάζεται τὸ ζευγάρι πνευματικὰ πρὶν τὸν γάμον;	46
Ποία εἶναι τὰ ὅρια τοῦ στολισμοῦ;	46

Ποια η παρουσία μας στο Μυστήριο;	48
Προτρέπουμε τους καλεσμένους, πριν την έναρξη του γάμου, να συμμετέχουν κι εκείνοι προσευχητικά;	48
Παρερμηνεία του αποστολικού αναγνώσματος.	49
Έθιμα και «παραδόσεις»!	50
Μετά το γάμο έχουν ενεργή συμμετοχή στη λατρευτική και πνευματική ζωή της εκκλησίας; Υπάρχει διάθεση για πνευματικό αγώνα;	51
3. ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΕΩΣ	52
3.1 Ιστορικά και θεολογικά στοιχεία	52
3.2 Σύγχρονοι προβληματισμοί	53
Εξομολογούμενοι	53
Ιερείς πνευματικοί	56
4. ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΣ	58
4.1 Ιστορικά και θεολογικά στοιχεία	58
4.2 Σύγχρονοι προβληματισμοί	60
Πώς πρέπει να εισέρχομαι στο Ναό και ποια η στάση μου μέσα σε αυτόν;	60
Κατανοώ τη λειτουργική γλώσσα;	61
Γιατί «πρέπει» να εκκλησιάζομαι;	63
Κάθε πότε μπορώ να κοινωνώ και υπό ποιες προϋποθέσεις; Είμαι άξιος;;	64
Πώς προσέρχομαι στο Άγιο Ποτήριο;	66
Υπάρχει φόβος να κολλήσω κάτι με τη χρήση της κοινής λαβίδας;	67
Συμμετέχω σωστά στη Θεία Λατρεία; Συμψάλλω ή συμμετέχω παθητικά;	68
Έχουμε οι ιερείς επίγνωση της ιερατικής μας ευθύνης;	70
Κατά πόσον οι ιερείς έχουμε εντρυφήσει στα τελούμενα και τους συμβολισμούς του Μυστηρίου ώστε να κατανοούμε αυτά που πράττουμε βοηθώντας τους πιστούς να συμμετέχουν στη Θεία Λατρεία;	72
Πώς τελούμε οι ιερείς τη Θεία Ευχαριστία; Διαβάζουμε εις επήκοον τις ευχές; Τις αναγιγνώσκουμε με τρόπο κατανοητό από τους πιστούς;	72
Πρέπει η Λατρεία να είναι ταπεινή και απλή ώστε να αποτελεί καρδιακή προσευχή;	74
Κατά πόσον μιλά στις ψυχές των πιστών το σημερινό κήρυγμα;	74
Αγγίζει σήμερα η Θεία Λειτουργία τις ψυχές των παιδιών και των νέων;	76
5. ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΕΥΧΕΛΑΙΟΥ	78
5.1 Ιστορικά και θεολογικά στοιχεία	78
5.2 Σύγχρονοι προβληματισμοί	78
Πότε τελούμε Ευχέλαιο;	78
Πώς προετοιμαζόμαστε για το Ευχέλαιο;	79

Πώς βλέπει ο λαός το Ευχέλαιο της Μ. Τετάρτης;	80
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	81
Σύνθεση συμπερασμάτων	81
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	89

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

- ΒΕΠΕΣ : Βιβλιοθήκη Ελλήνων Πατέρων & Εκκλησιαστικών Συγγραφέων
ΘΗΕ : Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια
ΡG : Patrologia Graeca
ΜΚ : Μυσταγωγική Κατήχηση
ΕΠΕ : Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

«Πάτερ, αυτά που μας λέτε δεν τα ακούσαμε ποτέ από τους γονείς μας. Δεν μπορούσαμε να φανταστούμε ότι τα Μυστήρια της Εκκλησίας έχουν τέτοια δύναμη. Βασικά, δεν ξέραμε καν τι σημαίνει Μυστήριο. Πηγαίναμε εκκλησία μια δυο φορές το χρόνο για το καλό χωρίς να ζούμε τα γεγονότα. Τώρα όμως που μας εξηγήσατε πάτερ, τώρα καταλαβαίνουμε τι χάναμε τόσον καιρό. Θα προσπαθήσουμε να τα εφαρμόσουμε μόλις επιστρέψουμε σπίτι μας ελπίζοντας να ακολουθήσουν και οι γονείς μας!!!».

Ήταν η τελευταία μέρα της κατασκήνωσης και τα λόγια αυτά του 17χρονου Ε. με έβαλαν για μια ακόμα φορά σε σκέψεις και ένας καταιγισμός λογισμών με περικύκλωσε. Βαπτισμένοι μεν ορθόδοξοι χριστιανοί αλλά μόνο στα χαρτιά και τόσο μακριά από την ουσία και την Αλήθεια. Ακατήχητοι... Τόσο μακριά από τα σωστικά Μυστήρια της Εκκλησίας μας. Μα γιατί; Τι φταίει; Φταίει ο καθένας ξεχωριστά; Φταίει η Εκκλησία; Φταίμε οι ιερείς γιατί δεν έχουμε ίσως πάρει σοβαρά τη διακονία μας; Φταίει ο σημερινός τρόπος ζωής; Αυτά και άλλα πολλά ερωτήματα και προβληματισμοί που προκύπτουν καθημερινά από την ποιμαντική μου διακονία ως εφημερίου, με οδήγησαν στην εκπόνηση της παρούσης εργασίας η οποία αποσκοπεί να αναδείξει κάποιες από τις σύγχρονες διαστάσεις της κατηχήσεως των Μυστηρίων.

Ευχαριστώ θερμά τη σύζυγό μου Δήμητρα που με στήριξε με υπομονή καθ' όλη τη διάρκεια της συγγραφής της εργασίας αναλαμβάνοντας το βάρος της καθημερινής φροντίδας των παιδιών μας. Ευχαριστώ επίσης τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Γεώργιο Φίλια για την πατρική του αγάπη, καθοδήγηση και υπομονή. Δοξολογώ κι ευχαριστώ τέλος τον πανάγαθο Θεό που με αξίωσε να διακονώ το Άγιο Θυσιαστήριό Του «ψαρεύοντας» ψυχές και προσφέροντάς τις στην αγκαλιά Του!

Δόξα τω Θεώ πάντων ένεκεν!

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μετά την ανάληψη του Κυρίου, ήρθε η μέρα της Πεντηκοστής οπότε ξεκινά η δράση του Αγίου Πνεύματος στον κόσμο μας. Ο Παράκλητος, το τρίτο πρόσωπο της Αγίας Τριάδος, το Άγιο Πνεύμα είναι πλέον το ενεργούν τα πάντα, η ζωοποιός χάρις του Οποίου μας οδηγεί προς τη Βασιλεία των Ουρανών. Αυτό επιτυγχάνεται δια μέσου των Μυστηρίων της Εκκλησίας μας τα οποία αποβλέπουν στην αναγέννηση και τη σωτηρία μας. Χωρίς αυτά είναι αδύνατον να σωθεί ο άνθρωπος. Απαραίτητη προϋπόθεση για την είσοδο του ανθρώπου στην Εκκλησία, είναι η συμμετοχή του στα ιερά της Μυστήρια. Η Εκκλησία φανερώνεται και πραγματώνεται μέσα από την τέλεση των ιερών Μυστηρίων δια μέσου των οποίων ο χριστιανός μετέχει στις αγιοπνευματικές ενέργειες του Θεού.

Τα Μυστήρια αποτελούν θεοσύστατες τελετές. Συνεστήθησαν από τον ίδιο τον Κύριο και από Αυτόν ορίσθηκαν ως μέσα χορηγήσεως και μεταδόσεως της χάριτός Του της οποίας πηγή είναι η σταυρική θυσία του Χριστού. Κάθε Μυστήριο έχει την εξωτερική και την εσωτερική του πλευρά, τα αισθητά δηλαδή σημεία που εμείς βλέπουμε και αυτά που δεν βλέπουμε. Πολύ ωραία σημειώνει επ' αυτού ο ιερός Χρυσόστομος: *«Μυστήριο καλείται διότι δεν πιστεύουμε όσα βλέπουμε, αλλά άλλα βλέπουμε και άλλα πιστεύουμε. Γιατί τέτοια είναι η φύση των Μυστηρίων. Αλλιώς διάκειμαι προς αυτά εγώ και αλλιώς ο άπιστος. Ακούω ότι σταυρώθηκε ο Χριστός και αμέσως θαυμάζω τη φιλανθρωπία Του. Το ακούει εκείνος και το νομίζει ασθένεια. Ακούω ότι έγινε δούλος και θαυμάζω τη φροντίδα Του. Το ακούει εκείνος και το θεωρεί ατιμία. Ακούω ότι πέθανε και εκπλήττομαι για τη δύναμή Του, διότι αν και πέθανε, δεν κατακρατήθηκε αλλά κατήργησε το θάνατο. Ακούει εκείνος και υποπτεύεται αδυναμία. Ακούγοντας Ανάσταση, ισχυρίζεται ότι το πράγμα είναι μύθος, εγώ όμως παραδέχθηκα τις αποδείξεις από την*

πραγματικότητα και προσκυνώ την οικονομία του Θεού. Εκείνος όταν ακούει λουτρό, νομίζει απλώς νερό, εγώ όμως βλέπω όχι μόνο αυτό που φαίνεται αλλά τον καθαρισμό της ψυχής δια του Πνεύματος. Εκείνος νομίζει ότι το σώμα μου έχει μόνο λουσθεί, εγώ όμως πιστεύω ότι και η ψυχή γίνεται καθαρή και άγια και σκέπτομαι τον τάφο, την Ανάσταση, τον αγιασμό, τη δικαιοσύνη, τη λύτρωση, την υιοθεσία, την κληρονομιά, τη βασιλεία των ουρανών, τη χορήγηση του Αγίου Πνεύματος. Διότι δεν κρίνω τα φαινόμενα κατ' όψιν αλλά με τους οφθαλμούς της διανοίας». ¹

Τα Μυστήρια στην Ορθόδοξη Ανατολική Εκκλησία είναι το Βάπτισμα, το Χρίσμα, η Θεία Ευχαριστία, η Μετάνοια και Εξομολόγηση, η Ιερωσύνη, ο Γάμος και το Ευχέλαιο. Τα τρία πρώτα ονομάζονται Μυστήρια της «χριστιανικής μύσεως» διότι αυτά εισάγουν τον άνθρωπο στην αληθινή εν Χριστώ ζωή. Το Βάπτισμα και το Χρίσμα τελούνται μία μόνο φορά ενώ η Θεία Ευχαριστία τελείται συνεχώς και μέσα από αυτήν ο πιστός γίνεται μέτοχος της αιωνίου ζωής. Όλα τα Μυστήρια, ανάγουν την ύπαρξή τους στη διδασκαλία του Κυρίου και το γεγονός ότι η Εκκλησία τα ενέταξε στο κορυφαίο Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας δηλώνει με τον καλύτερο τρόπο την πίστη της ότι όλα αποτελούν επιταγές Εκείνου και τις μόνες προϋποθέσεις αγιασμού και σωτηρίας. Αυτή η πίστη στον Θεοϊδρυτο χαρακτήρα των Μυστηρίων «συγκροτεί» την Εκκλησία, αφού παρέχει τη δυνατότητα στους πιστούς μετοχής στις δωρεές του Αγίου Πνεύματος².

¹ P.G. 61, 55-56

² <https://www.pemptousia.gr/2021/09/to-litourgiko-periechomeno-tis-katichiseos/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1. Περί κατηχήσεως

«Πορευθέντες ουν μαθητεύσατε πάντα τα έθνη...»³. Η εντολή αυτή και συνάμα τελευταία παρακαταθήκη του Χριστού προς τους μαθητές του κατά την Ανάληψή Του για τη συνέχεια του κηρυκτικού Του έργου, αποτελεί τη γέφυρα που ενώνει την Εκκλησία με το μέλλον. Το τρίπτυχο *«κήρυγμα, κατήχηση, βάπτισμα»* αποτελεί τη βάση του ιεραποστολικού έργου της Εκκλησίας ανά τους αιώνες. Η κατήχηση δεν είναι τίποτε άλλο από τη μετάδοση της αλήθειας του Ευαγγελίου στις νεότερες γενιές με τρόπο προσαρμοσμένο στις συνθήκες της κάθε εποχής. Είναι η διδασκαλία της Ορθοδόξου Χριστιανικής πίστεως δια μέσου της Αγίας Γραφής και της Ιεράς Παραδόσεως.

Η λέξη «κατήχηση» συναντάται ήδη από τα χρόνια της Καινής Διαθήκης με την έννοια που της αποδίδουμε σήμερα. Στις Πράξεις των Αποστόλων υπάρχουν αρκετά παραδείγματα κατηχήσεως όπως ο ευνούχος της Κανδάκης που βαπτίστηκε από τον διάκονο Φίλιππο⁴ και ο εκατόνταρχος Κορνήλιος που κατηχήθηκε και βαπτίσθηκε από τον απόστολο Πέτρο⁵. Αξίζει να θυμηθούμε και το παράδειγμα του Απολλώ ο οποίος είχε βαπτισθεί με το βάπτισμα του Ιωάννου του Προδρόμου μόνο, χωρίς να έχει λάβει το χριστιανικό βάπτισμα⁶, κάτι το οποίο δεν τον εμπόδιζε να κηρύττει το λόγο του Χριστού. Είχε όμως, πριν τη βάπτισή του, ανάγκη πρόσθετης κατηχήσεως την οποία ανέλαβαν οι συνεργάτες του αποστόλου Παύλου, Ακύλας και Πρίσκιλα⁷. Βλέπουμε λοιπόν ότι πριν από το Βάπτισμα προηγείτο μια διδασκαλία, ένας «τύπος διδαχής» όπως την ονομάζει ο απ. Παύλος⁸. Περιεχόμενο αυτής της διδαχής ήταν η

³ Ματθ. 28,19

⁴ Πράξ. 8,38

⁵ Πράξ. 10,48

⁶ Πράξ. 28,24

⁷ Πράξ. 18,26

⁸ Ρωμ. 6,17

μετάνοια, η πίστη στον αληθινό Θεό, η διδασκαλία για το Βάπτισμα και το Άγιο Πνεύμα, η ανάσταση των νεκρών και η αιώνια ζωή⁹.

Από το δεύτερο αιώνα, λόγω της συνεχούς αυξήσεως των προσερχομένων στη χριστιανική πίστη, δημιουργήθηκαν οι τάξεις των κατηχομένων και επιμηκύνθηκε ο χρόνος κατηχήσεως και προετοιμασίας μέχρι τα τρία χρόνια. Εξαιτίας των διωγμών που ήδη είχαν ξεκινήσει, έπρεπε η πίστη των υποψηφίων προς το Βάπτισμα να είναι καλά εδραιωμένη ώστε να είναι έτοιμοι αν κληθούν να ομολογήσουν Χριστό και να οδηγηθούν στο μαρτύριο.

Με το διάταγμα των Μεδιολάνων (4^{ος} αι.) και τον Μέγα Κωνσταντίνο, η Εκκλησία εισέρχεται πλέον σε μια νέα πραγματικότητα. Ολοένα και περισσότεροι ενδιαφέρονται να κατηχηθούν και να βαπτισθούν οπότε η μορφή της κατηχήσεως γίνεται πλέον πιο συστηματική. Διαμορφώθηκε η τάξη των Φωτιζομένων, δηλαδή οι κατηχούμενοι που περνούσαν από ειδική προετοιμασία για να λάβουν το Βάπτισμα, ενώ ταυτόχρονα δημιουργήθηκαν νέες κατηχήσεις για μετά το Βάπτισμα που ονομάστηκαν Μυσταγωγικές. Επίσης, λειτούργησε πιο καθοριστικά ο θεσμός των αναδόχων, που τότε ο ρόλος τους δεν συνίστατο στην παρουσία τους κατά το Βάπτισμα, αλλά στην παρακολούθηση του κατηχομένου και στη μύησή του στη νέα ζωή¹⁰. Με το πέρασμα των χρόνων και αναλόγως των εκάστοτε τοπικών συνθηκών, η Εκκλησία άρχισε σιγά σιγά να ρίχνει το βάρος της κατηχήσεως στην ίδια τη ζωή της τροποποιώντας την έως τότε μορφή κατηχήσεως.

Στην περίοδο της Τουρκοκρατίας, το Βάπτισμα με το Χρίσμα και ο Γάμος αποσυνδέονται εντελώς από τη Θεία Ευχαριστία και ξεκινά πλέον μια δύσκολη περίοδος για την κατήχηση και διδασκαλία των Μυστηρίων. *«Οι αιτίες της παρακμής του κατηχητικού έργου βρίσκονται ιστορικά σε μια επώδυνη περίοδο της εκκλησιαστικής ζωής, την οποία ο π. Αλέξανδρος*

⁹ Εβρ. 6,1

¹⁰ Βουλγαράκη Η., Πάντα τα έθνη 21

Σμέμαν ονόμασε περίοδο της Δυτικής αιχμαλωσίας της Ορθόδοξης θεολογίας και λειτουργικής ζωής. Στα δύσκολα χρόνια της Τουρκοκρατίας και μετά την απελευθέρωση, η Ορθοδοξία πιέζεται αδυσώπητα από τις ρωμαιοκαθολικές και προτεσταντικές επιθέσεις που κομίζουν οι Βαυαροί, αλλά και τις ιδέες των εν Ελλάδι προοδευτικών εκπροσώπων του Διαφωτισμού. Η εκκλησιαστική ζωή του ελεύθερου κράτους οργανώνεται με βάση Δυτικά πρότυπα. Σχεδόν τα πάντα καθορίζονται με βάση τον ρωμαιοκαθολικό αυταρχισμό και την προτεσταντική ηθικιστική καθηκοντολογία. Η λειτουργική ζωή νοείται ως τρόπος χορηγίας ατομικού αγιασμού από κάποιους χαρισματούχους - τους κληρικούς. Το κατηχητικό έργο αποσυνδέεται πλήρως από την Ευχαριστιακή ζωή, παύει να είναι μυσταγωγικό, γίνεται νοησιαρχικό και καθηκοντολογικό, δεν αποκαλύπτει το ήθος της Ευχαριστιακής λειτουργικής ζωής, δεν μαρτυρεί για τις αλήθειες της ζωής και του θανάτου που αποκαλύπτει ο Ζών Χριστός μέσα στη Λατρεία»¹¹.

Μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας και εν μέσω πολλών δυσκολιών, η κατήχηση σταδιακά ανατέθηκε στα κατηχητικά σχολεία της Εκκλησίας και στο πρόγραμμα σπουδών των σχολικών μονάδων. Τα Μυστήρια πλέον δεν αποτελούν προοπτικές για την είσοδο των πιστών στη Βασιλεία των Ουρανών, αλλά ένα σύνολο θρησκευτικών τελετών που παρέχουν ατομικό αγιασμό και εξυπηρετούν τα θέλω του ανθρώπου έναντι του Θεού.

Η κατήχηση αποτελεί βασικό λειτουργικό όργανο μέσω του οποίου μυσταγωγούνται οι πιστοί και πραγματώνεται βιωματικά η σωτηρία του ανθρώπου κι έχει ευχαριστιακό χαρακτήρα. Η Θεία Ευχαριστία ως το βασικότερο Μυστήριο, είναι η αρχή και το κέντρο όλης της εκκλησιαστικής ζωής. «Έτσι η Κατήχηση είναι έκφραση του πνεύματος της Θείας Ευχαριστίας, δηλαδή της Αγάπης, της φιλοθεΐας και

¹¹ Κανιολάκη Ι, Δημοσίευση(ανάπτυξη εισήγησης) στα Πρακτικά του Επιστημονικού συνεδρίου του Παιδ. Τμήμ. της Σχολής Επιστημών Αγωγής του Πανεπιστημίου Κρήτης

φιλανθρωπίας, της κενώσεως και της ταπεινώσεως. Ὁ κατηχούμενος συνδέεται στενότερα με την Θεία Ευχαριστία. Δεν παρακολουθεί απλώς τη Θεία Ευχαριστία, αλλά μετέχει ουσιαστικά αυτής. Γι' αυτό και το αυθεντικό και επίκαιρο περιεχόμενο του κατηχητικού έργου, οι μορφές και ἡ αποδοχή του ἢ μη, καθορίζονται ουσιαστικά ὁπό τον βαθμό και την ένταση της μετοχής στην λατρεία της Εκκλησίας»¹².

2. Ο ἅγιος Κύριλλος Ιεροσολύμων

Σύμφωνα με τα λιγοστά στοιχεία της βιογραφίας του, ο μεγάλος αυτός Πατέρας της Εκκλησίας μας γεννήθηκε μεταξύ του 313 και 315 μ.Χ. στην Ιερουσαλήμ (ἢ στα περίχωρά της). Από τα στοιχεία που συλλέγουμε ἀπό τις Κατηχήσεις του, φαίνεται ὅτι ανατράφηκε σε χριστιανική οικογένεια ἡ ὁποία συμμετείχε ενεργά στη λατρευτική ζωή της Ιεροσολυμίτικης κοινότητας. Το 335 μ.Χ. σε ηλικία μόλις εἴκοσι ετών, χειροτονείται διάκονος και το 345 μ.Χ. με ἐντολή του ἐπισκόπου Ιεροσολύμων Μάξιμου, χειροτονείται πρεσβύτερος. Λίγα χρόνια μετά, γύρω στα 348 – 350 μ.Χ. ο ἅγιος Κύριλλος διαδέχεται τον Μάξιμο στον ἐπισκοπικό θρόνο. Ἡ χειροτονία του ἐγίνε ἀπό τον ἀρειανό Μητροπολίτη Καισαρείας Ακάκιο στον ὁποῖο ἀνήκε ἡ ἐπισκοπή των Ιεροσολύμων. Αυτό ἀπετέλεσε ἀφορμή να παρεξηγηθεῖ ο ἅγιος Κύριλλος και να θεωρηθεῖ ὅτι ἔχει τα ἴδια φρονήματα με τον Ακάκιο. Με ἀπόφασή της ἡ Β΄ Οικουμενική Σύνοδος το 381 μ.Χ. ἔβαλε τέλος στις συκοφαντίες και ἀποκατέστησε τὴν ἀλήθεια ἀναγνωρίζοντας στο πρόσωπο του ἁγίου Κυρίλλου ἕναν μεγάλο ἀγωνιστὴ κατὰ των ἀρειανών. Ἐτσι λοιπόν ἀπό τὴν πρώτη μέρα της χειροτονίας του στον ἐπισκοπικό θρόνο, ἀναλαμβάνει ἕνα τεράστιο ἀγώνα ἐναντίον των ἀρειανών και συνεπώς ἐναντίον του ἐπισκόπου Καισαρείας Ακακίου.

¹² Μητρ. Φαναρίου Ἀγαθαγγέλου, , *Ευχαριστία και Κατήχηση*, Βιβλιοθήκη ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΣ, Ἀποστολική Διακονία

Ας θυμηθούμε λίγο σε αυτό το σημείο ποια ήταν η κατάσταση της τοπικής εκκλησίας των Ιεροσολύμων αλλά και ποιες ήταν οι ιστοριοπολιτιστικές συνθήκες εκείνης της περιόδου. Η χριστιανική κοινότητα της Ιερουσαλήμ είχε σχεδόν αφανιστεί μετά την καταστροφή της πόλης το 70 μ.Χ. Μέχρι τον 3^ο αιώνα είχε χριστιανό επίσκοπο και υπαγόταν διοικητικά στην επισκοπή Καισαρείας. Επειδή η Ιερουσαλήμ είχε ιδιαιτέρους δεσμούς με το Πρόσωπο και την επί γης ζωή του Κυρίου, με απόφασή της η Α΄ Οικουμενική Σύνοδος, ανάγει την Εκκλησία των Ιεροσολύμων σε επισκοπή αποδεσμεύοντάς την έτσι από το θρόνο της Καισάρειας. Εκείνη την εποχή οικοδομήθηκε το κτιριακό συγκρότημα, όπου γίνονταν και οι κατηχήσεις, το οποίο περιελάμβανε το Ναό της Αναστάσεως, το Ναό του Μαρτυρίου και το μικρό κτίριο με το κυκλικό αίθριο κτισμένο στο σημείο της Σταυρώσεως του Κυρίου. Με το Διάταγμα των Μεδιολάνων το 313 μ. Χ. παύουν οριστικά οι διωγμοί των χριστιανών και οι κατά τόπους εκκλησίες προσπαθούν να βρουν τον ελεύθερο πλέον βηματισμό τους. Δυστυχώς όμως παράλληλα αυξάνεται δυναμικά η αίρεση του Αρείου. Παρόλο που η Α΄ Οικουμενική Σύνοδος αποφάνθηκε για τις δύο φύσεις του Χριστού και διευθέτησε τις διαμάχες μεταξύ ορθοδόξων και αρειανών καταδικάζοντας τον Άρειο και τις δοξασίες του, εντούτοις δεν έπαυσε η πλάνη του Αρείου να μαστίζει την Εκκλησία. Η αιρετική μερίδα των χριστιανών παρουσιάζει αύξουσα πορεία μετά το θάνατο του Μ. Κωνσταντίνου το 337 μ. Χ. , τον οποίο διαδέχθηκε στο θρόνο, ο φιλικά προσκείμενος προς τους αρειανούς γιος του, Κωνσταντίνος ο Β΄. Έτσι γεμίζουν προοδευτικά οι επισκοπικοί θρόνοι με αρειανούς ποιμένες.

Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι ο άγιος Κύριλλος αναλαμβάνει το τιμόνι της τοπικής Εκκλησίας σε μια πολύ δύσκολη περίοδο. Ο πόλεμος εναντίον του είναι αδυσώπητος. Οι αρειανοί προσπαθώντας να περιορίσουν το έργο του, καταφέρνουν να τον εκθρονίσουν δύο φορές. Ο άγιος όλο αυτό το διάστημα τηρεί θα λέγαμε μια διακριτική και

διπλωματική στάση προσπαθώντας να κάνει το έργο του χωρίς να ερεθίζει ιδιαίτερα τους αρειανόφρονες, αποφεύγοντας συστηματικά να χρησιμοποιεί στις κατηχήσεις του λεπτούς και επίμαχους όρους όπως το «ομοούσιος». Αυτή η στάση του παρεξηγήθηκε από τους ορθοδόξους κι έτσι ο άγιος πολεμούμενος και από τους αρειανούς, παρέμεινε σε ένα περιθώριο μακριά από την πρώτη γραμμή των μαχών. Αυτό του έδωσε τη δυνατότητα να αφοσιωθεί συστηματικά και ουσιαστικότερα στο ποιμαντικό και κατηχητικό του έργο.

Ο άγιος Κύριλλος, εναρμονίζοντας στο πρόσωπό του την ορθή θεολογία και ορθοπραξία, με τη διακριτική και σοφή ποιμαντική του διακονία, χαρακτηρίστηκε ορθά από την Εκκλησία μας ως Μέγας Πατήρ και Κατηχητής αφήνοντας στις νεότερες γενιές το ανεκτίμητης αξίας κατηχητικό του έργο. Κοιμήθηκε στις 18 Μαρτίου του 386 μ.Χ.

3. Οι Μυσταγωγικές Κατηχήσεις του αγίου Κυρίλλου

Οι κατηχήσεις του αγίου Κυρίλλου Ιεροσολύμων αποτελούν πολύτιμα γραπτά τεκμήρια των πρώτων αιώνων της Εκκλησίας μας. Παρουσιάζουν με πληρότητα τη θεολογική γνώση, τη σοφία και την ποιμαντική διάκριση και ευαισθησία του αγίου πατρός. Το ύφος τους είναι απλό και προσιτό γεμάτο δογματικές αλήθειες που γίνονται άμεσα κατανοητές από όλους. Οι κατηχήσεις του χωρίζονται σε δύο κατηγορίες : α) αυτές που απηύθυνε προς τους Φωτιζομένους πριν από το Βάπτισμα και β) σε εκείνες που εξεφώνησε προς τους Νεοφώτιστους αμέσως μετά τη βάπτισή τους κατά τη Διακαινήσιμο εβδομάδα, τις επονομαζόμενες Μυσταγωγικές Κατηχήσεις οι οποίες είναι πέντε συνολικά και έχουν ως θέμα τα Μυστήρια της Εκκλησίας.

Οι τρεις πρώτες Μυσταγωγικές Κατηχήσεις αναφέρονται στο Μυστήριο του Βαπτίσματος ενώ η τέταρτη και η πέμπτη στη Θεία Ευχαριστία. Η πρώτη και η δεύτερη Μυσταγωγική Κατήχηση

αναφέρονται κυρίως στο τυπικό του Βαπτίσματος και στον τρόπο σωτηρίας του ανθρώπου που συντελείται με τη συμμετοχή του στο θάνατο και την Ανάσταση του Χριστού κατά την τριττή κατάδυση και ανάδυσή του στην κολυμβήθρα¹³. Ως βαπτισματική ύλη, ο άγιος Κύριλλος δέχεται μόνο το νερό το οποίο δεν είναι απλό κοινό νερό αλλά «σωτηριώδες νάμα» (ΜΚ Β'). Βέβαια υπάρχει και η περίπτωση του μαρτυρίου όπου ο μάρτυρας βαπτίζεται δι' αίματος. Αυτό στηρίζεται θεολογικά στην έκχυση Αίματος και Ύδατος από την πλευρά του Κυρίου. Μετά το βάπτισμα ο άνθρωπος παραλαμβάνεται από τους αγγέλους, συνάπτεται προς το Νυμφίο, ενδύεται το Χριστό, προσάγεται προς τον Θεό-Πατέρα και υιοθετείται από Αυτόν (ΜΚ Β'). Η θύρα του Παραδείσου είναι πλέον ανοιχτή για το Νεοφώτιστο.

Στην Γ' Μυσταγωγική Κατήχηση, ο άγιος Κύριλλος συγκεντρώνει τη διδασκαλία του σχετικά με το Μυστήριο του Χρίσματος. Όπως το Βάπτισμα έτσι και το Χρίσμα αποτελούν μέρη του σωτηριώδους σχεδίου της Θείας Οικονομίας. Κατά την ανάβαση του Κυρίου από τα ύδατα του Ιορδάνη ποταμού *«Πνεύματος Αγίου ουσιώδης επιφοίτησις Αυτώ εγένετο, τω ομοίω επαναπαυομένου του ομοίου»* (ΜΚ Γ') και *«ελαίω γαρ ή μύρω σωματικώς Χριστός υπ' ανθρώπου ουκ εχρίσθη, αλλ' ο Πατήρ Αυτόν Σωτήρα προχειρισάμενος του παντός κόσμου Πνεύματι έχρισεν Αγίω»* (ΜΚ Γ'). Η έλευση λοιπόν του Αγίου Πνεύματος γίνεται πραγματικά στο Χρίσμα όπως ακριβώς και στο Βάπτισμα. Το νερό του Βαπτίσματος και τα δώρα της Θείας Ευχαριστίας, ο άρτος και ο οίνος, μετά την επίκληση του Αγίου Πνεύματος παύουν να είναι «ψιλά» υλικά στοιχεία και ενδύονται τη χάρη του Αγίου Πνεύματος (ΜΚ Δ'). Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και με το άγιο Χρίσμα. Φαινομενικά είναι μύρο, κατά τη δύναμη όμως είναι «αγιοποιόν» και «ζωοποιόν» (ΜΚ Γ'). Με το Χρίσμα ο Νεοφώτιστος αγιάζεται λαμβάνοντας τις δωρεές του Αγίου Πνεύματος κι

¹³ ΚΑΤΗΧΗΣΕΙΣ ΑΓΙΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, Ι. Μ. Τιμίου Προδρόμου Καρέα, σελ.27

έχει πλέον τη δυνατότητα να πορευθεί σε αυτήν τη ζωή απαλλαγμένος από τη ντροπή του μεταπτωτικού ανθρώπου και να φθάσει στη θέωση.

Όπως γνωρίζουμε, οι κατηχούμενοι παρέμεναν στη Θεία Λειτουργία μέχρι ενός σημείου κι ύστερα αποχωρούσαν. Στην Ε΄ Μυσταγωγική Κατήχηση, ο άγιος Κύριλλος πραγματεύεται και επεξηγεί αποσπασματικά το σημείο της Θείας Λειτουργίας το οποίο ήταν άγνωστο έως τότε στους Νεοφώτιστους – Λειτουργία των πιστών- κάνοντας ιδιαίτερη αναφορά στην επίκληση του Αγίου Πνεύματος κατά τον καθαγιασμό των Τιμίων Δώρων. Αυτή η αναφορά αποτελεί την αρχαιότερη μαρτυρία η οποία αποδίδει τη μεταβολή των προσφερομένων υλικών στοιχείων στην επίκληση του Αγίου Πνεύματος.

Ένα ακόμα σημαντικό στοιχείο που αναφέρεται στην Ε΄ Μυσταγωγική Κατήχηση και αποτελεί την πρώτη γραπτή μαρτυρία σε λειτουργικό κείμενο της Ανατολικής Εκκλησίας, είναι η Κυριακή Προσευχή. Το «Πάτερ ημών» δεν αναφέρεται πουθενά στις Διαταγές των Αποστόλων και απουσιάζει ακόμα και από τη Θεία Λειτουργία του αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου όπως υποστηρίζουν αρκετοί ειδικοί¹⁴. Ο άγιος Κύριλλος τονίζει ιδιαίτερα το στοιχείο της Θείας Ευχαριστίας ως θυσίας «αγίας και φρικωδεστάτης» (ΜΚ Ε΄) που προσφέρεται υπέρ του «σύμπαντος κόσμου» και προσπαθεί να εμφυτεύσει στις ψυχές των Κατηχουμένων τη σημασία της Θείας Μεταλήψεως αφού ο άνθρωπος μόνο δια της Θείας Κοινωνίας γίνεται «*σύσσωμος και σύναιμος Χριστού*» (ΜΚ Δ΄).

Η όλη ζωή της Εκκλησίας συγκροτείται και λειτουργείται «*δια της αγιαστικής Χάριτος*» του Αγίου Πνεύματος το οποίο ενεργεί και τελειοποιεί τα Μυστήρια. Αυτή η αλήθεια επαναλαμβάνεται συχνά και με ποικίλες διατυπώσεις στις Κατηχήσεις του αγίου Κυρίλλου με την πρόθεση να τονιστεί η αποστολή του τρίτου προσώπου της Αγίας

¹⁴ Ό.π., σ. 31

Τριάδος στο όλο Μυστήριο της Θείας Οικονομίας¹⁵. Η αναφορά και η ερμηνεία των βασικών σημείων της Θείας Λειτουργίας από τον άγιο Κύριλλο γίνεται προς πνευματική οικοδομή των νέων μελών της Εκκλησίας. Οι Νεοφώτιστοι θα πρέπει να κατανοήσουν ότι η Θεία Λειτουργία δεν αποτελεί προσωπική υπόθεση αλλά προσφέρεται για όλη την κτίση, ορατή και αόρατη, λογική και άλογη. Προσφέρεται τόσο για τους ζώντες όσο και για τους κεκοιμημένους, οι οποίοι άπαντες συνέρχονται επί το αυτό, προσφέρονται, μεταμορφώνονται και αγιάζονται δια της «ζωοποιού ενεργείας» του Αγίου Πνεύματος (ΜΚ Ε').

Ο άγιος πατήρ, με ταπείνωση, αγάπη και διάκριση αλλά και με τέλεια δογματική κατάρτιση αφήνει μέσα από τις Κατηχήσεις του να φανεί η αδιάκοπη μέριμνα της αρχαίας Εκκλησίας για το τόσο ζωτικό θέμα της κατηχήσεως και πνευματικής κατάρτισεως των νέων μελών της.

¹⁵ Ό. π.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΜΥΣΤΗΡΙΑ & ΕΠΙΚΑΙΡΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

1. ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΒΑΠΤΙΣΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΧΡΙΣΜΑΤΟΣ

1.1 Ιστορικά και θεολογικά στοιχεία

Ιστορικά στοιχεία

«Αμήν αμήν λέγω σοι, εάν μη τις γεννηθή εξ ύδατος και Πνεύματος, ου δύναται εισελθείν εις την βασιλείαν του Θεού»¹⁶, «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος»¹⁷. Οι στίχοι αυτοί αποτελούν τη μαρτυρία της εκκλησίας για την σημασία του Βαπτίσματος αφού ιδρυτής του είναι ο ίδιος ο Κύριος και καταδεικνύουν την αποστολική συνέχεια του Μυστηρίου έως σήμερα.

Στα πρώτα χριστιανικά χρόνια, κανείς δεν μπορούσε να φτάσει στο Βάπτισμα αν προηγουμένως δεν είχε περάσει το στάδιο της κατηχήσεως. Η Εκκλησία λοιπόν οργάνωσε την ομάδα των κατηχουμένων σε τρεις τάξεις (**ακροώμενοι, κατηχούμενοι, φωτιζόμενοι**) τους οποίους συνήθως εκπαίδευε για τρία χρόνια με ειδικούς κατηχητές και με σειρά γενικών χριστιανικών μαθημάτων. Προ της Μ. Τεσσαρακοστής, οι κατηχούμενοι εντάσσονταν στην τάξη των φωτιζομένων, μέσα από μια τελετή που ονόμαζαν ονοματογραφία, μετά την οποία ο φωτιζόμενος έμπαινε σε καθημερινή και συστηματική κατήχηση από τον επίσκοπο ή τους ιερείς. Όταν πλέον μετά από ικανό χρονικό διάστημα ολοκληρωνόταν η κατήχηση, βαπτιζόταν συνήθως το Πάσχα ή τα Χριστούγεννα. Μετά τη βάπτιση, η διδασκαλία συνεχιζόταν με τις

¹⁶ Ιω. 3,5

¹⁷ Ματθ. 28,19

λεγόμενες Μυσταγωγικές Κατηχήσεις, με σκοπό να συνδέσουν το νεοφώτιστο με τα Μυστήρια και τη λειτουργική ζωή της Εκκλησίας.

Με την επικράτηση του νηπιοβαπτισμού, η κατήχηση έχασε την πρωταρχική της σημασία αφού πλέον ο παλιός τρόπος αγωγής δεν μπορούσε να γίνει σε νήπια. Ο νηπιοβαπτισμός μαρτυρείται ως μεμονωμένη πράξη τόσο στην Καινή Διαθήκη¹⁸ όσο και στην εκκλησιαστική γραμματεία των πρώτων χριστιανικών αιώνων¹⁹. Ως θεσμός στην Εκκλησία γενικεύθηκε τον 6^ο αιώνα.

Όταν κάποιος επιθυμούσε να βαπτισθεί, την ευθύνη της ειλικρινείας των κινήτρων του την ανέλαμβανε ένας ήδη χριστιανός (ανάδοχος) ο οποίος εγγυάτο στην Εκκλησία γι' αυτόν. Ο θεσμός του αναδόχου, ως όρος, είναι γνωστός από την αρχαιότητα με τη νομική έννοια του εγγυητή σε συμφωνία τρίτων. Στην ελληνική εκκλησιαστική ορολογία με την ονομασία αυτή συναντάται για πρώτη φορά στον άγιο Διονύσιο Αρεοπαγίτη (5^{ος} αι.) ο οποίος τον ονομάζει «ανάδοχο και ηγεμόνα»²⁰.

Η συνείδηση της αρχαίας εκκλησίας ότι ο διάβολος θέλει να έχει υπό την εξουσία του τον άνθρωπο, δημιούργησε την αγιαστική πράξη των εξορκισμών. Κατ' αυτήν γινόταν η απέλαση του δαίμονα και η απελευθέρωση του ανθρώπου από την κυριαρχία του, όχι ασφαλώς με διαδικασίες μαγικές όπως έκαναν οι ειδωλολάτρες για την εκδίωξη των κακών πνευμάτων, αλλά είτε με επίκληση στο όνομα της Αγίας Τριάδος, είτε με την δύναμη του Σταυρού, με χρήση ελαίου, με προσευχές και απλό φύσημα που γίνεται φωτιά για το διάβολο και κυρίως με τη δύναμη του ονόματος του Χριστού. Η πράξη αυτή από τον 3^ο αιώνα, σύμφωνα με τη

¹⁸ Πράξ. ι 47-48, ιστ 15, 31-33, Α' Κορ. 1, 16

¹⁹ Κογκούλη Ι., Σκαλτσή Π., Οικονόμου Χρ., Το Βάπτισμα, σ.148

²⁰ PG 3, 396D

μαρτυρία των αποκρύφων πράξεων του Θωμά, εντάχθηκε και στην προετοιμασία των κατηχουμένων για το βάπτισμα²¹.

Μετά τους εξορκισμούς ακολουθούν η απόταξη του σατανά και η σύνταξη με το Χριστό, πράξεις οι οποίες είναι γνωστές από τον 4^ο αιώνα. Στην αρχαία Εκκλησία γίνονταν ξεχωριστά πριν από τη βάπτιση στο προαύλιο του βαπτιστηρίου οίκου κατά τη νύκτα του Μ. Σαββάτου. Είναι αξιοσημείωτο ότι η πράξη της ομολογίας με τη μορφή των ερωταποκρίσεων είναι ήδη γνωστή από τα τέλη του 2^{ου} αιώνα, αρχές του 3^{ου} αιώνα στη Δύση και την Ανατολή αλλά οι ρίζες τις βρίσκονται στην πίστη και ομολογία του ευνούχου της Κανδάκης²².

Ο καθαγιασμός του ύδατος που είναι ευχαριστιακή και δοξολογική πράξη ανάγεται στον 3^ο αιώνα σύμφωνα με τις Αποστολικές Διαταγές και την Αποστολική Παράδοση του Ιππολύτου²³. Επίσης σύμφωνα με την Αποστολική Παράδοση, είναι γνωστή η ευλογία και η χρήση με επορκιστό έλαιο η οποία στηρίζεται στην αντίληψη ότι εξορκιστικές ευχές διαβάζονται όχι μόνο σε πρόσωπα, αλλά και σε διάφορα αντικείμενα (νερό, λάδι)²⁴. Το μυστήριο του χρίσματος αποτελεί μίμηση του χρίσματος του Χριστού, των ιερέων, βασιλέων και προφητών της Παλαιάς Διαθήκης.

Στην αρχαία Εκκλησία οι βαπτισθέντες με τη λαμπάδα στα χέρια, μετέβαιναν εν πομπή από το βαπτιστήριο στον κυρίως Ναό και στέκονταν μπροστά στο Ιερό Βήμα συμμετέχοντας στη θεία Λειτουργία που ετελείτο συνδυασμένη εκείνη την εποχή με το μυστήριο του βαπτίσματος. Ο κύκλος που γίνεται σήμερα τρεις φορές γύρω από την κολυμβήθρα παραπέμπει στη μετάβαση και είσοδο των βαπτισμένων στον κυρίως Ναό και αποτελεί σύνδεσμο του βαπτίσματος με τη Θεία

²¹ Μωραΐτη Δ., ΘΗΕ 3, 589

²² Πράξ. 8, 36

²³ Αποστολική Παράδοσις, σ.81

²⁴ Τρεμπέλα Π., Ακολουθία του βαπτίσματος, Μικρόν Ευχολόγιον, σ.290

Λειτουργία. Ο ύμνος «Ὅσοι εἰς Χριστόν εβαπτίσθητε...» που ψάλλεται εκείνη τη στιγμή αντικαθιστώντας τον τρισάγιο ύμνο, δείχνει καθαρά ότι στο νου και στην πράξη της αρχαίας Εκκλησίας το βάπτισμα ήταν οργανικά δεμένο με την ευχαριστιακή σύναξη. Η πρώτη μαρτυρία και περιγραφή αυτής της σύνδεσης υπάρχει στον άγιο Ιουστίνο (165 μ.Χ.), ο οποίος λέει «κοινὰς ευχὰς ποιησόμενοι υπέρ τε εαυτῶν και του φωτισθέντος»²⁵.

Θεολογικά στοιχεία

Το βάπτισμα δεν είναι απλά μια συμβολική πράξη αλλά αποτελεί γεγονός με υπαρξιακές διαστάσεις και αιώνια προοπτική. Μας συμφιλιώνει με το Θεό, μας κάνει συμπολίτες των αγίων και μέλη της οικογένειας του Θεού, μας συνδέει με τη ζωή του Χριστού και αποτελεί τη θύρα δια της οποίας εισερχόμαστε στην Εκκλησία. Αποτελεί μυστήριο που μας αναγεννά πνευματικά. Ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος το ονοματίζει πολύ όμορφα ως αναγέννηση, λουτρό σωτηρίας, φώτισμα και υιοθεσία²⁶. Όπως μπολιάζουμε ένα άγριο δένδρο με ένα ήμερο και καρποφόρο στέλεχος, έτσι και με το βάπτισμα ο άνθρωπος μπολιάζεται στο σώμα του Χριστού, κατά τον άγιο Κύριλλο Ιεροσολύμων²⁷. Ο Μέγας Βασίλειος επίσης θεωρεί το βάπτισμα τόσο αναγκαίο όσο είναι αναγκαία η αναπνοή για το σώμα και το φως για τα μάτια²⁸. Ο καινούργιος λοιπόν άνθρωπος, αποκτά τα χαρακτηριστικά του Χριστού, καινούργια μέλη και νέες αισθήσεις, σημάδι ότι εισάγεται στην καινούργια ζωή. Ο άγιος Νικόλαος Καβάσιλας σημειώνει ότι όπως ένας τεχνίτης αναπλάθει έναν ανδριάντα που έχασε τη μορφή του, έτσι και ο Χριστός αναπλάθει και αναγεννά την εικόνα που είχε ο άνθρωπος πριν από την πτώση²⁹. Η

²⁵ PG 6, σ. 428

²⁶ PG 49, σ. 235

²⁷ ΒΕΠΕΣ 39, σ.49-50

²⁸ ΕΠΕ 6, σ. 248

²⁹ ΕΠΕ 22, σ.342

αναγέννηση όμως αυτή είναι σαφές ότι εκδηλώνεται με υλικά στοιχεία και συμβολικές πράξεις μέσω των οποίων ο βαπτιζόμενος μυσταγωγείται στην εν Χριστώ ζωή.

Του βαπτίσματος προηγείται η κατήχηση (προβαπτισματικές τελετές) η οποία περιλαμβάνει την πρώτη ευχή για την προστασία του κατηχουμένου (αφού ξεκινά εκείνη την ώρα ένας αγώνας με το κακό), τους εξορκισμούς-αφορκιστικές ευχές ώστε να διωχθούν οι δαίμονες και να ετοιμαστεί η καρδιά να δεχθεί το Χριστό, την απόταξη του διαβόλου και τη σύνταξη πλέον με το Χριστό ομολογώντας την πίστη δια του Συμβόλου της Πίστεως και τελικά την προσκύνηση στον ένα αληθινό Τριαδικό Θεό.

Μετά την πρώτη ευχή ακολουθούν, α) τρία εμφυσήματα, ως σημείο του Αγίου Πνεύματος, στο πρόσωπο του βαπτιζομένου με σκοπό την εκδίωξη κάθε πονηρού πνεύματος, β) τριπλή σφράγιση με το σημείο του Σταυρού στο μέτωπο (νους), στο στόμα (λόγος) και στο στήθος (ζωή)³⁰ και γ) σύντομος τριπλός εξορκισμός ώστε να διωχθούν τα δαιμόνια από την ψυχή του βαπτιζομένου.

Στρεφόμενος προς τη δύση ο βαπτιζόμενος, καλείται να αποτάξει το σατανά με τη μορφή ερωταποκρίσεων στο τέλος των οποίων ως τελευταία πράξη απομάκρυνσης και εκδίωξης του διαβόλου, φυσά και τον φτύνει τρεις φορές δηλώνοντας έτσι με όλη του την καρδιά τον αποτροπιασμό και την περιφρόνησή του προς αυτόν. Απωθείται και αποκηρύσσεται ο διάβολος σαν να είναι παρών εκείνη τη στιγμή, ως πονηρός και σκληρός τύραννος, ως δημιουργός και συνεργός κάθε κακίας που απειλεί τον άνθρωπο και τον κόσμο όλο³¹. Πολύ ωραία μας δίνει ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος την εξής εικόνα *«Όπως οι ζωγράφοι πριν χρωματίσουν το έργο τους καθαρίζουν τις σανίδες, έτσι και ο υποψήφιος για το βάπτισμα πριν λάβει τη «βαφή» του Αγίου Πνεύματος, καθαρίζει την*

³⁰ PG 155, 217B

³¹ ΒΕΠΕΣ 39

ψυχή του από κάθε κακή συνήθεια και βρωμιά του παρελθόντος, έτσι ώστε να λάμψει επάνω της η βασιλική εικόνα και το κάλλος του Θεού»³².

Ύστερα στρεφόμενος προς ανατολάς, αφού ανατολή είναι ο Χριστός, συντάσσεται με Εκείνον και ομολογεί την τιμή και προσκύνηση στον ένα Τριαδικό Θεό. Ο Χριστός, ως φως αληθινό και ως ήλιος της δικαιοσύνης, αντικατέστησε την παλαιά ειδωλολατρική συνήθεια να προσεύχονται προς την κατεύθυνση του ανατέλλοντος ηλίου. Ο βαπτιζόμενος, συντασσόμενος με το Χριστό αισθάνεται την απελευθέρωση από το σατανά και την επάνοδό του στον παράδεισο οδηγούμενος πλέον από το σκοτάδι στο φως. Η ομολογία της πίστεως είναι η επίσημη πράξη της νέας συνθήκης με το Χριστό. Ένας νέος τρόπος ζωής ξεκινά αφού ο άνθρωπος μπολιάζεται στο σώμα του Χριστού. Επομένως είναι απαραίτητη η πίστη στον Τριαδικό Θεό και η ομολογία αυτής της πίστης πριν το βάπτισμα. Η ομολογία αλλά και όλη η πράξη της σύνταξης, επισφραγίζεται με την προσκύνηση της Αγίας Τριάδος και αποτελεί σύμβολο αγάπης, σεβασμού και υπακοής.

Η τελευταία προβαπτισματική ευχή, είναι μια δέηση προς τον Κύριο να ανακαινίσει τον βαπτιζόμενο, να τον αξιώσει να δεχθεί το άγιο Βάπτισμα το οποίο αποτελεί την είσοδο στη Βασιλεία του Θεού.

Το μυστήριο του βαπτίσματος ξεκινά με τη δοξολογία και ευλογία της βασιλείας της Αγίας Τριάδος, όπως ακριβώς ξεκινά και η Θεία Λειτουργία. Η δοξολογία αυτή αποκαλύπτει τον τελικό προορισμό του μυστηρίου που είναι η βασιλεία του Θεού. Η αγιαστική ενέργεια της Αγίας Τριάδος έρχεται μέσω των δεήσεων και των ευχών του ιερέα και το νερό καθαγιάζεται και καθαρίζεται από τις δαιμονικές ενέργειες. Το νερό στη συνείδηση της εκκλησίας, είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το βάπτισμα που σημαίνει βύθισμα στο νερό, έτσι ώστε να μιλάμε για το μυστήριο του ύδατος. Στο ευαγγέλιο του Ιωάννη, επισημαίνεται ότι αν κανείς δεν

³² PG 46, 235 γ'

γεννηθεί «εξ ύδατος και πνεύματος» δεν μπορεί να εισέλθει στη βασιλεία του Θεού³³. Η σημασία του νερού στις ανάγκες της ζωή μας το καθιέρωσε σύμφωνα και με αρχαίες κοσμογονικές αντιλήψεις, ως σύμβολο αναγέννησης και σωτηρίας, σύμβολο καθαρισμού, σύμβολο ζωής και γονιμότητας, σύμβολο θανάτου και καταστροφής. Όπως στην πρώτη δημιουργία από το νερό ξεπήδησε η ζωή, έτσι και στο βάπτισμα με τη δύναμη του Αγίου Πνεύματος, το νερό αποκτά πάλι την αρχική λυτρωτική του σημασία και χαρίζει τη νέα εν Χριστώ ζωή. Το νερό του κατακλυσμού που κατέπνιξε την τότε κοσμική αμαρτία, τώρα στο βάπτισμα καταπνίγει του δαίμονες και δίνει ζωή στον θανατωμένο πνευματικά άνθρωπο. Ο Ιορδάνης όταν δέχθηκε στα νερά του το Χριστό, διασκόρπισε τη χάρη του σε όλο τον κόσμο. Ο νικτήρας αλλά και το νερό που χύθηκε από την πλευρά του Κυρίου είναι σύμβολα του βαπτίσματος. Με την επίκληση του Αγίου Πνεύματος από τον ιερέα, το νερό δεν είναι πια κοινό αλλά αποκτά δύναμη αγιότητας και με τη σφράγιση εκτυπώνεται επάνω του ο Χριστός, εξαφανίζεται η σφραγίδα του εχθρού, συντρίβονται οι ενάντιες δυνάμεις και γίνεται πλέον πνευματικό και άγιο έτοιμο να αναπλάσει τον βαπτιζόμενο. Ο άνθρωπος αναγεννάται ουσιαστικά μέσα από την πνευματική μήτρα που είναι η κολυμβήθρα. Όπως αναστήθηκε ο Χριστός, έτσι και ο παλαιός άνθρωπος της αμαρτίας πεθαίνει και γεννιέται ο νέος άνθρωπος της αφθαρσίας ο οποίος γίνεται πλέον μέλος του σώματος της εκκλησίας του Χριστού.

Πριν βαπτιστεί ο νεοφώτιστος, χρίεται από τον ιερέα αρχικά σε διάφορα μέρη του σώματός του με λάδι το οποίο ονομάζεται επορκιστό λόγω του εξορκιστικού του χαρακτήρα και από τον ανάδοχο ύστερα σε όλο του το σώμα. Όπως παλαιότερα οι αθλητές αλείφονταν πριν τον αγώνα με λάδι ώστε να ξεγλιστρούν εύκολα από τις λαβές του αντιπάλου, έτσι και ο βαπτιζόμενος αλείφεται με λάδι ώστε να τονωθεί εν όψει των αγώνων του με το διάβολο και να ξεγλιστρά από τις παγίδες του εχθρού.

³³ Ιω. 3, 5

Το λάδι ως φυσικό στοιχείο θεωρείται από πολύ παλιά φάρμακο γι' αυτό και το χρησιμοποιούσαν για τη θεραπεία ασθενών με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα την παραβολή του καλού Σαμαρείτη ο οποίος περιποιήθηκε τα τραύματα του αγνώστου αφού έριξε λάδι και κρασί³⁴. Επίσης αποτελεί σύμβολο συμφιλίωσης, ειρήνης και ελέους του Θεού προς τον άνθρωπο. Τέλος, κατά τον άγιο Κύριλλο Ιεροσολύμων, το εμπορικιστό έλαιο θεωρείται σύμβολο της ποιότητας του Χριστού και η επάλειψη όλου του σώματος, συμβολίζει την κοπή από την αγριελιά της αμαρτίας και τον εγκεντρισμό του ανθρώπου στην «ευλογημένη ελιά» του Χριστού, την Εκκλησία. Συμφιλιώνεται η ψυχή με το σώμα και ο άνθρωπος ολόκληρος με το Θεό και δια μέσου Εκείνου με τον κόσμο.

Η ζωή μας είναι μια συνεχής ανανέωση στη ζωή του Χριστού. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να μιμούμαστε τη ζωή Του και να είμαστε έτοιμοι ακόμα και να πεθάνουμε για χάρη του νεκρώνοντας πρώτα τον εγωισμό μας και την αυταρέσκειά μας³⁵. Την στιγμή της βάπτισης με την τριπλή κατάδυση και ανάδυση, βιώνουμε λειτουργικά τα γεγονότα της ταφής, του θανάτου και της αναστάσεως του Κυρίου. Αυτήν την ιερή στιγμή γίνεται η ανακαίνιση του ανθρώπου ψυχή τε και σώματι. Κατεβαίνει ο βαπτιζόμενος στο νερό νεκρός και ανεβαίνει ζωντανός λαμβάνοντας τη δόξα της αφθαρσίας. Η μίμηση αυτή είναι συμβολική, αλλά η σωτηρία που παρέχει το βάπτισμα είναι αληθινή. Δεν μας θάβουν δηλαδή στο χώμα και δεν πεθαίνουμε πραγματικά επάνω στο Σταυρό, αλλά σωζόμαστε αληθινά με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος, γινόμαστε σύμφυτοι με το ομοίωμα του θανάτου όπως λέει και ο απόστολος Παύλος³⁶. Το βάπτισμα είναι ένα έργο που το επιτελεί δια μέσου του ιερέως η Αγία Τριάδα, στο όνομα της οποίας και βαπτιζόμαστε.

Με το βάπτισμα γεννιέται ο χριστιανός αλλά ως νήπιο πνευματικά, ολοκληρώνεται με το άγιο μύρο με το οποίο ονομάζεται χριστιανός. Το

³⁴ Λουκ. 10,34

³⁵ Αλεξάνδρου Σμέμαν, «Για να ζήσει ο κόσμος», σ.109-110

³⁶ Ρωμ. 6,5

μυστήριο του χρίσματος είναι ξεχωριστό μυστήριο αλλά άμεσα συνδεδεμένο με το βάπτισμα αφού αποτελεί το τελείωμά του. Πρόκειται για μια καινούργια έκχυση του Αγίου Πνεύματος με σκοπό την ενεργοποίηση των πνευματικών δυνάμεων και χαρισμάτων που απέκτησε η ψυχή με το βάπτισμα. Το νερό περιβάλλει τον βαπτιζόμενο εξωτερικά, εσωτερικά όμως το Άγιο Πνεύμα βαπτίζει την ψυχή. Όπως ο Χριστός χρίσθηκε με το Άγιο Πνεύμα το οποίο μετά τη βάπτισή Του κατέβηκε και «έμεινεν επ' Αυτόν»³⁷, έτσι και οι βαπτισθέντες χρίονται και αγιάζονται αμέσως μετά το βάπτισμα με τη σφραγίδα του Αγίου Πνεύματος. Αποτελεί την επικύρωση, σφραγίδα, βεβαίωση ότι πλέον ο βαπτισμένος ανήκει στο Θεό και δέχεται τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος.

Η χαρά της εκκλησίας για την επιστροφή του χαμένου παιδιού στο Θεό πρέπει να εκδηλωθεί. Η λαμπρότητα της ψυχής, το εσωτερικό κάλλος και η αρετή πρέπει να συμβολισθούν και με το εξωτερικό σχήμα του βαπτισθέντος. Τη λαμπρότητα αυτή και καθαρότητα που εκτυφλώνει το διάβολο, εκφράζει το λευκό χρώμα γι' αυτό και τα βαπτιστικά ενδύματα πρέπει να είναι λευκά ως σύμβολο αγνότητας του αναγεννημένου ανθρώπου.

Ο Σταυρός και η λαμπάδα που δίνονται στο νεοφώτιστο είναι σύμβολα νίκης του φωτός, χαράς και ελπίδας. Φορώντας ο νεοφώτιστος το Σταυρό στο λαιμό του, αποδέχεται το πνεύμα της θυσίας, της αποφασιστικότητας και της παραίτησης από τα κοσμικά που συνεπάγεται η νέα εν Χριστώ ζωή.

Τελευταία πράξη του μυστηρίου του βαπτίσματος είναι η τριχοκουρία η οποία αποτελεί σύμβολο θυσίας, υπακοής και αφοσίωσης στο Θεό. Στην Ελλάδα συνήθιζαν να αφήνουν τα μαλλιά των παιδιών τους να μεγαλώσουν, για να τα κόψουν στον κατάλληλο χρόνο και να τα

³⁷ Ματθ. 3, 16

αφιερώνουν στους θεούς. Αλλά και στην Παλαιά Διαθήκη, το κόψιμο των μαλλιών δήλωνε την υποταγή και αφιέρωση στο Θεό.

1.2 Ο ανάδοχος

Κατά τον άγιο Συμεών Θεσσαλονίκης ο ανάδοχος αποτελεί τον εγγυητή για την είσοδο του νέου μέλους στο σώμα της Εκκλησίας. Ο ρόλος του είναι πνευματικός και καθοριστικός γι' αυτό πρέπει να έχει συνείδηση του βάρους και της ευθύνης που επωμίζεται ενώπιον Θεού και ανθρώπων. Είναι υποχρεωμένος να διδάξει στο παιδί μαζί με τους γονείς, την ορθόδοξη χριστιανική πίστη η οποία βέβαια είναι βίωμα και ως βίωμα πρέπει να μεταδοθεί. Αυτό επιβάλλει την ενεργή συμμετοχή του στη λατρευτική και πνευματική ζωή της εκκλησίας ώστε να ζει πρώτα εκείνος βιωματικά τα μυστήριά της.

Ο ανάδοχος, αισθανόμενος το βάρος της απόφασής του, οφείλει να προετοιμαστεί για το μυστήριο με προσευχή, συμμετέχοντας στα μυστήρια της εξομολογήσεως και της θείας Ευχαριστίας εφόσον πάρει την ευλογία του πνευματικού του. Πρέπει να γνωρίζει το Σύμβολο της Πίστεως, τις βασικές αρχές και να εντρυφήσει σε αυτές. Η ευθύνη του αναδόχου ξεκινά από την ώρα που τελείται το βάπτισμα και συνεχίζει και μετά από αυτό αφού οφείλει να διδάσκει και να νουθετεί τον αναδεκτό του, να τον οδηγήσει αργότερα στις κατηχητικές ομάδες της ενορίας του βοηθώντας τον να γίνει κι εκείνος ενεργό και ζωντανό μέλος της εκκλησίας. Ιδιαίτερα να τον μάθει να εορτάζει την επέτειο της βαπτίσεώς του.

1.3 Οι γονείς και η εν Χριστώ ζωή του νεοφωτίστου

Το βάπτισμα είναι μια νέα απογραφή, μια πολιτογράφηση του ανθρώπου στη μεγάλη οικογένεια της εκκλησίας του Χριστού μας.

Αποτελεί γεγονός της εκκλησίας και συγκεκριμένα της ενορίας που ανήκουμε, γι' αυτό και πρέπει να τελείται στην ενορία μας και πάντοτε ημέρα Κυριακή αφού είναι ημέρα χαράς. Ο νηπιοβαπτισμός, υπάρχων και στην αρχαία εκκλησία, είναι δείγμα αγάπης της μάνας εκκλησίας προς τα παιδιά. Μη θέλοντας να τα αφήσει για πολύ καιρό έρμαιο του διαβόλου στερώντας τους τη λυτρωτική χάρη του μυστηρίου του βαπτίσματος, δέχεται να τα βαπτίσει μικρά για να τα βάλει στην αγκαλιά του Θεού. Οι γονείς οφείλουν να βαπτίζουν τα παιδιά εντός των πρώτων μηνών χωρίς καθυστερήσεις και αναβολές.

Όσο για τις πρακτικές ετοιμασίες, τα προσκλητήρια να είναι απλά με χριστιανικό περιεχόμενο, τα δώρα – αναμνηστικά να έχουν σχέση με το μυστήριο, τα ρουχαλάκια του παιδιού να είναι λευκά αφού συμβολίζουν όπως προαναφέρθηκε, την καθαρότητα μετά τη βάπτιση, τα μαρτυρικά να είναι μόνο ο Σταυρός ή η εικόνα της Παναγίας ή του αγίου του οποίου φέρει το όνομα ο νεοφώτιστος, το λάδι να είναι ελαιόλαδο και φυσικά ο στολισμός να είναι απλός και έξω από το Ναό. Βασικό μέλημα των γονέων θα πρέπει να είναι επίσης και η σωστή παρουσία τους στο μυστήριο όπου θα πρέπει να συμμετέχουν εν προσευχή και προσοχή, ευπρεπώς ενδεδυμένοι, δίνοντας το καλό παράδειγμα στους συγγενείς και στους καλεσμένους.

Η προετοιμασία των γονέων για το μεγάλο αυτό γεγονός δυστυχώς δεν είναι εμπεδωμένη στη συνείδηση των περισσοτέρων ως κάτι αναγκαίο, για να μην πούμε ότι πολλές φορές απορούν μερικοί γονείς όταν ο ιερέας τους προτρέπει σε αυτό. Αρκούνται στην αγχωτική πρακτική προετοιμασία αμελώντας έτσι το ζέσταμα της ψυχής με προσευχή, μελέτη και συμμετοχή στα μυστήρια της εξομολογήσεως και της Θείας Ευχαριστίας. Εδώ βέβαια ανακύπτει και ένα μεγάλο θέμα – μάστιγα, η μη συχνή και ενσυνείδητη συμμετοχή στα Μυστήρια της Εκκλησίας μας. Μετά τη βάπτιση, οι γονείς οφείλουν να κάνουν στο παιδί τα «πνευματικά εμβόλια» καθιστώντας το, υγιές μέλος της ενοριακής

κοινότητας. Να το κοινωνούν τακτικά. Να το οδηγήσουν από μικρό στο πετραχήλι του πνευματικού για να μπαίνει σε σειρά και να το συνδέσουν σιγά σιγά με τις κατηχητικές νεανικές συνάξεις. Με λίγα λόγια να μεταδώσουν τη δική τους βιωματική πίστη στο παιδί και να την αυξήσουν. Αλλά πώς θα κάνουν όλα αυτά όταν οι ίδιοι είναι χριστιανοί στα χαρτιά και όχι κατ' ουσίαν; Πώς θα μεταδώσουν βιωματικά στο παιδί τους την αληθινή πίστη όταν δεν εκκλησιάζονται τακτικά και δεν έχουν πνευματικό οδηγό πράττοντας έτσι κατά το δοκούν σύμφωνα με «σοφές» οδηγίες της γιαγιάς ή της θείτσας;

Η σύγχρονη κοινωνία είναι διαποτισμένη με ιδέες και αξίες αντίθετες προς τη διδασκαλία του Ευαγγελίου, γεμάτη δαιμονικές προκλήσεις και ειδωλολατρικές αντιλήψεις. Με το πρόσχημα της προοδευτικότητας και του καινούργιου στη ζωή, με τον καταϊγισμό των πληροφοριών από τα διάφορα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και την τηλεόραση, ο σύγχρονος χριστιανός και ειδικά τα παιδιά, καλούνται να αντιμετωπίσουν αναρίθμητους κινδύνους που ακόμα και υποσυνείδητα εκβιάζουν τη συνείδησή τους. Η ευθύνη των γονέων και του αναδόχου είναι τεράστια. Η εν Χριστώ ζωή απαιτεί συνεχή πνευματικό αγώνα για να μπορεί να είναι συνεχώς ενεργοποιημένη η Θεία Χάρις που αποκτήθηκε με το βάπτισμα.

Η σχέση με την ενοριακή ζωή αλλά και η δομή της ενορίας λειτουργεί πολλές φορές δυστυχώς μόνο στα θρησκευτικά πλαίσια και έτσι ο μεν χριστιανισμός εννοείται ως θρησκεία, τα Μυστήρια και οι λοιπές ακολουθίες ως μαγικά μέσα και ο ιερέας ως «μάγος» της κοινότητας! Με το βάπτισμα και την αληθινή μετοχή του ανθρώπου στην καινούργια εν Χριστώ ζωή, εμβολιάζεται ο πιστός στο ήθος και στον τρόπο υπάρξεως του εκκλησιαστικού σώματος. Για να παραμείνει όμως σε αυτό το σώμα πρέπει να είναι διαρκώς σε ένα αγώνα μετανοίας και συνεχούς επιστροφής στην αγκαλιά του Θεού. Διότι το βάπτισμα είναι η αρχή μιας πορείας δύσκολης και ανηφορικής που κορυφώνεται με την

θέωση του πιστού. Γι' αυτό από τους πρώτους αιώνες καθιερώθηκε η μετά το βάπτισμα κατήχηση αλλά και το μυστήριο της εξομολογήσεως ως δεύτερο βάπτισμα για την τόνωση του πνευματικού αγώνα του πιστού. Ο Θεός θέλει από όλους μας ζωντανή πίστη με έργα κι όχι λόγια. Δεν θέλει χλιαρούς χριστιανούς. Σε καμία περίπτωση η αμαρτία και η κακία του κόσμου δεν θα πρέπει να ανατρέψουν και να διακόψουν τη συμφωνία που έκανε ο βαπτισμένος με το Χριστό κατά τη σύνταξή και ομολογία πριν το βάπτισμα.

1.4 Σύγχρονοι προβληματισμοί

Οι γονείς

Δυστυχώς ο σύγχρονος χριστιανός έχοντας μπει αναγκαστικά σε ένα έντονο ρυθμό ζωής γεμάτο απαιτήσεις και υποχρεώσεις, άγχος και αμέτρητες βιοτικές μέριμνες, έχει αφεθεί, στην καλύτερη των περιπτώσεων, στα ελάχιστα τυπικά καθήκοντα του χριστιανού προσπαθώντας να αποδείξει στον εαυτό του και στους άλλους ότι πιστεύει στο Θεό και ότι πορεύεται σωστά, τηρώντας κάποιες παραδόσεις, αγνοώντας όμως ουσιώδη στοιχεία της πίστεώς μας παραμένοντας θεατής και όχι μέτοχος των σωστικών μυστηρίων. Πριν προχωρήσουμε, θα μπορούσαμε να διακρίνουμε τους γονείς στις εξής κατηγορίες παίρνοντας ως οδηγό την παραβολή του σπορέως: α) γονείς αρνητικά προσκείμενοι προς την εκκλησία, β) γονείς γενικώς αδιάφοροι, γ) γονείς με διάθεση αλλά όχι ζήλο και δ) ενσυνείδητοι γονείς. Αρχικά, θα ήταν φρόνιμο να αναρωτηθούμε, ποια είναι η γνώμη τους για την Εκκλησία γενικά. Ως επί το πλείστον, θα λέγαμε ότι είναι αδιάφορη έως αρνητική. Άραγε τι σημαίνει για τους γονείς αυτούς η βάπτισμα του παιδιού τους; Γνωρίζουν τη μεγάλη σημασία που έχει για τη σωτηρία της ψυχής του ή αποτελεί μια υποχρέωση εθιμοτυπική απλά για να πάρει το παιδί το όνομα;

Η εκκοσμίκευση έχει εισέλθει για τα καλά στη ζωή μας και σε συνδυασμό με την έλλειψη στοιχειωδών πνευματικών γνώσεων, δημιουργεί ένα τεράστιο χάσμα μεταξύ εκκλησίας και πιστού, το οποίο συνεχώς μεγαλώνει. Η πλειοψηφία των γονέων αγνοούν τη σημασία του βαπτίσματος και ασχολούνται κυρίως με δευτερεύοντα ζητήματα. Ακατήχητοι οι ίδιοι και συνήθως χωρίς πνευματικό οδηγό, αποφασίζουν την βάπτιση με κριτήρια κοσμικά χωρίς να ψάξουν οι ίδιοι να μάθουν τι σημαίνει για το παιδί τους αυτό το Μυστήριο. Φυσικό επακόλουθο, η επιλογή του αναδόχου ή των αναδόχων να γίνεται και αυτή με κοσμικό φρόνημα χωρίς σωστές πνευματικές βάσεις. Αρκεί μια καλή φιλία για να γίνει το «κουμπαριό». Λόγος για ουσία, δυστυχώς κανένας. Εδώ γεννάται και το ερώτημα για το πόσοι μπορούν να είναι ανάδοχοι και τι ηλικία πρέπει να έχουν. Σε αρκετά μυστήρια οι ανάδοχοι είναι δύο ή και τρεις και αν είναι ζευγάρι έχει καλώς. Τι γίνεται όμως όταν οι ανάδοχοι είναι ξένοι μεταξύ τους; Ποιον τελικά θα ακούσει μεγαλώνοντας το παιδί; Τι είδους πνευματική μόρφωση θα του δώσουν όταν μεταξύ τους δεν υπάρχει ορθή σκέψη και ορθοπραξία; Ως προς την ηλικία, είναι λάθος να δέχεται η εκκλησία ως αναδόχους παιδιά κάτω των 14 ετών αφού ακόμα δεν έχουν τα ίδια ωριμάσει πνευματικά και ψυχοσωματικά για να αναλάβουν ένα τόσο σημαντικό και δύσκολο έργο.

Κατά τη διάρκεια του Μυστηρίου, είναι απορίας άξιο αν οι γονείς κατανοούν τα τελούμενα ή είναι απλοί θεατές. Έχει να κάνει κατά τη γνώμη μου ανάλογα, σε ποια κατηγορία από τις ανωτέρω ανήκουν. Όσο πιο μακριά από την εκκλησία τόσο πιο πολύ απέχουν από την ουσία των γενομένων. Ο τρόπος που θα ντυθούν, κυρίως οι γυναίκες, το πώς στέκονται κατά τη διάρκεια του Μυστηρίου, αν θα συμμετέχουν ευλαβικά ή θα χασκογελούν και θα αστειεύονται, αν θα πιάνουν την κουβέντα ή θα μετακινούνται από ένα σημείο στο άλλο δίνοντας κακό παράδειγμα στους συγγενείς και φίλους. Όλα παίζουν το ρόλο τους. Ο στολισμός στις βαπτίσεις συνήθως είναι εξωτερικός αν και κανονικά δεν

θα έπρεπε να υπάρχει καθόλου αφού το βάπτισμα δεν είναι παιδικό πάρτι αλλά Μυστήριο της Εκκλησίας. Το φαινόμενο στολισμού της κολυμβήθρας είναι παντελώς ξένο προς το ορθόδοξο ήθος αν και δυστυχώς πολλοί ιερείς κάνουν τα στραβά μάτια ή δεν δίνουν καθόλου σημασία. Η κολυμβήθρα ως ιερό σκεύος δεν πρέπει να στολίζεται. Το περιεχόμενο της πρόσκλησης θα πρέπει να συμβαδίζει με την ιερότητα του μυστηρίου καλώντας με όμορφα, πνευματικά και απλά λόγια τους συγγενείς και φίλους να παραβρεθούν στη Βάπτιση προσευχόμενοι και όχι με αστεία ή πονηρά στιχάκια τα οποία δηλώνουν ματαιοδοξία και παντελή έλλειψη πνευματικότητας.

Μετά τη βάπτιση, υπάρχει τακτική συμμετοχή στο Άγιο Ποτήριο; Δυστυχώς οι περισσότεροι γονείς συνήθως έρχονται να κοινωνήσουν το παιδί τρεις φορές και μετά χάνονται. Δεν κατανοούν το βάρος της ευθύνης γι' αυτό και νομίζουν ότι έτσι βγάζουν την υποχρέωση, το «πρέπει». Το παιδί έχει ανάγκη να κοινωνάει συνέχεια. Να παίρνει το Χριστό μέσα του από τη βρεφική ηλικία ώστε μεγαλώνοντας να έχει γίνει βίωμα η συμμετοχή στη Θεία Ευχαριστία. Πώς όμως θα γίνει αυτό όταν οι γονείς είναι αδιάφοροι; Όταν στέλνουν «πακέτο» το παιδί με τη γιαγιά στην εκκλησία αγνοώντας ότι θέλει το παιδί να βλέπει το δικό τους παράδειγμα πηγαίνοντας στο Ναό όλη η οικογένεια μαζί; Κι εδώ γεννάται το ερώτημα, ποια η σημασία της τελέσεως του Βαπτίσματος στην ενορία; Είναι κατανοητό νομίζω ότι για να ενταχθεί σωστά ένα νέο μέλος στην ενορία, θα πρέπει να γίνουν όλα με τη σωστή σειρά. Ο σαραντισμός μετά τη γέννα, η Βάπτιση του παιδιού, η συνεχής συμμετοχή του στη Θεία Κοινωνία, η επαφή μεγαλώνοντας με το Ναό και τον ιερέα, η ένταξή του στις κατηχητικές ομάδες της ενορίας κλπ., συνεργούν σε μια σωστή πνευματική πορεία και ένταξή του στη μεγάλη ενοριακή οικογένεια. Όπως έλεγε συχνά σε ομιλίες του και ο μακαριστός Μητροπολίτης Σισανίου και Σιατίστης Παύλος, έχουν ανάγκη τα παιδιά από πνευματικά εμβόλια!

Ο ανάδοχος

Ο ρόλος του αναδόχου σήμερα δυστυχώς έχει χάσει το νόημα και την ουσιαστική του υπόσταση, τουλάχιστον για τους περισσότερους αφού η αναδοχή σημαίνει κουμπαριά λόγω φιλίας ή κοινωνικής υποχρέωσης και όχι πνευματική πατρότητα ή μητρότητα με ό,τι αυτό συνεπάγεται. Με ποια κριτήρια επιλέγεται ο ανάδοχος; Συμβαδίζει η προσωπική του ζωή με τη μεγάλη ευθύνη που πρόκειται να αναλάβει ή αποτελεί εμπόδιο για την αναδοχή; Πόσοι από τους νέους γνωρίζουν ότι εφόσον έχουν τελέσει πολιτικό γάμο ή σύμφωνο συμβίωσης δεν επιτρέπεται να γίνουν νονοί; Εδώ επιτρέψτε μου να καταθέσω τον εξής προβληματισμό. Η Εκκλησία ενώ βάζει φρένο στην πνευματική πατρότητα ή μητρότητα όταν υπάρχει πολιτικός γάμος ή σύμφωνο συμβίωσης, την ίδια ώρα άτυπα δεν το απαγορεύει εφόσον δεν υπάρχει επίσημο έγγραφο της πολιτείας. Έτσι αφήνει παράθυρο σε μια μεγάλη μερίδα υποψηφίων νονών οι οποίοι έχουν ελεύθερες σχέσεις ή συζούν, να αναλάβουν την αναδοχή. Κι εδώ προκύπτουν καίρια ερωτήματα. Κατά πόσον ο ανάδοχος έχει συμμετοχή στη λατρευτική και πνευματική ζωή της εκκλησίας; Έχει πνευματικό οδηγό; Τι είδους πνευματική προετοιμασία κάνει πριν τη βάπτιση; Είναι πολλές οι περιπτώσεις που ο ανάδοχος όχι μόνο δεν προϋποθέτει κάτι από τα παραπάνω μη έχοντας ποτέ ακούσει το Σύμβολο της Πίστεως αλλά τα βλέπει και με αδιαφορία στην προσπάθεια του ιερέα να τον καθοδηγήσει σωστά ώστε να έχει τουλάχιστον τη στοιχειώδη γνώση.

Κατά τη διάρκεια του Μυστηρίου, ο ανάδοχος οφείλει να συμμετάσχει προσευχόμενος με προσοχή και σεβασμό όπως και οι γονείς. Ιδιαίτερα την ώρα της κατηχήσεως όπου λαμβάνει χώρα η μάχη με το διάβολο και η απόταξή του, αλλά και καθ' όλη τη διάρκεια του Μυστηρίου, ο ανάδοχος οφείλει να έχει τις αισθήσεις του συγκεντρωμένες στα τελούμενα. Η ενδυμασία, κυρίως για τις γυναίκες,

πρέπει να είναι ευπρεπής και αρμόζουσα στον Ιερό χώρο και όχι προκλητική και παντελώς ξένη προς το Μυστήριο.

Ποια είναι η ευθύνη του αναδόχου προς τον αναδεκτό μετά το βάπτισμα; Δίνει το παράδειγμα με τη ζωή του και καθοδηγεί το παιδί σωστά; Βοηθάει τους γονείς στην πνευματική πρόοδο του παιδιού ή είναι παρών - απών αρκούμενος στα τυπικά καθήκοντα της λαμπάδας το Πάσχα και του δώρου των Χριστουγέννων. Έχει διάθεση να αγωνιστεί πνευματικά και να συμπαρασύρει τον αναδεκτό προσφέροντας τη βιωτή του ως παράδειγμα προς μίμηση; Τεράστιο το βάρος της ευθύνης λοιπόν, αλλά πόσοι το κατανοούν σήμερα; Μήπως όμως μεγαλύτερο βάρος αναλογεί στους ποιμένες της εκκλησίας; Ας εξετάσουμε λίγο εδώ και τον ρόλο των ιερέων στην προετοιμασία των πιστών για το μυστήριο του Βαπτίσματος.

Οι ιερείς

Έχουμε οι ιερείς επίγνωση της αποστολής μας ή απλώς διεκπεραιώνουμε μια κοινωνική εκδήλωση; Αυτό το ερώτημα θα έπρεπε να απασχολεί όλους τους ιερείς. Αν δεν έχω επίγνωση του τι πράττω εκείνη τη στιγμή, πως με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος επιτελώ ένα Μυστήριο όντας ο συνδεδετικός κρίκος του Θεού με τους ανθρώπους τότε πώς θα πείσω το λαό ότι αυτό που γίνεται εκείνη τη στιγμή και λέγεται Βάπτισμα, δεν είναι απλά μια βουτιά στο νερό χάριν μιας αρχαίας παραδόσεως για το καλό τάχα του παιδιού, αλλά μια αναγέννηση, ανάπλαση του σώματος και της ψυχής του βαπτιζομένου και συστράτευσή του με το Χριστό; Για να καταστεί κάτι τέτοιο βιωματικό στο λαό θα πρέπει ο ιερέας να έχει εντρυφήσει στα τελούμενα και τους συμβολισμούς του Μυστηρίου ώστε να τα κατανοεί πρώτα εκείνος για να τα μεταδώσει δια της όλης παρουσίας του στον κόσμο. Η σωστή και ολοκληρωμένη ανάγνωση των ευχών χωρίς βιασύνη και άνευ

παραλείψεων και γενικά το όλο παρουσιαστικό του ιερέα θα πρέπει να εμπνέει σεβασμό, ιεροπρέπεια, ηρεμία, ώστε να νιώσουν οι πιστοί ότι είναι μέτοχοι κι εκείνοι σε κάτι διαφορετικό και όχι απλά θεατές ενός κοινωνικού γεγονότος. Πριν την έναρξη του Μυστηρίου, ο ιερέας καλό είναι με λίγα λόγια να προτρέπει τον κόσμο σε προσευχή εξηγώντας το ρόλο της παρουσίας των καλεσμένων.

Ένα άλλο ερώτημα που προκύπτει είναι το κατά πόσον υπάρχει από τον ιερέα διάθεση ποιμαντικής κατηχήσεως προς τους γονείς και τον ανάδοχο πριν από τη βάπτιση και πόσο χρόνο αφιερώνει σε αυτήν αν πραγματοποιηθεί. Νομίζω ότι η απάντηση βρίσκεται λίγο παραπάνω. Εφόσον ο ιερέας έχει επίγνωση της ποιμαντικής του ευθύνης και ενθύμηση της παρακαταθήκης που έλαβε κατά τη χειροτονία του, τότε η κατήχηση των γονέων και αναδόχων πριν το Μυστήριο είναι δεδομένη. Λόγω των ιδιαιτέρων συνθηκών της κοινωνίας μας θα μπορούσαμε να χωρίσουμε την ποιμαντική κατήχηση των χριστιανών σε α) εντός εκκλησίας, β) χλιαρούς χριστιανούς και γ) εναντίους. Η κάθε κατηγορία χρειάζεται τη δική της προσέγγιση ανάλογα πάντοτε με τη διάθεση των ποιμενομένων. Σαφώς το έργο του ιερέα είναι ευκολότερο όταν έχει να κάνει με χριστιανούς που έχουν μυστηριακή ζωή και αγωνίζονται να είναι ορθά μέσα στην Εκκλησία διότι υπάρχει ανταπόκριση και διάθεση για πνευματική βελτίωση. Τα πράγματα δυσκολεύουν όμως στις περιπτώσεις των χλιαρών και ενάντιων ποιμενομένων. Η υπομονή του ιερέα και η αγάπη που καλείται να δείξει σε αυτές τις περιπτώσεις ίσως βρει ανταπόκριση σε κάποιες ψυχές αν και αυτό όπως προαναφέρθηκε εξαρτάται και από τη διάθεση του καθενός. Πάντως η κύρια ευθύνη πέφτει στις πλάτες του ιερέα.

Αξίζει να αναφέρουμε εδώ ένα περιστατικό που έλαβε χώρα πριν 3 χρόνια κατά τη διάρκεια της ακολουθίας της κατηχήσεως σε ένα χωριό της πατρίδος μας το οποίο μεταφέρουμε όπως μας το διηγήθηκε ο π. Ν.: *«Ήμουν καλεσμένους στη βάπτιση του πρώτου παιδιού μιας γνωστής μου*

οικογένειας και ο ιερέας της ενορίας με προέτρεψε να κάνω την κατήχηση μόνος μου. Από διάκριση δεν ρώτησα αν έγινε ποιμαντική προετοιμασία νωρίτερα και έτσι ξεκίνησα με ηρεμία την κατήχηση. Οι ανάδοχοι, μάνα και κόρη (23 ετών), τους οποίους έτυχε να γνωρίζω, στέκονταν με προσοχή αλλά και λίγο άγχος. Στο σημείο της απόταξης κατά την ώρα της προτροπής να φυσήξουν και να φτύσουν το διάβολο, η κόρη ξέσπασε σε γέλια! Ομολογώ ότι αιφνιδιάστηκα! Για να την κάνω να αισθανθεί το βάρος της υπόθεσης, σε αυστηρό τόνο και δυνατά της είπα, κοπέλα μου παλεύεις με το διάβολο και γελάς; Καταλαβαίνεις τι κάνεις; Καταλαβαίνεις ότι έχεις μπροστά σου το διάβολο και αντί να τον διώχνεις εσύ γελάς; Αν δεν έχεις επίγνωση του τι γίνεται αυτήν τη στιγμή, κάτσε στην άκρη και άφησε τη μητέρα σου να συνεχίσει. Προφανώς και της κόπηκαν τα γέλια και μπόρεσε έστω κι έτσι να συνεχίσει σωστά την κατήχηση. Αναρωτήθηκα λοιπόν με πόνο ψυχής, γιατί δεν της εξήγησε κανείς νωρίτερα το ρόλο της;»...

Τέλος, είναι επιβεβλημένη και ευλογημένη μετά το βάπτισμα η τακτική επαφή του ιερέα με τους γονείς ώστε να γαλουχηθεί τόσο το παιδί όσο κι εκείνοι. Συνήθως μετά το Μυστήριο, αρκούνται οι περισσότεροι στο να κοινωνήσουν το παιδί τρεις φορές και μετά χάνονται και πάλι στην καθημερινότητα των βιοτικών μεριμνών. Είναι ανάγκη να επιδιώξει ο ιερέας την ανά διαστήματα επικοινωνία με την οικογένεια ώστε να μην κοπεί η αλυσίδα της κοινωνίας των μελών μετά τη βάπτιση.

2. ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

2.1 Ιστορικά και θεολογικά στοιχεία

Ιστορικά στοιχεία

Ο γάμος στην αρχαιότητα συναντάται συνήθως με τη μορφή της αγοράς ή της αρπαγής της γυναίκας, όπως έγινε με την ωραία Ελένη στην Τροία. Οι αρχαίοι Έλληνες έχοντας ως σκοπό της συζυγικής σχέσης την αμοιβαία αγάπη, την πίστη και την τεκνογονία, διατηρούσαν τη μονογαμία. Ο γάμος ως θεσμός ήταν ιερός και είχε μεγάλο κοινωνικό χαρακτήρα. Το ίδιο και στην Παλαιά Διαθήκη ο γάμος εθεωρείτο ιερός και περιοριζόταν μόνο στην αξία της τεκνογονίας αφού έτσι θα διαίωνιζόταν το ανθρώπινο είδος³⁸. Κινείται στα πλαίσια της απλής συναλλαγής και συμφωνίας των γονέων, με την παροχή δώρων στους συγγενείς της νύφης ως είδος δέσμευσης και εξαγοράς της γυναίκας οπότε η αγάπη ερχόταν σε δεύτερη μοίρα. Ως γεγονός οικογενειακής χαράς ο γάμος γινόταν με κάθε μεγαλοπρέπεια και διαρκούσε επτά ή δεκατέσσερις μέρες με πλούσια δείπνα και διασκεδάσεις. Υπήρχε ως τυπικό η γαμήλια ενδυμασία των νεονύμφων, ο στολισμός, το κοινό ποτήριο, τα δαχτυλίδια, η σύνταξη γαμήλιου συμβολαίου, τα στέφανα, η παράδοση των χειρών και οι λόγοι της ευλογίας που υπό τύπον ευχών δίδονταν στους νεόνυμφους από τους γονείς τους³⁹.

Στην Καινή Διαθήκη, οι χριστιανοί διατήρησαν πολλά στοιχεία από τους Ιουδαίους και τους Εθνικούς. Ο απόστολος Παύλος στην προς Εφεσίους επιστολή του, παρουσιάζει την ένωση του άνδρα με τη γυναίκα ως εικόνα ένωσης του Χριστού με την Εκκλησία⁴⁰. Η ιερολογία το γάμου για τους περισσότερους αρχίζει με τη θαυματουργή παρουσία του Χριστού στο γάμο της Κανά⁴¹. Πλέον ο γάμος αποτελεί γεγονός της

³⁸ Γεν. 9, 1, Γεν. 22, 17-18

³⁹ Κογκούλη Ι., Σκαλτσή Π., Οικονόμου Χρ., Θεία Λατρεία & Παιδεία - Ο Γάμος, σ. 180

⁴⁰ Εφ. 5, 32

⁴¹ Ιω. 2,1-12

Εκκλησίας και υπόθεση όλης της κοινότητας. Η συζυγία μπολιάζεται στη ζωή του Χριστού και το κρασί που δόθηκε τότε ήταν προάγγελος του Αίματος του Κυρίου στη Θεία Ευχαριστία. Η νομική κατοχύρωση της εκκλησιαστικής ιερολογίας του γάμου ήλθε τον 9^ο αιώνα με την 89^η Νεαρά του Λέοντος του Στ' του Σοφού. Είναι γεγονός ότι ο γάμος από τα πρώτα χρόνια της εκκλησιαστικής ζωής και μέχρι την εποχή της Τουρκοκρατίας ήταν ενταγμένος μέσα στη Θεία Λειτουργία⁴².

Θεολογικά στοιχεία

Βασική προϋπόθεση για να ενωθεί ο άνθρωπος με το συνάνθρωπο είναι η αγάπη. Ο Χριστός ανάγει αυτή τη σχέση στο υψηλότερο σημείο αφού στο πρόσωπο του άλλου εικονίζεται ο Θεός. Στη διήγηση της Γενέσεως βλέπουμε ότι ο Θεός χαρακτηρίζει την απομόνωση ως κάτι όχι καλό, γι' αυτό και αποφασίζει από την πλευρά του Αδάμ να δημιουργήσει την Εύα και να την φέρει ο ίδιος μπροστά του. Έτσι ο Θεός γίνεται νυμφαγωγός και θεμελιωτής του Μυστηρίου του γάμου. Ο Αδάμ βλέποντας την Εύα ξεσπά σε τραγούδι: *«Τούτο νυν οστούν εκ των οστέων μου και σαρξ εκ της σαρκός μου, αυτή κληθήσεται γυνή, ότι εκ του ανδρός αυτής ελήφθη αυτή. Ένεκεν τούτου καταλήψη άνθρωπος τον πατέρα αυτού και την μητέρα και προσκολληθήσεται προς την γυναίκα αυτού και έσονται οι δύο εις σάρκα μίαν»*⁴³. Ο Θεός έπλασε τον άνδρα και τη γυναίκα με σκοπό να συγκροτήσουν και να συμπληρώσουν αδιαίρετα τον ένα και μοναδικό κόσμο. Αφού εγκαταλείψουν τους γονείς τους, ενώνονται με το γάμο σε ένα νέο σώμα, γίνονται ζευγάρι και πλέον ο ένας ζει για τον άλλον μέσα σε ατμόσφαιρα αγάπης και πίστης – εμπιστοσύνης μεταξύ τους. Ο ιερέας δανείζει τα χέρια του στο Χριστό κι Εκείνος ιερουργεί το Μυστήριο όπως τότε στον γάμο της Κανά. Έτσι δια της χάριτος του Αγίου Πνεύματος ενώνεται το ζευγάρι μεταξύ τους αλλά και με το Χριστό και

⁴² Φουντούλη Ιω., Απαντήσεις εις λειτουργικές απορίες, Δ', σ. 194

⁴³ Γέν. 2, 23-24

αγιάζονται και τα υλικά αγαθά ως βασικά στοιχεία της ζωής των ανθρώπων.

Ο γάμος, όπως και όλα τα Μυστήρια της Εκκλησίας, από την αρχαιότητα ήταν συνδεδεμένος με τη Θεία Ευχαριστία και ως ακολουθία διαμορφώθηκε στα πλαίσια της Θείας Λειτουργίας. Αυτό οφείλεται στο ότι η Θεία Ευχαριστία εξ' αρχής κατείχε κεντρική θέση στη λατρεία της Εκκλησίας. Όπως μέσα στη Θεία Λειτουργία ενώνεται ο Χριστός με την Εκκλησία, έτσι και μέσα στο γάμο ενώνεται ο άνδρας με τη γυναίκα. Με τον ευχαριστιακό τρόπο ζωής εμπνέεται η αγάπη μεταξύ τους και από το Εγώ πορεύονται στο συζυγικό Εμείς. Προοίμιο του στεφανώματος είναι ο αρραβώνας. Τελείται πριν από το γάμο ενώπιον Θεού και ανθρώπων ως δημόσια επιβεβαίωση της ελεύθερης βούλησής τους να συνάψουν γάμο και να εντάξουν τη συζυγική τους ζωή στη ζωή της Εκκλησίας. Η ανταλλαγή δακτυλιδιών αποτελεί εγγύηση – υπόσχεση που δίνουν μεταξύ τους για τη σύναψη του γάμου.

Σκοπός του γάμου είναι η εν Χριστώ ζωή και η Θέωση. Μόνο ο Θεός μπορεί να οδηγήσει το ζευγάρι στο δρόμο αυτό ενώνοντάς το με το δεσμό της αγάπης και της ομόνοιας. Με τις ευχές που διαβάζονται στο γάμο, η Εκκλησία εύχεται να καρποφορήσει η νέα κατ' οίκον Εκκλησία που δημιουργείται εκείνη τη στιγμή. Με την ένωση των χεριών από τον ιερέα δηλώνεται ότι η ένωση αυτή είναι θέλημα του Κυρίου ο Οποίος τιμά κι εμπιστεύεται το ζευγάρι. Όταν ο ιερέας στεφανώνει τους νεόνυμφους στο όνομα της Αγίας Τριάδος ως νικητές της αγνότητας, υπενθυμίζεται η δόξα και η τιμή που τους χαρίζει ο Χριστός αλλά και ο σταυρικός δρόμος της συζυγίας δια μέσου της υπομονής και της χαρούμενης αλληλοδιακονίας. Άλλωστε ο γάμος αποτελεί άθλημα αγάπης και θυσίας. Το κοινό ποτήριο συμβολίζει τη συμπόρευση σε όλες τις στιγμές της ζωής. Εφεξής όλα θα τα δοκιμάζουν μαζί, και τις χαρές και τις λύπες.

2.2 Σύγχρονοι προβληματισμοί

Τι σημαίνει σήμερα για τους περισσότερους ο γάμος;

«Φοβάμαι να δεσμευθώ. Άλλωστε γιατί να παντρευτώ αφού καλά περνάω!»... Αν ρωτήσουμε την πλειοψηφία των νέων σήμερα, θα λάβουμε την προηγούμενη ανεύθυνη και επιπόλαιη απάντηση. Ο γάμος αποτελεί μια δέσμευση γι' αυτούς, ένα «κλουβί» όπως λέει και το τραγούδι. Γιατί να παντρευτεί κάποιος αφού περνάει καλά κι έτσι; Με ένα απλό συμφωνητικό μπορώ πλέον να συμβιώσω με όποιον/όποια θέλω και ανά πάσα στιγμή και ώρα διαλύω τη σχέση χωρίς πολλές γραφειοκρατίες. Έτσι το βλέπουν, έτσι το αισθάνονται. Ίσως γιατί ποτέ δεν τους δόθηκε η ευκαιρία να δουν το γάμο με άλλη οπτική γωνία, είτε γιατί δεν τον βίωσαν έτσι από τους γονείς τους, είτε γιατί δεν θέλησαν ποτέ οι ίδιοι να το ψάξουν, είτε γιατί τον βλέπουν ως ένα οικονομικό μέγεθος που δεν μπορούν να σηκώσουν εκείνη τη χρονική περίοδο. Και δεν έχουν άδικο αφού πλέον ο γάμος εν πολλοίς έχει καταστήσει ένα γκλάμους κοινωνικό γεγονός που «απαιτεί» τη δαπάνη ικανού χρηματικού ποσού και απλά λαμβάνει χώρο στον ορθόδοξο Ναό αφού έτσι επιβάλλει το έθιμο και η παράδοση. Πόσοι άραγε σκέφτηκαν ότι ο γάμος αποτελεί ένα άθλημα, μια παλαίστρα αγάπης, αυτοπροσφοράς και αυτοθυσίας; Πολύ ωραία αναφέρει ο Μητροπολίτης Αργολίδος σε ποιμαντικό του φυλλάδιο προς τους μελλονύμφους: *«Τώρα που αρχίζετε τη νέα σας ζωή, πρέπει να ξεκινήσετε με ένα θάνατο. Το θάνατο του ΕΓΩ. Αν δεν πεθάνει το ΕΓΩ, δεν θα ανακαλύψετε ποτέ το ΕΣΥ, δεν θα φθάσετε ποτέ στο ΕΜΕΙΣ. Και όταν λέμε ΕΓΩ εννοούμε το αυτιστικό ΕΓΩ, όχι την απώλεια της ιδιαιτερότητας του κάθε προσώπου»*⁴⁴. Πόσο όμορφα λόγια τα οποία δίνουν το βηματισμό για ένα όντως όμορφο και σωστά θεμελιωμένο ξεκίνημα στην νέα κοινή ζωή του ζευγαριού.

⁴⁴ Μητρ. Αργολίδος Νεκταρίου, Γάμος: Μυστήριο της Εκκλησίας –Άθλημα αγάπης, σ. 6

Με ποια κριτήρια γίνεται η επιλογή του συζύγου; Τι ρόλο διαδραματίζουν οι γονείς;

Όταν πάμε να αγοράσουμε ένα αντικείμενο ειδικά αν αυτό κοστίζει αρκετά χρήματα, π.χ. ένα αυτοκίνητο, έχουμε ήδη αποφασίσει τι ποσό μπορούμε να διαθέσουμε, τα χαρακτηριστικά που θα έχει, την εγγύηση που δίνει ο κατασκευαστής κ.α. Άρα θέτουμε τα στάνταρ μας και προχωράμε σύμφωνα με αυτά. Αν και ο γάμος δεν αποτελεί αντικείμενο και σίγουρα δεν μπορεί να συγκριθεί ανάλογα, μπορεί να γίνει ωστόσο ένας παραλληλισμός. Με ποια κριτήρια προχωρούν σήμερα οι νέοι σε μια σχέση; Τι «στάνταρ» βάζουν στην επιλογή του/της συζύγου; Εδώ διακρίνουμε συνήθως επιπολαιότητα και αδιαφορία. Φόβο για ανάληψη της όποιας ευθύνης. Δεν μπαίνουν καν στη διαδικασία να σκεφτούν όταν ξεκινούν μια σχέση, τι σκοπό έχει, που θα φθάσει, τι προεκτάσεις μπορεί να έχει. Ξεκινάμε και βλέπουμε. Ζητούμενο είναι να περνάω τώρα καλά χωρίς να με περιορίζει κάποιος στις επιλογές μου και αν βαρεθώ αλλάζω στρώμα... Δεν θέλουν δεσμεύσεις γιατί γεννούν ευθύνες και οι ευθύνες περιορίζουν τη δράση. Οι νέοι σήμερα και ειδικά οι άνδρες, δεν έχουν μάθει να αναλαμβάνουν ευθύνες, ενδεικτικό της ανωριμότητάς τους. Όμως ποιος φταίει γι' αυτό; Αν δούμε προσεκτικά το οικογενειακό περιβάλλον στο οποίο μεγάλωσαν θα καταλάβουμε. Επιτρέψτε μου εδώ να δανειστώ τα λόγια του μακαριστού Μητροπολίτου Σισσανίου και Σιατίστης κ. Παύλου ο οποίος σε μια ομιλία του είχε αναφέρει σχετικά: *«Η προετοιμασία για το γάμο δεν αρχίζει την τελευταία στιγμή αλλά από νωρίς, από τη στιγμή που μεγαλώνουμε τα μικρά παιδιά μας. Κι εδώ τίθεται το ερώτημα αν τα μεγαλώνουμε για να ζήσουν το εγώ ή το εμείς. Διότι ένα παιδί που μεγαλώνει εγωιστικά αφού του κάνουμε όλα τα θελήματα, όταν δεν του βάζουμε όρια στη ζωή του, τότε θα μάθει να ζει μαζί με τους άλλους; Γιατί οι γονείς πρέπει να τα δίνουν όλα στα παιδιά; Η αγωγή του παιδιού θα πρέπει να στοχεύει στο να το μάθουμε να ζει σωστά με τον άλλον άνθρωπο, να μοιράζεται, να αγαπά γιατί ο άλλος που θα συναντήσει στη ζωή του μεθαύριο δεν είναι υπηρέτης του, δεν είναι*

δούλος του αλλά άνθρωπος κι εκείνος, εικόνα του Θεού. Πολλές φορές, οι μανάδες κυρίως, δίνουν στα παιδιά τους μια εγκληματική συμβουλή πριν το γάμο λέγοντάς τους «πρόσεξε μη σου πάρει το αέρα...». Αναρωτιέμαι αγαπητές μανάδες τί έχετε μεγαλώσει; Έναν άνθρωπο ή ένα αφέντη; Έναν τύραννο ή έναν που θα είναι ικανός να μοιράζεται τη ζωή του; Τι του λέτε δηλαδή, ότι ο άλλος είναι εχθρός του; Ότι είναι αντίπαλός του; Ότι ο γάμος είναι μια πολεμική επιχείρηση κι όποιος επικρατήσει είναι έξυπνος και πετυχημένος; Αυτές τις συμβουλές δίνετε στα παιδιά σας και περιμένετε μετά να ζήσουν ευτυχισμένα»⁴⁵;

Είναι πολύ σημαντικό σήμερα η οικογένεια να δώσει στα παιδιά μια σωστή αγωγή του συναισθήματος. Η εικόνα των γονέων αποτελεί παράδειγμα προς τα παιδιά. Ένα παιδί που έχει αγαπημένους γονείς τότε δημιουργεί μια πανέμορφη εικόνα του γάμου στο μυαλό και στην καρδιά του. Όταν το παιδί ζει σε οικογένεια που οι γονείς τσακώνονται, ο πατέρας χτυπάει τη μάνα και ενίοτε το παιδί, τότε σχηματίζει μια άθλια εικόνα για το γάμο που υπονομεύει και τη δική του ζωή. Έτσι όταν μεγαλώσει δεν έχει ανάλογα πρότυπα και παρασύρεται εύκολα στο ρεύμα της εποχής όπου όλα επιτρέπονται χάριν της εγωιστικής ικανοποίησης και αυταρέσκειας. Όταν δεν έχει μάθει να σέβεται το πρόσωπο του άλλου, να υποχωρεί, να ταπεινώνεται, να μοιράζεται, να μην κρατάει κακία, τότε πώς να προχωρήσει σωστά στην επιλογή συντρόφου; Πού είναι η ωριμότητα του χαρακτήρα όταν κριτήρια αποτελούν μόνο ο έρωτας και η ομορφιά του σώματος; Πράγματα εφήμερα που αργά ή γρήγορα φτάνουν στην ημερομηνία λήξης. Και μετά; Συνήθως η στενοχώρια και η κατάθλιψη από την μία πλευρά, η αναζήτηση καινούργιου «παιχνιδιού» από την άλλη αφού τελικά ο έρωτας δεν εξελίχθηκε ποτέ σε αληθινή αγάπη.

⁴⁵ Είναι θέλημα Θεού ο σύντροφός μου; Μητρ. Σισανίου και Σιατίστης, π. Παύλος - YouTube

Ξέρω ν' αγαπώ;

Κατά πόσον λοιπόν έχουν μάθει οι νέοι σήμερα να αγαπούν; Από μικρή ηλικία δίνουν τμήματα της καρδιάς τους σε πολλούς/πολλές ώστε να αποκτήσουν «εμπειρίες» σύμφωνα με τους «ειδικούς», οπότε μοιραία κάποια στιγμή όταν έρχεται η ανάλογη ωριμότητα συνειδητοποιούν ότι έχουν κομματιάσει την καρδιά τους και πλέον την κατάντησαν ανίκανη να αγαπήσει σωστά. Πόσο ψεύτικο και απατηλό είναι τελικά αυτό το παραμύθι της τάχα εμπειρίας και ωρίμανσης μέσα από τις πολλές σχέσεις. Τα παραδείγματα των εκατοντάδων διαζυγίων κάθε χρόνο το αποδεικνύουν περίτρανα αφού σχεδόν όλα τα ζευγάρια που χώρισαν είχαν και άλλες σχέσεις νωρίτερα. Άρα δεν ωφέλησε καθόλου η τακτική αυτή. Αντιθέτως ίσως ήταν η αφορμή για το διαζύγιο. Τελικά η αγάπη πού βρίσκεται και τι σημαίνει πραγματικά αγάπη; Αγάπη σημαίνει να υπάρχει σεβασμός και εκτίμηση του ενός προς τον άλλον. Δεν μπορώ να λέω ότι αγαπώ και να κοροϊδεύω. Αγάπη σημαίνει ότι σκέπτομαι τον άλλο, ότι μπορώ να θυσιάσω το ΕΓΩ μου χάριν του άλλου, να τον βλέπω χαρούμενο να μοιράζεται τη ζωή του μαζί μου. Να δίνω χωρίς να περιμένω να λάβω. Αυτήν την αγάπη διδάσκει ο Χριστός και αυτήν ευλογεί η Εκκλησία στο Μυστήριο του γάμου. Ο γάμος είναι άθλημα είπαμε νωρίτερα. Μοίρασμα της ζωής. Καταπάτηση του ΕΓΩ μας. Συμπόρευση και συζυγία δύο ξεχωριστών υπάρξεων, μοναδικών προσώπων στα μάτια του Θεού, που μέσα στο γάμο θα σμιλευθούν όπως οι πέτρες για να λειανθούν υπομονετικά όλες οι πλευρές του χαρακτήρα τους κι έτσι μέσα από συνεχή αγώνα να φθάσουν ενωμένες στον κοινό στόχο που είναι η αιώνια ζωή.

Μυστήριο δύο σε ένα!

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται το φαινόμενο της συμβίωσης εκτός γάμου και δυστυχώς τείνει να γίνει κανόνας. Ξεκινούν οι νέοι τη σχέση τους ανάποδα. Αντί να τη χτίσουν επάνω στα γερά θεμέλια της

Εκκλησίας, προτιμούν να ρισκάρουν δοκιμαστικά τη συμβίωση, να μαζέψουν χρήματα, να κάνουν και ένα δυο παιδιά αφού πρώτα φτιάξουν σπίτι και μετά αν και εφόσον είναι ακόμα καλά μεταξύ τους, θα σκεφτούν να κάνουν και το γάμο. Φυσικά μετά της βαπτίσεως του παιδιού τους για να έρθει πιο οικονομικά... Δύο λοιπόν σε ένα! Βολικό θα λέγαμε ιδιαίτερα στις μέρες μας που οι δυσκολίες της ζωής βοηθούν την αύξηση αυτού του φαινομένου. Η Εκκλησία προσπαθώντας να οικονομήσει την κατάσταση, βλέποντας τη συνεχώς απομακρυνόμενη στάση των νέων, επιτρέπει την τέλεση των δύο μυστηρίων μαζί σαν μια μέση λύση ώστε να μην χάσει τελείως τα παιδιά της. Δεν γνωρίζουμε αν μια πιο αυστηρή πρακτική θα είχε το επιθυμητό αποτέλεσμα αλλά σίγουρα θα άξιζε μια προσπάθεια προς αυτήν την κατεύθυνση. Το βάρος πέφτει στην οικογένεια πρωτίστως αλλά και σε εμάς τους ποιμένες. Όταν το ζευγάρι έρχεται να κλείσει ημερομηνία για το διπλό Μυστήριο (συνήθως είναι ειλημμένη απόφαση), υπάρχει διάθεση από τον ιερέα να εξηγήσει το όλο θέμα μήπως έστω κι εκείνη την ώρα προβληματιστούν; Τους εξηγούμε ότι το σωστό είναι μην αφήνουν αβάπτιστο για μεγάλο χρονικό διάστημα το παιδί; Ότι καλό είναι να το βαπτίσουν σύντομα και μετά να κάνουν το γάμο με ηρεμία; Και λέμε πρώτα τη βάπτιση αφού στην αλλαγή της ημερομηνίας του γάμου υπάρχει δυσκολία από πλευράς τους. Υπάρχουν παραδείγματα ζευγαριών που μετά από ανάλογη συζήτηση, κατανοώντας τη σημασία των Μυστηρίων αποφάσισαν να επισπεύσουν τη Βάπτιση του παιδιού. Οι περισσότεροι βέβαια όπως είπαμε έχουν ήδη πάρει την απόφαση και δεν αλλάζουν γνώμη έστω και αν το παιδί κοντεύει να φτάσει δύο ετών! Πόση άραγε ευθύνη φέρουμε εμείς οι ποιμένες όταν αδιαφορούμε έστω για μια απλή ενημέρωση; Πώς περιμένουμε να μάθουν ή τουλάχιστον να ακούσουν για πρώτη φορά το σωστό, ακόμα και αν δεν το πράξουν; Τελικά μας ενδιαφέρει να κατηχήσουμε σωστά το λαό του Θεού ή απλά συμβιβαζόμαστε με όσα επιβάλει η σημερινή κοινωνία;

Πώς προετοιμάζεται το ζευγάρι πνευματικά πριν το γάμο;

Ο γάμος, σύμφωνα με τον απόστολο Παύλο, αποτελεί για τους χριστιανούς «μέγα Μυστήριο». Η προετοιμασία για το γάμο δεν θα πρέπει να δαπανάται μόνο στα διαδικαστικά μέρη αλλά πρωτίστως να δίνεται απαραίτητος χρόνος για την πνευματική προετοιμασία. Οι μελλόνυμφοι θα πρέπει να επιδιώξουν να εξομολογηθούν στον πνευματικό τους και να πάρουν την ευχή του. Αν δεν έχουν πνευματικό τότε είναι καλή ευκαιρία να αναζητήσουν προσεκτικά κάποιον και να του ζητήσουν να αναλάβει την πνευματική τους καθοδήγηση. Εάν έχουν ήδη αλλά είναι διαφορετικός για τον καθένα, τότε σύμφωνα με τους Πατέρες της Εκκλησίας μας και ειδικά δια στόματος του αγίου Παϊσίου, θα πρέπει να καταλήξουν μετά το γάμο σε ένα κοινό πνευματικό. Είναι πολύ σημαντικό το ζευγάρι να εξομολογείται στον ίδιο πνευματικό ώστε εκείνος γνωρίζοντας τα ενδόμυχα των ψυχών τους να στηρίζει την πορεία τους με σωστές κατευθύνσεις κάνοντας ενίοτε και το διαιτητή! Καλό είναι εφόσον ο πνευματικός δώσει ευλογία, πριν το γάμο να κοινωνήσουν τα Άχραντα Μυστήρια. Να προσευχηθούν θερμά στο Θεό για τον κορυφαίο αυτό σταθμό στη ζωή τους και μέσα από ένα σχετικό βιβλίο να εμβαθύνουν στο νόημα αυτού που πρόκειται να πράξουν.

Ποια είναι τα όρια του στολισμού;

Σε προηγούμενο κεφάλαιο εξηγήσαμε ότι ο χώρος λατρείας του Θεού είναι ο Ιερός Ναός. Σε αυτόν το χώρο λοιπόν τελείται και το μυστήριο του γάμου. Να σημειώσουμε εδώ ότι συνήθως ο γάμος τελείται στην ενορία της νύφης ή στην ενορία στην οποία πρόκειται να κατοικήσει το ζευγάρι. Είναι εκτός εκκλησιαστικής παράδοσης η συνήθεια να επιλέγουμε το Ναό με κοσμικά κριτήρια όπως π.χ. ο περιβάλλοντας χώρος ώστε να βγουν ωραίες οι φωτογραφίες. Κατά πόσον κατανοούμε ότι ο Ναός είναι χώρος ιερός ώστε ο στολισμός να είναι ανάλογος; Καταρχήν πρέπει να έχουμε συναίσθηση της ευθύνης

εμείς οι ιερείς αφού είμαστε υπεύθυνοι για ό, τι συμβαίνει στο Ναό. Αν δεν εξηγήσουμε από νωρίς στο ζευγάρι τα περί του Μυστηρίου και δεν θέσουμε όρια στο στολισμό τότε συνεργούμε έμπρακτα στη βεβήλωση της εκκλησίας μας. Οι παρεμβάσεις και η συνεχής εξέλιξη του τρόπου στολισμού από πλευράς των ανθρώπων που τον αναλαμβάνουν, έχουν ξεπεράσει τα όρια. Το ζευγάρι δαπανά αρκετά χρήματα για το φαίνεσθαι χωρίς να υπάρχει ουσία ενώ μπορεί κάλλιστα ένας απλός στολισμός να είναι πιο όμορφος και αρχοντικός. Δύο ανθοδέσμες διακριτικές με τις γαμήλιες λαμπάδες και λίγος στολισμός στην είσοδο του Ναού είναι αρκετά.

Κανένας δεν επιτρέπεται να κάνει ό, τι θέλει μέσα στο Ναό. Έχουμε όλοι υποχρέωση να διαφυλάξουμε την ιερότητα του χώρου και τη σεμνότητα κατά την τέλεση των μυστηρίων. Εδώ έρχεται και το θέμα των φωτογράφων οι οποίοι συνήθως δεν κατανοούν ότι βρίσκονται μέσα σε Ναό αλλά σε φωτογραφικό στούντιο. Γι' αυτό και ενίοτε γινόμαστε μάρτυρες αφάνταστων σκηνικών από πλευράς τους όπως το εξής που συνέβη σε ενορία στην επαρχία. Κατά τη διάρκεια της ακολουθίας των μνήστρων, δηλαδή του αρραβώνα, τη στιγμή που ο ιερέας έβαλε τις βέρες στο ζευγάρι, η κοπέλα φωτογράφος ξαπλώθηκε τάχιστα μεταξύ ιερέως και ζεύγους τραβώντας φωτογραφίες από κάτω προς τα επάνω! Καταλαβαίνετε την έκπληξη (και όχι μόνο...) του ιερέα ο οποίος της είπε να σηκωθεί αμέσως χωρίς βέβαια εκείνη να... υπακούσει αμέσως. Ακολούθησε μικρή διακριτική διακοπή του Μυστηρίου και αφού ο ιερέας έκανε τις απαραίτητες συστάσεις στους φωτογράφους να μην προβούν πάλι σε τέτοιες προκλητικές ενέργειες, συνέχισε την ακολουθία. Που να το περίμενε ο καημένος! Θα πει κάποιος σωστά, αν κατανόησαν το λάθος τους, αν έδωσαν σημασία στα λόγια του παπά. Δεν γνωρίζουμε. Όμως όταν συμβαίνουν τέτοια ανήκουστα πράγματα δεν μπορούμε απλά να τα καταπίνουμε χωρίς παρέμβαση τη στιγμή που πρέπει. Αλλιώς είμαστε άξιοι της μοίρας μας.

Ποια η παρουσία μας στο Μυστήριο;

Ο σεβασμός στο χώρο και στην ιερότητα του Μυστηρίου επιβάλλει να έχει κατανοήσει το ζευγάρι πού βρίσκεται και τι κάνει εκείνη τη στιγμή. Η σεμνή ενδυμασία της νύφης κυρίως, χωρίς να αφήνουμε το γαμπρό απ' έξω, δείχνει και τη διάθεση της ψυχής. Δυστυχώς, έχει σχεδόν γίνει κανόνας, χειμώνα καλοκαίρι, η νύφη, οι κουμπάροι, οι συγγενείς και οι καλεσμένοι να προσέρχονται στο Μυστήριο με προκλητική ενδυμασία που ταιριάζει περισσότερο σε νυκτερινό κέντρο παρά σε εκκλησία⁴⁶. Μια τέτοια συμπεριφορά δεν τιμά τους συγγενείς και καλεσμένους ούτε φυσικά το ίδιο το ζευγάρι αφού δείχνει ασέβεια προς το πρόσωπο του Θεού ενώπιον του Οποίου υποτίθεται ότι στέκονται. Στο όλο κλίμα βοηθά η μόδα η οποία επιβάλλει το δικό της ρυθμό και η Εκκλησία είναι «υποχρεωμένη» να τον ακολουθήσει αφού τη φέρνουν προ τετελεσμένου γεγονότος. Οι οίκοι μόδας κάνουν τη δουλειά τους με σκοπό το κέρδος. Δεν είναι δύσκολο να γίνουν παρεμβάσεις σε ένα νυφικό ώστε να είναι πιο σεμνό. Όσες κοπέλες το απαίτησαν, πέτυχαν το σκοπό τους, άρα δικαιολογίες δεν υπάρχουν. Ο ιερέας οφείλει με ορθή και έγκαιρη καθοδήγηση να καταστήσει κατανοητή στο ζευγάρι τη σημασία της σεμνής ενδυμασίας και εν γένει παρουσίας τους στο γάμο. Όταν γίνεται αυτό με αγάπη αλλά και σοβαρότητα παράλληλα, είναι δύσκολο να μην υπακούσουν οι μελλονύμφοι. Λύσεις βρίσκονται εφόσον υπάρχει καλή διάθεση και από τις δύο πλευρές.

Προτρέπουμε τους καλεσμένους, πριν την έναρξη του γάμου, να συμμετέχουν κι εκείνοι προσευχητικά;

Λαμβάνοντας την πρόσκληση για ένα γάμο, οι περισσότεροι έχουν την αίσθηση ότι θα ετοιμαστούν να πάνε σε ένα κοινωνικό γεγονός κι έτσι προετοιμάζονται ανάλογα. Η στάση του ζευγαριού την ώρα του

⁴⁶ Ο.π., σ. 9

Μυστηρίου οφείλει να είναι προσευχητική ώστε να βιώσουν καλύτερα τα τελούμενα. Άλλωστε γι' αυτούς τελείται το Μυστήριο. Το ίδιο πρέπει με ανάλογο τρόπο να κάνουν οι συγγενείς και λοιποί καλεσμένοι. Μια προτροπή και σύντομη παραίνεση του ιερέα πριν την έναρξη είναι άκρως βοηθητική για να μπουν όλοι στο κλίμα. Αντίθετα η σιωπή και αποδοχή από πλευράς του ιερέα, της όποιας συμπεριφοράς με το πρόσχημα ότι «ο κόσμος δεν θα καταλάβει», υπονομεύει την ιερότητα του Μυστηρίου και αποτελεί απόδειξη της δικής μας ανικανότητας να κατανοήσουμε τι ακριβώς κάνουμε εκείνη την ώρα. Ας γίνει κατανοητό επιτέλους σε όλους και πρωτίστως σε εμάς τους ιερείς. Αν από νωρίς θέσουμε τα όρια ενσκήπτοντας με αγάπη και ευαισθησία πάνω σε αυτά τα θέματα, αν εξηγήσουμε ξεκάθαρα στο ζευγάρι το ρόλο του και με τον τρόπο μας κερδίσουμε την εμπιστοσύνη του, τότε είναι εφικτό να αλλάξουν τα πράγματα προς το καλύτερο.

Παρερμηνεία του αποστολικού αναγνώσματος.

«*Η δε γυνή ίνα φοβήται τον άνδρα*»⁴⁷ απαγγέλει ο ψάλτης και αμέσως όλα τα βλέμματα μαζί με τις απαραίτητες φράσεις που τα συνοδεύουν, πέφτουν στο πόδι της νύφης για να δουν αν τελικά πατήσσει το πόδι του γαμπρού δηλώνοντας έτσι τη δύναμή της και την... ανυποταγή της. Τι ωραίο ξεκίνημα! Ξεκίνημα με μπόλικο ΕΓΩ μέσα από μια θεατρική πράξη που δεν έχει καμία ουσία αλλά και θέση μέσα στο Μυστήριο. Πόσο άραγε παρεξηγημένη είναι αυτή η φράση που ακούμε στο τέλος του αποστολικού αναγνώσματος. Δυστυχώς έχει περάσει στο λαό η εντύπωση ότι ο απόστολος Παύλος συμβουλεύει την κάθε γυναίκα να φοβάται, δηλαδή να τρέμει και να ακούει χωρίς αντιλογία τον άνδρα της⁴⁸. Πρόκειται σαφώς για παρανόηση αφού η σημασία της λέξης «φοβήται» παραπέμπει στο να σέβεται και να υπολογίζει τον άνδρα της η

⁴⁷ Εφεσ. 5,33

⁴⁸ Μητρ. Αργολίδος Νεκταρίου, Γάμος: Μυστήριο της Εκκλησίας –Άθλημα αγάπης, σ. 10

γυναίκα. Με μια προσεκτική ματιά στη μετάφραση του αναγνώσματος θα καταλάβουμε ότι ο απόστολος Παύλος μιλά για ισοτιμία μεταξύ του ανδρογύνου. Πρώτα καλεί τον άνδρα να αγαπά τη γυναίκα και να θυσιάζεται γι' αυτήν κι έπειτα προτρέπει τη γυναίκα να σέβεται και να τιμά τον άνδρα της. Είναι κατανοητό ότι ο κόσμος σήμερα δεν αντιλαμβάνεται τι γίνεται στο Μυστήριο και είναι λίγοι εκείνοι που αποδεικνύουν το αντίθετο. Η ορθή χρονικά παρέμβαση του ιερέα πριν την έναρξη του αποστολικού αναγνώσματος, ο οποίος εξηγεί με λίγα λόγια τα παραπάνω, είναι σίγουρο πώς βάζει σε συλλογισμό τις κοιμώμενες συνειδήσεις αλλά και σταματά τη διάθεση ορισμένων να μετατρέψουν το Μυστήριο σε θέατρο του παραλόγου.

Έθιμα και «παραδόσεις»!

Ο μεγαλύτερος κίνδυνος που απειλεί σήμερα το Μυστήριο του γάμου είναι η εκκοσμίκευσή του. Από γενιά σε γενιά μεταλαμπαδεύονται ήθη και έθιμα τα οποία έχουμε υποχρέωση να διαφυλάξουμε και να παραδώσουμε στις επόμενες γενιές. Τι γίνεται όμως όταν μαζί με τα καλά περνούν και «παραδόσεις» που παραπέμπουν πιο πολύ σε προλήψεις και ειδωλολατρικά έθιμα; Ας πάρουμε παράδειγμα τη ρίψη του ρυζιού την ώρα του γαμήλιου χορού. Γράφει σχετικά ο Μητροπολίτης Αργολίδος κ. Νεκτάριος: *«Μια από τις ωραιότερες στιγμές του Μυστηρίου με βαθύ συμβολισμό, ο γαμήλιος χορός, μεταβάλλεται σε «χαβαλέ» με το πέταμα του ρυζιού, κουφετών, λουλουδιών, κερμάτων και πολλών άλλων. Οι φωνές, τα γέλια, οι άγαρμπες κινήσεις, ο θόρυβος, γελοιοποιούν τελικά το Μυστήριο και κάνουν άνω κάτω το Ναό! Και ο λόγος; Ο ανόητος ισχυρισμός, να ριζώσει το ανδρόγυνο και να στεριώσει ο γάμος! Πώς όμως; Όχι με τη χάρη του Θεού; Όχι με την ευλογία της Εκκλησίας; Όχι με την αμοιβαία αγάπη των συζύγων; Με το ρύζι θα γίνει αυτό; Γι' αυτό στην Ιερά Μητρόπολή μας δεν επιτρέπουμε πλέον να συνεχίζεται αυτό το αλλότριο έθιμο. Δυστυχώς αν και εισήλθαμε στον 21^ο αιώνα, ακόμη μας*

παραδέρνουν ανόητες προλήψεις και έθιμα ειδωλολατρικά. Φαινόμενα που προσβάλλουν και την αισθητική μας. Και φυσικά, μας εκθέτουν στα μάτια ετερόδοξων χριστιανών ή και απλά πολιτισμένων και καλλιεργημένων ανθρώπων, που τυχαίνει να παρευρίσκονται στους γάμους μας»⁴⁹.

Μετά το γάμο έχουν ενεργή συμμετοχή στη λατρευτική και πνευματική ζωή της εκκλησίας; Υπάρχει διάθεση για πνευματικό αγώνα;

Ο γάμος αποτελεί άθλημα αγάπης όπως είπαμε νωρίτερα. Ένας αθλητής, για να μπορέσει να είναι σε φόρμα, πρέπει συνεχώς να προπονείται με κατάλληλο πρόγραμμα και επίβλεψη. Το ζευγάρι αφού παντρευτεί, πώς θα πορευθεί σωστά στη ζωή του; Τι πνευματικό πρόγραμμα έχει σκοπό να ακολουθήσει στην νέα του κοινή ζωή; Ποιος θα είναι ο προπονητής; Η Εκκλησία ευλόγησε το γάμο του ζευγαριού και έδωσε, με τις ευχές που διαβάστηκαν, τον τρόπο ώστε να πορευθεί το ανδρόγυνο με ομόνοια και αγάπη με οδηγό τον Χριστό. Συνήθως, τα περισσότερα ζευγάρια μετά το γάμο εξαφανίζονται σχεδόν από την Εκκλησία και έρχονται μόνο όταν πλησιάζει η ώρα της Βαπτίσεως του παιδιού τους (αν και όχι πάντα). Για να στεριώσει η νέα κατ' οίκον Εκκλησία που είναι η οικογένεια, πρέπει να στηρίζεται επάνω σε γερά θεμέλια. Ένας γάμος που δεν έχει μυστηριακή συνέχεια είναι ως επί το πλείστον καταδικασμένος. Η σύνδεση των νεονύμφων με τη λατρευτική και πνευματική ζωή της Εκκλησίας είναι φυσικό επακόλουθο και θα πρέπει να επιδιώκεται από το ζευγάρι αλλά και από τους ποιμένες. Η ενορία πρέπει να αποτελεί το μεγάλο τους σπίτι, το πνευματικό λιμάνι μέσα στο οποίο θα έχουν κι εκείνοι την ιδιαίτερη τιμητική τους θέση. Και τι πιο όμορφο να βλέπει κάποιος αργότερα την οικογένεια να μεγαλώνει και τα παιδάκια της, ως νέα μέλη της εκκλησιαστικής κοινότητας, να

⁴⁹ Ο.π., σ.11

μπαίνουν σιγά σιγά κι εκείνα στο πνεύμα της εκκλησιαστικής ζωής βλέποντας ως ζωντανό παράδειγμα τους γονείς τους.

Πόσα ανδρόγυνα σήμερα θέτουν ως βάση τη μετάνοια και εξομολόγηση; Την καθοδήγηση από ένα καλό και διακριτικό πνευματικό στον οποίο θα εμπιστεύονται την ψυχή τους και θα τον συμβουλεύονται σε δύσκολα θέματα. Η ενεργή συμμετοχή στη Θεία Λατρεία είναι βασικός πυλώνας για μια κατά Χριστόν ζωή και πρέπει από την αρχή να μπει σε σωστό δρόμο ώστε να επέλθει και αποτέλεσμα. Απαραίτητη προϋπόθεση να υπάρχει από τους συζύγους διάθεση για πνευματικό αγώνα, συνειδητοποίηση ότι ναι μεν ο γάμος είναι ασφαλές λιμάνι, αλλά το μόνο λιμάνι που το πιάνουν φουρτούνες. Χρειάζεται λοιπόν καλή προετοιμασία για δύσκολες στιγμές που θα έρθουν σίγουρα, αφού δεν είναι πάντα ανθόσπαρτος ο βίος.

3. ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΕΩΣ

3.1 Ιστορικά και θεολογικά στοιχεία

Το μεγαλύτερο γεγονός της ζωής μας είναι το Βάπτισμά μας. Την ημέρα που βαπτισθήκαμε, αρνηθήκαμε το διάβολο και το σκοτάδι του και μπολιαστήκαμε στο σώμα της Εκκλησίας, ενωθήκαμε με το Χριστό. Ξεκίνησε έτσι μια πνευματική πορεία με στόχο τη Θέωσή μας. Όμως αυτή η πορεία διακόπτεται πολλές φορές από την αμέλεια και την αμαρτία. Ξεχνάμε τα δώρα που λάβαμε στο άγιο βάπτισμα και τις υποσχέσεις που δώσαμε τότε και γυρνάμε πάλι στη δουλεία της αμαρτίας. Ο φιλόανθρωπος Θεός όμως, γνωρίζοντας την αδυναμία μας, μας παρέχει τη δυνατότητα να επιστρέψουμε ξανά κοντά Του, να γιατρέψουμε τις πληγές μας. Και αυτό επιτυγχάνεται με το Μυστήριο της μετανοίας και εξομολογήσεως. *«Αν τινων αφήτε τας αμαρτίας, αφίενται αυτοίς, αν τινων*

κρατήτε κεκράτηνται»⁵⁰. Ο ίδιος ο Κύριος παρέδωσε το μυστήριο στους μαθητές του. Είναι ένα σωσίβιο, μια ευκαιρία που δίνεται συνέχεια ώστε να αδειάζουμε από την ψυχή μας το δηλητήριο της αμαρτίας. Ξανά και ξανά. Όσες φορές κι αν πέσουμε. Αρκεί να μην απελπιστούμε. Το ιατρείο της μετανοίας είναι πάντα ανοιχτό και δωρεάν για όλους. Οι Πατέρες της Εκκλησίας λένε ότι το να πέσεις είναι ανθρώπινο αλλά το να μένεις στην πτώση είναι σατανικό. Μας περιμένει λοιπόν ο Θεός με υπομονή και ελπίδα να τολμήσουμε την επιστροφή μας στην αγκαλιά Του!

3.2 Σύγχρονοι προβληματισμοί

Εξομολογούμενοι

Θα μπορούσε να γίνει ένας διαχωρισμός σε τακτικούς και περιστασιακούς εξομολογούμενους. Βέβαια παίζει ρόλο και η ηλικία. Κατά πόσον γίνεται κατανοητή η σημασία της εξομολόγησης; Και στις δυο περιπτώσεις θα λέγαμε ότι η πλειοψηφία έχουν φτιάξει στο μυαλό τους μια λαθεμένη αντίληψη για το Μυστήριο νομίζοντας ότι πηγαίνουν σε ψυχολόγο παρά σε πνευματικό. Αυτό φαίνεται κυρίως από το τι λένε στην εξομολόγηση. Η μετάνοια δεν είναι ουσιαστική οπότε δεν υπάρχει συναίσθηση των αμαρτιών που διέπραξαν. Εδώ γεννώνται τα ερωτήματα πώς προσέρχεται κάποιος στην εξομολόγηση και αν έχει διάθεση αλλαγής ή απλά έρχεται από συνήθεια. Η ελλιπής ή παντελούς ελλείψεως προετοιμασία αποδεικνύει το ανωτέρω. Πώς θα πάω για εξομολόγηση όταν δεν έχω ψάξει τον εαυτό μου; Τι θα πω στον πνευματικό; Εκτός και αν νομίζω ότι αγιάζομαι μόνο με την παρουσία μου στο εξομολογητήριο διεκδικώντας τη συγχωρητική ευχή ενώ δεν έχω πει κάτι προς συγχώρεση: «*Παππούλη διάβασέ μου την ευχή για να κοινωνήσω!*». Κι εδώ φέρουμε ευθύνη εμείς οι ιερείς αφού είτε λόγω βιασύνης, είτε λόγω

⁵⁰ Ιω. 20,23

αμέλειας των καθηκόντων μας συντηρούμε μια τέτοια κατάσταση ζημιώνοντας την ψυχή του άλλου αλλά και τη δική μας.

Κατά τη διάρκεια της εξομολόγησης, αναφέρω όλες τις αμαρτίες όσο βαριές κι αν είναι ή τις αποκρύπτω; Αν δεν βγάλω όλο το δηλητήριο τότε πώς θα γιατρευθώ; Πώς θα δει ο ιερέας την πληγή αν δεν τον κατατοπίσω ώστε να μου δώσει το σωστό για την ψυχή φάρμακο; Πολλές φορές φτάνουμε και στο άλλο άκρο βέβαια, εκείνο της φλυαρίας και μη κατανόησης των λεγομένων μας με αποτέλεσμα να πλατειάζουμε χωρίς ουσία εξαντλώντας και τον πολύτιμο χρόνο του πνευματικού. Ας δούμε λίγο με ποια κριτήρια γίνεται η επιλογή του πνευματικού. Είναι πολλές οι περιπτώσεις ανθρώπων που αναζητούν πνευματικό στα μέτρα τους, δηλαδή να μην είναι αυστηρός, να έχει κάποια εμπειρία κλπ έτσι ώστε να συμβιβάζεται η πνευματική με την κοσμική ζωή τους. Βέβαια κάτι τέτοιο δεν είναι συμφέρον για την ψυχή τους και δεν είναι λίγες οι φορές που ψάχνοντας για «χαρισματικούς» γεροντάδες καταλήγουν να γυρνούν από πνευματικό σε πνευματικό χωρίς να βρίσκουν κάπου ανάπαυση. Και όταν ο πνευματικός βάλει ένα κανόνα τότε εκείνοι φεύγουν γιατί απλά δεν έχουν μάθει να υποτάσσουν το θέλημα τους. Άραγε που πάνε η αγία ταπείνωση και η αγία υπακοή;

Τι γίνεται με τον ευαίσθητο τομέα της νεότητας; Είναι γνωστό ότι τα παιδιά αν δεν πάρουν γραμμή από τους γονείς τους σε μικρή ηλικία, αν δεν βιώσουν το χάδι του πνευματικού και τον καλό του λόγο, δυσκολεύονται μεγαλώνοντας να προχωρήσουν στο Μυστήριο της εξομολόγησης. Και αν προέρχονται από διαλυμένες οικογένειες τότε τα πράγματα δυσκολεύουν. Όσο μεγαλώνουν τόσο αυξάνει και η αμφισβήτηση στα θέματα της πίστεως και σίγουρα σε αυτό βοηθά η έλλειψη σωστών προτύπων. Υπάρχουν παιδιά που θα ήθελαν να κάνουν το βήμα αλλά η εσφαλμένη αντίληψη ότι η εξομολόγηση είναι δικαστήριο και ο ιερέας πνευματικός είναι ο αυστηρός δικαστής, δεν βοηθάει την κατάσταση. Δεν λείπουν τα παραδείγματα νέων που έκαναν το μεγάλο

βήμα αλλά δυστυχώς έπεσαν στην παραπάνω περίπτωση χωρίς βέβαια να αποτελεί αυτό κανόνα. Τονίζουμε λοιπόν ότι η εξομολόγηση σαφώς δεν είναι δικαστήριο, αλλά όπως αναφέραμε ανωτέρω, ιατρείο των παθών μας. Έχει θεραπευτικό χαρακτήρα ανάλογα πάντοτε με τη διάθεση του εξομολογουμένου.

Οι δικαιολογίες που συνήθως προβάλλονται για να μην πάει κάποιος για εξομολόγηση, όπως «θα πέσει ο Ναός με αυτά που θα πω», «πάλι τα ίδια θα κάνω», «Γιατί να τα πω στον παπά; Θα τα πω στην εικόνα.» κλπ, μάλλον αποτελούν προφάσεις που ησυχάζουν την εσωτερική φωνή. Δεν μπορούν να κατανοήσουν ότι η εξομολόγηση είναι θεραπεία με μόνο κόστος να ταπεινωθούν στο πετραχήλι του παπά κι έτσι αφήνονται έρμαιοι στην αμέλεια. Είναι σαν τους ναυαγούς που ενώ η σωτηρία βρίσκεται κοντά, εκείνοι δεν τολμούν να δοκιμάσουν να φτάσουν σε αυτήν. Στη σημερινή κοινωνία οι άνθρωποι θέλουν να είναι με το ένα πόδι στην αμαρτία και με το άλλο στην Εκκλησία. Δεν βολεύει πολύ να ακολουθούν τις επιταγές του Ευαγγελίου, με τους περιορισμούς, τις υποδείξεις, τα πρέπει κλπ. Είναι έτσι όμως τα πράγματα ή έτσι τα έχουν, λανθασμένα φυσικά, καταλάβει εκείνοι; Ο Χριστός δείχνει το δρόμο που οδηγεί στη σωτηρία, δείχνει την αλήθεια. Από εμάς εξαρτάται ποιο δρόμο θα ακολουθήσουμε. Σίγουρα η οδός που οδηγεί στη Ζωή είναι δύσκολη και απαιτεί αγώνα και θυσίες αλλά κάτι τέτοιο συμβαίνει με οτιδήποτε θέλουμε να αποκτήσουμε και σε αυτήν τη ζωή. Ένας στόχος επιτυγχάνεται με κόπο και αγώνα προσωπικό. Αν λοιπόν κοπιάζω για γήινα πράγματα που είναι όντως απαραίτητα σε αυτήν τη ζωή, τότε θα πρέπει ανάλογα να παλεύω να κερδίσω και την αιώνια ζωή. Δεν μπορώ να λάβω, αν δεν αγωνιστώ, αν δεν δοκιμαστώ. Το ερώτημα είναι αν πραγματικά θέλω.

Η εκκοσμίκευση και το πλήθος των ευκολιών σε όλους τους τομείς κρατούν αιχμάλωτες τις καρδιές των ανθρώπων. Αν και πολλές φορές η συνείδηση μας ελέγχει, δεν αποφασίζουμε παρ' όλα αυτά να κάνουμε κάτι

για να αλλάξουμε τον τρόπο ζωή μας. Ο διάβολος μας σπρώχνει στην αμέλεια και στη συνήθεια από την οποία δύσκολα μπορούμε να ξεφύγουμε. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η φράση μιας κοπέλας στην εξομολόγηση που αντικατοπτρίζει σε μεγάλο βαθμό το γενικότερο σύνολο: «...πάτερ, κάτι μέσα μου λέει ότι είναι λάθος αυτό που κάνω αλλά δεν μπορώ να ξεφύγω. Δεν ξέρω αν θέλω να ξεφύγω... Μου αρέσει κιόλας...». Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι η ροπή προς την αμαρτία από τη μία και η έλλειψη θελήσεως για αγώνα και θυσία από την άλλη, εγκλωβίζουν τον άνθρωπο στα στεγανά αυτού του κόσμου απομακρύνοντάς τον συνεχώς από την πραγματική ελευθέρια που δίνει ο Χριστός.

Ιερείς πνευματικοί

Για να μπορεί ένας ιερέας να εξομολογεί πρέπει να έχει την ευχή του Επισκόπου του καθώς και να κατανοεί το βάρος της ευθύνης που αναλαμβάνει με την πνευματική πατρότητα. Ο πνευματικός δε γεννιέται αλλά με τη χάρη του Θεού αποκτά τις απαραίτητες γνώσεις και την εμπειρία ώστε να επιτελεί σωστά το έργο του. Δυστυχώς πολλοί είναι εκείνοι που δεν προοδεύουν, δεν έχουν διάθεση για βελτίωση των γνώσεων ιδιαίτερα αυτήν την εποχή που τόσο γρήγορα αλλάζουν τα δεδομένα του τρόπου ζωής της σύγχρονης κοινωνίας και ειδικά της νεολαίας μας. Και όχι μόνον αυτό. Είναι συχνό το φαινόμενο των πνευματικών οι οποίοι «ευνουχίζουν» τινά τρόπον τη σκέψη και την ελευθερία των εξομολογουμένων δημιουργώντας χριστιανούς άβουλους, «κατευθυνόμενα βλήματα»... Κάτι τέτοιο οδηγεί στο λεγόμενο γεροντισμό αφού για όλα τα θέματα, πνευματικά και μη, πρέπει να παίρνουν τη συμβουλή του γέροντα και να υπακούουν τυφλά. Η διάκριση σε αυτές τις περιπτώσεις είναι απύουσα, γι' αυτό και τα αποτελέσματα αυτής της σχέσης είναι πολλές φορές τραγικά. Ο ιερέας και δη ο πνευματικός πρέπει να θυμάται πάντοτε ότι κεντρικό πρόσωπο είναι ο Χριστός και όχι

εκείνος και ότι στόχος του είναι να βοηθήσει την ψυχή να παραμένει σε συνεχή κοινωνία με το Θεό, κάτι που προϋποθέτει πρωτίστως τη δική του ζωντανή σχέση με το Θεό.

Ένας καλός και διακριτικός πνευματικός πρέπει να έχει την ικανότητα να αγγίζει τις ψυχές με τρόπο τέτοιο ώστε να υπάρχει ωφέλεια. Δεν είναι κακό να μην απαντά σε κάτι που δεν γνωρίζει. Δεν είναι παντογνώστης. Δουλειά του είναι να βοηθήσει τα πνευματικά του παιδιά να σκέφτονται ορθά, σεβόμενος την ελευθερία της σκέψης τους, δίνοντας σε κάθε περίπτωση το σωστό για την ψυχή φάρμακο. Πολλές φορές οι πνευματικοί μπαίνουν και σε άλλες εκφάνσεις της ζωής των εξομολογουμένων δίνοντας υποχρεωτικές κατευθύνσεις ενώ θα έπρεπε ο ρόλος να είναι μόνο συμβουλευτικός.

Ο κόσμος σήμερα, ιδιαίτερα τα παιδιά και οι νέοι μας, έχουν ανάγκη να μιλήσουν σε κάποιον που θα τους ακούσει με αγάπη και ενδιαφέρον. Έναν άνθρωπο που δεν θα αρχίσει τις υποδείξεις και τα πρέπει. Πολλά είναι τα παραδείγματα νέων που αναζητούν στο πρόσωπο του πνευματικού αυτό που δε βρίσκουν στο σπίτι τους. Και μιλάμε κυρίως για διαλυμένα σπίτια, με τσακωμούς, διαζύγια, μοιχείες και άλλες παρεκτροπές στις οποίες τα παιδιά γίνονται αυτόπτες και αυτήκοοι μάρτυρες. Και ψάχνουν τα καημένα κάπου να ακουμπήσουν, κάποιον να τα αγαπήσει αληθινά, κάποιον απλά να τα ακούσει. Τότε είναι που ο καλός ποιμένας - πνευματικός οφείλει με υπομονή και περίσσια αγάπη να αγκαλιάσει τα παιδιά αυτά ώστε να ζεστάνει την ψυχούλα τους και να αποκτήσει σταδιακά την εμπιστοσύνη τους. Να τους δώσει ελπίδα και ώθηση να παλέψουν στη ζωή τους για να μην χαθούν κι εκείνα.

Ο πνευματικός ανάλογα με την κατάσταση πρέπει να χρησιμοποιεί τα κατάλληλα φάρμακα, πάντοτε με σύνεση και να μην εξαντλεί την αυστηρότητα των κανόνων αποφέροντας αντίθετο τελικά αποτέλεσμα. Τα παραδείγματα συγχρόνων αγίων όπως ο άγιος Πορφύριος που ήταν

φειδωλός στη χρήση των κανόνων ως επιτίμια, θα πρέπει να μας προβληματίζουν. Σκοπός είναι να πλησιάσει η ψυχή το Χριστό κι όχι να απομακρυνθεί κι άλλο. Ο Χριστός θέλει να είμαστε αυστηροί απέναντι στον εαυτό μας αλλά διακριτικοί και μακρόθυμοι προς τους εξομολογούμενους ειδικά όταν υπάρχει μετάνοια και διάθεση για αγώνα. Είναι δυνατόν να στερούμε για μεγάλο χρονικό διάστημα τη Θεία Κοινωνία σε κάποιον που έχει μετανοήσει ειλικρινά και αγωνίζεται πνευματικά; Πώς θα τον κρατήσουμε ζεστό; Πώς είμαστε σίγουροι ότι ο διάβολος δε θα τον παρασύρει ξαφνικά πάλι στα ίδια σε μια αδύναμη στιγμή, όταν δεν λαμβάνει το φάρμακο της αθανασίας; Είναι λυπηρό να βλέπεις τη λαχτάρα στα μάτια εκείνων που έχουν λάβει ως επιτίμιο την ακοινωνησία όταν ο ιερέας βγαίνει να μεταλάβει τους πιστούς. Από την άλλη μεριά βέβαια χρειάζεται σύνεση και πολλή διάκριση στην «οικονομία» διότι κοιμίζει τη συνείδηση και δεν είναι λίγοι εκείνοι που το εκμεταλλεύονται μπερδεύοντας τον πνευματικό με τη δήθεν μετάνοιά τους. Γι' αυτό ο πνευματικός θα πρέπει με προσευχή και κατάλληλη προετοιμασία να είναι έτοιμος να αντιμετωπίσει κάθε περίπτωση, κατά περίπτωσιν.

4. ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΣ

4.1 Ιστορικά και θεολογικά στοιχεία

Όπως σχολιάσαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο, το άγιο Βάπτισμα είναι η αρχή της εν Χριστώ ζωής. Με αυτό πεθαίνει ο παλαιός άνθρωπος και αναγεννάται ο καινούργιος. Μετά όμως από κάθε γέννηση, όπως όλοι γνωρίζουμε, είναι απαραίτητη η τροφή για να διατηρηθεί ο άνθρωπος στη ζωή. Έτσι λοιπόν, στη ζωή του χριστιανού, ο ίδιος ο Κύριος με το άγιο Σώμα Του γίνεται τροφή της ψυχής του ανθρώπου, γίνεται ο Άρτος της ζωής. Σε κάθε Θεία Λειτουργία ο Χριστός έρχεται στον κόσμο μας,

γεννιέται στη φάτνη, κηρύττει το Ευαγγέλιο, θαυματουργεί, προδίδεται, υβρίζεται, θυσιάζεται και τέλος ανασταίνεται. Ζούμε λοιπόν ολόκληρο το σωτηριώδες έργο του Θεού με το οποίο μας άνοιξε πάλι το δρόμο προς τη Βασιλεία Του. Άρα, η Θεία Λειτουργία με απλά λόγια είναι ο Χριστός ανάμεσά μας.

Η Θεία Λειτουργία είναι η σπουδαιότερη εκκλησιαστική λατρευτική πράξη γιατί είναι το Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας το οποίο συστάθηκε από τον ίδιο τον Κύριό μας το βράδυ της Μ. Πέμπτης. Ο Χριστός τόνιζε συνεχώς ότι ο ίδιος είναι ο «Άρτος της Ζωής» και ότι κατέβηκε από τον ουρανό για να ζήσει ο κόσμος⁵¹. Λίγο πριν από τη σταυρική Του θυσία, στο τελευταίο δείπνο με τους μαθητές Του, πήρε το ψωμί και το κρασί και αφού τα ευλόγησε, τα προσέφερε στους μαθητές Του λέγοντας: *«Λάβετε φάγετε, τούτο εστί το Σώμα μου... πείτε εξ αυτού πάντες, τούτο εστί το Αίμα μου...»*⁵². Έτσι λοιπόν, εκείνο το βράδυ ο Χριστός με μυστηριακό τρόπο, πριν τη θυσία Του στο Σταυρό, θυσίασε τον εαυτό Του μεταβάλλοντας τον άρτο και τον οίνο σε (στο) Σώμα και σε (στο) Αίμα Του και κάλεσε τους μαθητές Του να συμμετάσχουν σε αυτό το Πασχαλινό Δείπνο ενώ ταυτόχρονα τους έδωσε την εντολή να το επαναλαμβάνουν *«τούτο ποιείτε εις την εμήν ανάμνησιν»*⁵³.

Η λέξη Λειτουργία παράγεται από τις λέξεις *λείτος* και *έργο*. Στην αρχαία ελληνική γλώσσα, η λέξη *λείτος* σημαίνει λαός. Άρα λειτουργία σημαίνει έργο του λαού και αποτελεί έργο Θεϊκό το οποίο επιτελεί ο ιερέας μαζί με το λαό του Θεού. Για την Εκκλησία μας, είναι απαραίτητη η συμμετοχή του λαού, έστω και μόνο ενός ανθρώπου ώστε να μπορέσει να τελεστεί η Θεία Λειτουργία. Τι σημαίνει όμως Εκκλησία; Ο όρος Εκκλησία σημαίνει το Σώμα του Χριστού, το λογικό ποίμνιο του Χριστού. Δηλαδή όλους τους ορθοδόξους χριστιανούς, ζώντες και κεκοιμημένους. Όλοι μαζί, κλήρος και λαός είμαστε αρμονικά ενωμένοι και αποτελούμε το σώμα της Εκκλησίας της οποίας κεφαλή είναι ο Χριστός. Ο άγιος Μάξιμος

⁵¹ Ιω. 6,48-51

⁵² Ματθ. 26, 27-28

⁵³ Λουκ. 22,19

ο ομολογητής γράφει ότι «η Εκκλησία είναι τύπος και εικόνα του Θεού»⁵⁴, είναι η ίδια η κοινωνία Θεού και ανθρώπου. Η Εκκλησία είναι μία, καθολική και αποστολική, δηλαδή έχει της ρίζες της στην αποκάλυψη της Αγίας Τριάδος. Δεν υπάρχουν άλλες εκκλησίες με αυτήν την έννοια λοιπόν, αφού πάντα μία είναι η πραγματικότητα και η αλήθεια σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής.

Η Θεία Λειτουργία όπως και κάθε άλλη ιερή ακολουθία για προσευχή και δοξολογία στο Θεό, τελούνται σε ένα συγκεκριμένο χώρο που ονομάζεται Ναός. Ο πρώτος χριστιανικός Ναός ήταν ο τόπος του Μυστικού Δείπνου. Κάθε ιερός Ναός είναι ένα κομμάτι του ουρανού επάνω στη γη. Συνήθως χρησιμοποιούμε τη λέξη εκκλησία με τοπική και χωρική έννοια, εννοώντας τον Ιερό Ναό. Καλό είναι όμως να έχουμε ξεκαθαρίσει μέσα μας τις δύο αυτές έννοιες. Συνοψίζοντας, με τη λέξη Ναό εννοούμε το χώρο των λατρευτικών συνάξεων της Εκκλησίας μας.

4.2 Σύγχρονοι προβληματισμοί

Πώς πρέπει να εισέρχομαι στο Ναό και ποια η στάση μου μέσα σε αυτόν;

Η συναίσθηση των πράξεών μου, τι κάνω δηλαδή και για ποιο λόγο το κάνω, αποτελεί το κίνητρο ώστε να σκεφτώ ότι μπαίνοντας στο Ναό και ειδικά κατά την ώρα της Θείας Λατρείας, πρέπει καταλάβω ότι εισέρχομαι σε ένα ξεχωριστό μέρος όπου η κοινωνία με το Θεό παίρνει άλλη διάσταση. Αν εξαιρέσουμε τη νεολαία μας η οποία λόγω της αντιδραστικότητας της ηλικίας ή επειδή ποτέ κάποιος δεν τους είπε δυο κουβέντες για το θέμα αυτό, δεν κοιτά τι θα φορέσει κι έρχεται με τα σκισμένα τζιν και κοντά ρούχα, είναι λυπηρό να βλέπεις ανθρώπους μεγαλύτερους, υποτίθεται κατασταλαγμένους στη σκέψη και τα πιστεύω τους, να είναι απρόσεκτοι τόσο στην ενδυμασία όσο και στη στάση που κρατούν μέσα στο Ναό. Ένα φαινόμενο που παρατηρείται συνήθως στις

⁵⁴ PG 91, 664D

μεγάλες γιορτές και στα Μυστήρια της βαπτίσεως και του γάμου οπότε οι πλειοψηφία των συμμετεχόντων είναι οι λεγόμενοι περιστασιακοί ή κατ' ανάγκην συμμετέχοντες. Δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε ότι τα παιδιά πολλές φορές βάζουν τα γυαλιά στους μεγάλους με τον τρόπο που προσπαθούν να βιώσουν τα τελούμενα στη Θεία Λατρεία και μάλιστα τους θεωρούν υπεύθυνους αφού με τα βλέμματά τους καρφώνουν διερευνητικά - φαρισαϊκά τα παιδιά προκαλώντας τους αμηχανία και ενίοτε ζημιά ανεπανόρθωτη. Αν εμείς οι ώριμοι τάχα χριστιανοί δεν δώσουμε το καλό παράδειγμα στα νέα παιδιά, να τα αγκαλιάσουμε στοργικά με το βλέμμα μας ή με έναν ενθαρρυντικό λόγο, που όπως κάποτε κι εμείς, έτσι κι αυτά σήμερα ψάχνονται, πώς περιμένουμε να προοδεύσουμε ως χριστιανική κοινωνία; Θέλει διάκριση και σωστή προσέγγιση το θέμα της νεότητας. Ας νιώσουν πρώτα την Εκκλησία σαν ένα ζεστό γεμάτο αγάπη σπίτι στο οποίο κι εκείνα θα έχουν μια θέση, τη δική τους μοναδική θέση ως μέλη του Σώματος του Χριστού κι έπειτα με κατάλληλη καθοδήγηση θα διορθωθούν και τα δευτερεύοντα θέματα όπως αυτό της ενδυμασίας.

Εισέρχομαι λοιπόν στο Ναό ευπρεπώς ενδεδυμένος, με σεβασμό και φόβο Θεού αφήνοντας την ψυχή να βιώσει όσο καλύτερα μπορεί την παρουσία του Θεού. Όση ώρα παραμένω στο Ναό, ειδικά αν εκείνη την ώρα τελείται Θεία Λειτουργία πρέπει με το σώμα και την ψυχή να συμμετέχω ενεργά στα τελούμενα. Να είμαι προσηλωμένος σε αυτά που ακούω και βλέπω ώστε να μην περισπάται ο νους. Τότε μόνο συμμετέχω ουσιαστικά στη Θεία Λατρεία και δεν είμαι απλός θεατής σε ένα θεατρικό δρώμενο.

Κατανοώ τη λειτουργική γλώσσα;

Άραγε σήμερα, όσοι συμμετέχουμε στη Θεία Λατρεία, κατανοούμε, στο βαθμό του δυνατού ο καθένας μας, τη λειτουργική γλώσσα της; Αν

όχι, τότε πόσο πολύ θέλουμε να το πετύχουμε; Έχουμε τη διάθεση να κατηχηθούμε ώστε να προοδεύσουμε πνευματικά ή τα περιμένουμε όλα μασημένη τροφή; Δεν είναι λίγοι αυτοί που πιστεύουν ότι η γλώσσα της λατρείας της εκκλησίας μας θα έπρεπε να ήταν ίδια με την καθομιλουμένη ώστε πλέον να είναι κατανοητή από όλους και να προσελκύει πολύ περισσότερους πιστούς στη λειτουργική ζωή της Εκκλησίας. Ως ενός σημείου έχουν δίκιο αν πάρουμε ως παράδειγμα μάλιστα τις προφητείες που διαβάζονται στον εσπερινό. Είναι όντως δυσκολονόητες και απαιτούν γνώσεις τόσο στην Π. Δ. όσο και στην αρχαία ελληνική γλώσσα. Αυτό όμως είναι κάτι ξεχωριστό και εφόσον εδώ αναλύουμε τα της Θείας Λειτουργίας, ας αφήσουμε ένα σύγχρονο άγιο να μας πει τη γνώμη του σχετικά: *«Η γλώσσα της Θείας Λειτουργίας που χρησιμοποιήθηκε τόσο πολύ χρόνο και καθαγιάσθηκε, η οποία μπορεί να χαρακτηριστεί και ως κατηγορήμα της ορθοδόξου λατρείας, είναι αδύνατο να αντικατασταθεί, χωρίς να υποστεί ουσιώδη βλάβη αυτή η ίδια η Λατρεία. Για τους λόγους αυτούς, είμαστε κατηγορηματικώς πεπεισμένοι ότι είναι αναγκαία η χρήση της παραδεδομένης λειτουργικής γλώσσας στις εκκλησιαστικές ακολουθίες· δεν υπάρχει καθόλου ανάγκη να αντικατασταθεί αυτή με την γλώσσα της καθημερινής ζωής, πράγμα που αναπόφευκτα θα κατεβάσει το πνευματικό επίπεδο και θα προξενήσει έτσι ανυπολόγιστη ζημία»*⁵⁵.

Όταν κάποιος ασχολείται με κάτι συνεχώς, είναι σίγουρο πως μετά από ικανό χρονικό διάστημα, το κάνει βίωμά του και είναι πλέον αναπόσπαστο μέρος της ζωής του. Έτσι και με τη γλώσσα της Θείας Λατρείας. Αν συμμετέχουμε συστηματικά και σωστά στη Θεία Λειτουργία της οποίας η δομή είναι η ίδια κάθε φορά, τότε σίγουρα δεν θα έχουμε πρόβλημα κατανόησης. Ας θυμηθούμε για παράδειγμα την Αγγλικανική εκκλησία η οποία εισήγαγε απλούστερη λειτουργική γλώσσα στην

⁵⁵ Σωφρονίου Ζαχάρωφ, Οψόμεθα τον Θεόν καθώς εστί, σ. 189-190

λατρεία της κι έτσι άμβλυνε την λατρευτική διάθεση των πιστών και ζημίωσε τις λατρευτικές της συνάξεις.

Άρα το ερώτημα που προκύπτει είναι κατά πόσον οι χριστιανοί σήμερα θέλουμε να «ασχολούμαστε» με τη Θεία Λατρεία. Βιβλία με τη μετάφραση και επεξήγησή της υπάρχουν πολλά. Ας τα ανοίξουμε επιτέλους ώστε να λύσουμε τις απορίες μας. Οι νεότερες γενιές έχουν μάθει να τα βρίσκουν όλα γρήγορα κι έτοιμα, πατώντας απλά ένα κουμπί, χωρίς κόπο και θυσία ξεχνώντας το ρητό «αγαθά κόποις κτώνται». Σε σχετική ερώτηση σε ομάδα εφήβων της ενορίας μας, τα παιδιά απάντησαν ότι ακόμα κι αν σήμερα ετελείτο η Θεία Λειτουργία σε μετάφραση, πάλι δεν θα έρχονταν συχνά γιατί δεν συνηθίσανε από μικρά παιδιά κάτι τέτοιο ώστε να αποτελεί βίωμά τους. Μάλιστα ορισμένα από αυτά συμπλήρωσαν ότι βοηθούνται πολύ με τα βιβλιαράκια που περιέχουν τη μετάφραση της Θείας Λειτουργίας τα οποία έχουν μπροστά τους κατά την ώρα της Θείας Λατρείας και ότι όσο πιο συχνά εκκλησιάζονται τόσο περισσότερο αφομοιώνουν αυτά που ακούν και βλέπουν ώστε σταδιακά να γίνονται πιο κατανοητά .

Αναρωτιέται κανείς μετά από όλα αυτά, οι πρόγονοί μας που δεν είχαν την απαραίτητη μόρφωση, πώς βίωναν τόσο έντονα τη Θεία Λειτουργία; Μήπως άνοιγαν καλύτερα την καρδιά τους στη Θεία Χάρη; Μήπως είχαν ορθότερη και στερεότερη πίστη απ' ότι εμείς σήμερα;

Γιατί «πρέπει» να εκκλησιάζομαι;

Για να απαντήσουμε στο ερώτημα θα πρέπει πρώτα να ξεκαθαρίσουμε μέσα μας ότι κανένας δεν μας αναγκάζει. Από την αρχή της δημιουργίας του ο άνθρωπος ήταν ελεύθερος να επιλέγει το δρόμο του. Ο Χριστός είπε αργότερα, «όστις θέλει» αφήνοντας σε εμάς την επιλογή των κινήσεων. Όταν αγαπώ κάποιον πολύ, θέλω να είμαι συνεχώς μαζί του. Να τον βλέπω, να τον αγγίζω, να τον αισθάνομαι, να

είμαι σε αδιάκοπη κοινωνία μαζί του. Σε κάθε Λειτουργία είπαμε ότι ο Χριστός είναι ανάμεσά μας και μας δίνει τη δυνατότητα, όλοι μαζί ως μεγάλη οικογένεια, να ενωθούμε μαζί του λαμβάνοντας το Σώμα και το Αίμα Του. Εφόσον αγαπώ πραγματικά το Θεό τότε ο εκκλησιασμός και η συμμετοχή στο Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας είναι σκοπός και όχι υποχρέωση. Ένδειξη ευγνωμοσύνης και έκφραση αγάπης για όσα μας δίνει συνεχώς ο Θεός είτε τα βλέπουμε είτε όχι.

Κάθε πότε μπορώ να κοινωνώ και υπό ποιες προϋποθέσεις; Είμαι άξιος;;

Ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος αναφέρει χαρακτηριστικά: *«Πες μου, αν κληθεί κάποιος σε δείπνο και προσέλθει και αφού πλύνει τα χέρια του και καθίσει στο τραπέζι, χωρίς καν να αγγίξει τα εδέσματα που ο οικοδεσπότης προσφέρει, δεν προσβάλλει αυτόν που τον κάλεσε;»*⁵⁶. Έτσι και στη Θεία Λειτουργία, καλούμαστε να συμμετάσχουμε, να δειπνήσουμε με το Χριστό και όχι απλά να λάβουμε μέρος ως θεατές. Γι' αυτό φέρνουμε τις προσφορές μας, το ψωμί και το κρασί και παρακαλούμε τον Κύριο να τα αγιάσει. Για πιο λόγο το κάνουμε αυτό αν δεν κοινωνήσουμε; Δυστυχώς οι περισσότεροι χριστιανοί σήμερα πέφτουν στη μεγάλη παγίδα και δεν κοινωνούν τακτικά. Κάποιοι γιατί δεν το ζητά η ψυχή τους, άλλοι γιατί νιώθουν ανάξιοι, ενώ ορισμένοι γιατί δεν είναι σωστό τάχα να κοινωνούν τακτικά... Ο άγιος Κύριλλος Αλεξανδρείας δίνει το στίγμα του: *«Όσοι απομακρύνονται από την Εκκλησία και τη Θεία Κοινωνία, γίνονται εχθροί του Θεού και φίλοι των δαιμόνων»*⁵⁷. Το θέμα της συχνότητας της Θείας Κοινωνίας είναι προσωπικό και καθορίζεται από τον πνευματικό του καθενός. Δεν υπάρχει γενικός κανόνας για όλους. Οι πρώτοι χριστιανοί κοινωνούσαν τουλάχιστον 4 φορές την εβδομάδα ενώ σήμερα πολλοί από εμάς κοινωνούμε 4 φορές το χρόνο (και αν)

⁵⁶ Μητρ. Αργολίδος Νεκταρίου, Λίγα λόγια για τη Θεία Ευχαριστία, σ. 5

⁵⁷ Ο.π.

χωρίς μετάνοια και συναίσθηση, απλά για το καλό... Η εξομολόγηση πριν τη Θεία Κοινωνία δεν είναι πάντα απαραίτητη για κάποιον που κοινωνά τακτικά. Στον πνευματικό θα πάω 3-4 φορές το χρόνο και ενδιάμεσα εφόσον συντρέχει σοβαρός λόγος.

Βασική προϋπόθεση για να προσέλθουμε στη Θεία Κοινωνία είναι η ειρήνη στην καρδιά μας. Αν έχω μνησικακία για κάποιον τότε δεν μπορώ να κοινωνήσω. Ο άγιος Πορφύριος ρωτούσε στην εξομολόγηση: *«Παιδί μου έχεις για κάποιον κακία;»* και αν ήταν αρνητική η απάντηση τότε έλεγε *«να σε αγκαλιάσω παιδί μου!»*. Πώς θα πάρω μέσα μου το Χριστό που είναι η Αγάπη όταν εγώ δεν έχω αγάπη προς το συνάνθρωπο; Ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος αναφέρει πολύ όμορφα: *«Κανένας δεν ατιμάζει τόσο την ιερή αυτή πανήγυρη, όσο εκείνος που τη γιορτάζει έχοντας μέσα του μνησικακία. Ακόμα περισσότερο ούτε καν να τη γιορτάσει μπορεί έστω και αν μείνει δέκα μέρες νηστικός... Σας το λέω, λοιπόν, προκαταβολικά και διαμαρτύρομαι και φωνάζω δυνατά. Κανένας από αυτούς που έχουν εχθρό ας μην πλησιάζει την ιερή Τράπεζα και ας μη δέχεται το Σώμα του Κυρίου! Όποιος πλησιάζει να μην έχει εχθρό. Έχεις εχθρό; Να μην προσέλθεις. Θέλεις να προσέλθεις; Συμφιλιώσου και τότε να προσέλθεις»*⁵⁸.

Δυστυχώς πολλοί χριστιανοί δεν έχουν επίγνωση του τι κάνουν προσερχόμενοι απροετοίμαστοι στη Θεία Κοινωνία χωρίς μετάνοια και κρατώντας τυπικά κάποιες μέρες νηστείας με αποχή από τροφές κατά βάσιν αλλά όχι από λόγια και πράξεις. Το φαινόμενο αυτό αμβλύνεται όταν υπάρχει μνημόσυνο ενός συγγενή οπότε πολλοί είναι εκείνοι που θεωρούν υποχρέωση να μεταλάβουν χωρίς να έχουν ετοιμαστεί κατάλληλα. Είναι βλέπετε, μια από τις πολλές «παραδόσεις» που περνούν από γενιά σε γενιά και έχουν γίνει πλέον κανόνες...

⁵⁸ Ο.π., σ. 6

Η νηστεία δεν αποτελεί σκοπό, αλλά μέσον δια του οποίου ο χριστιανός αγωνίζεται να χαλιναγωγήσει τα πάθη του και να αγωνιστεί απέναντι στον εαυτό του. Εμείς την κάναμε σκοπό, πιο πάνω από τη Θεία Κοινωνία και βρίσκουμε έτσι άλλοθι για να δικαιολογήσουμε την αμέλεια και αδιαφορία μας από τη συχνή συμμετοχή μας στη Θεία Ευχαριστία.

Πώς προσέρχομαι στο Άγιο Ποτήριο;

Πολλοί χριστιανοί, μη έχοντας επίγνωση των πραγμάτων, δεν γνωρίζουν πώς πρέπει να προσέλθουν για να μεταλάβουν αλλά και δεν είναι πρόθυμοι να μάθουν. Έτσι αμαρτάνουν διπλά προσερχόμενοι με αταξία στην ψυχή και στη συμπεριφορά. Σπρώχνονται με ασέβεια και αναισθησία αδημονώντας να πάνε πρώτοι και όταν τελικά φτάνουν μπροστά στον ιερέα, δεν προσέχουν καθόλου ούτε δίνουν σημασία πώς θα ανοίξουν το στόμα και πώς θα κρατήσουν σωστά το μάκτρο κάτω από το πηγούνι τους φέρνοντας το Λειτουργό σε δύσκολη θέση και προκαλώντας ενίοτε και ατυχήματα με τη Θεία Μεταλαβιά...

Πώς πρέπει τελικά να προχωρούμε προς το Άγιο Ποτήριο; Πρώτον με μετάνοια και συναίσθηση της αμαρτωλότητας και αναξιότητάς μας. Η Θεία Λειτουργία είναι μια σταδιακή ανάβαση στο Υπερώο του Μυστικού Δείπνου ώστε καμία φράση ή λέξη της δεν είναι περιττή. Θα πρέπει λοιπόν από νωρίς να βρισκόμαστε στη Θεία Λειτουργία και να προσπαθούμε να συμμετέχουμε προσευχητικά με όλη μας την καρδιά αποφεύγοντας κακά παραδείγματα μερικών τύποις χριστιανών οι οποίοι τη Μ. Πέμπτη έρχονται στο τέλος της Θείας Λειτουργίας για να μεταλάβουν για το καλό δήθεν της χρονιάς, έχοντας μάλιστα αφήσει και τη μηχανή του αυτοκινήτου τους αναμμένη...

Την ώρα της Θείας Κοινωνίας, κάθε πιστός μπαίνει στη σειρά του χωρίς βιασύνη, με υπομονή και καρτερικότητα προσευχόμενος να τον αξιώσει ο Θεός της τιμής να κοινωνήσει το Σώμα και το Αίμα Του. Φτάνοντας μπροστά στον ιερέα, αφού κάνει το σταυρό του και πει το

όνομά του, απλώνει το μάκτρο κάτω από το πηγούνι και ανοίγει με φόβο Θεού καλά το στόμα του προσέχοντας να το κλείσει αφού ο ιερέας μεταδώσει με την αγία λαβίδα το Χριστό μέσα του. Δεν φυλάμε το χέρι του ιερέα ή το Άγιο Ποτήριο πριν κοινωνήσουμε μην τυχόν και συμβεί κάποιο ατύχημα. Ύστερα, απέρχεται ήσυχα στην αρχική του θέση περιμένοντας να γίνει η απόλυση της Θείας Λειτουργίας. Είναι λυπηρό να βλέπεις χριστιανούς, αφού μεταλάβουν να γυρνούν την πλάτη στο Χριστό που μόλις πήραν μέσα τους και να φεύγουν από το Ναό είτε γιατί βιάζονται, είτε γιατί θεωρούν ότι η Λειτουργία τελείωσε γι' αυτούς. Η κοινή Λατρεία, η Θεία Ευχαριστία, τελειώνει για όλους την ίδια στιγμή με την απόλυση. Τότε οι πιστοί παίρνουν το αντίδωρο από το χέρι του ιερέα και απέρχονται. Ας σημειωθεί εδώ, ότι το αντίδωρο σημαίνει αντί του δώρου και κανονικά το παίρνουν ως μικρή ευλογία για τη συμμετοχή τους στη Θεία Λατρεία όσοι δεν κοινωνήσαν. Είναι αδικαιολόγητος ο ζήλος ορισμένων χριστιανών οι οποίοι σπεύδουν να πάρουν ποσότητα αντιδώρου ενώ την ίδια στιγμή δεν δείχνουν τον απαραίτητο ζήλο να λάβουν το μεγάλο Δώρο, το Σώμα και το Αίμα του Κυρίου.

Υπάρχει φόβος να κολλήσω κάτι με τη χρήση της κοινής λαβίδας;

Αφήνοντας απ' έξω εκείνους που είναι γενικά ενάντιοι στην Εκκλησία μας, παρατηρείται έντονα, ειδικά τα δύο τελευταία χρόνια εξαιτίας της πανδημίας, το φαινόμενο ορισμένοι χριστιανοί να μην κοινωνούν καθόλου ή να έχουν αραιώσει πολύ το διάστημα επειδή φοβούνται μήπως κολλήσουν κάποια ασθένεια. Ακόμα και άνθρωποι με πνευματική σειρά θα λέγαμε, με τακτική εξομολόγηση και νηστεία. Και είναι πραγματικά λυπηρό να βλέπεις νέα παιδιά να θέλουν να κοινωνήσουν και να μην τα αφήνουν οι γονείς! Αναρωτιέμαι τι λόγο θα δώσουν άραγε στο Θεό... Μα γιατί όμως; Τι άλλαξε; Πάντα δεν υπήρχαν ασθένειες μεταδοτικές; Είναι δυνατόν ο Χριστός που είναι η Ζωή να μεταδώσει ασθένεια ή θάνατο; Οι πατέρες λένε ότι η Θεία Κοινωνία είναι

φάρμακο αθανασίας. Μας καθαρίζει από τις αμαρτίες, μας δυναμώνει και μας χαρίζει την αιώνια ζωή. Έως σήμερα κανένας δεν κόλλησε κάτι από τη Θεία Κοινωνία. Αν σκεφτούμε ότι κοινωνούν καθημερινά στον κόσμο χιλιάδες χριστιανοί επί τόσες εκατοντάδες χρόνια, εάν κάποιος αποδεδειγμένα είχε κολλήσει κάτι από τη Θεία Μετάληψη, δεν θα το έκαναν σημαία όλοι αυτοί που μάχονται την πίστη μας; Δεν θα είχε διαδοθεί στις μέρες μας τουλάχιστον που τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και τα Μ.Μ.Ε. είναι με το δάκτυλο στη σκανδάλη; Αλλά και από τους χιλιάδες ιερείς που καταλύουν στο τέλος ό,τι έμεινε στο Άγιο Ποτήριο θα έπρεπε κανονικά πολλοί να έχουν πεθάνει ή να έχουν ασθενήσει στην καλύτερη των περιπτώσεων. Τίποτα τέτοιο δεν μπορεί να συμβεί όμως γιατί η Θεία Κοινωνία είναι το θαύμα της αγάπης του Θεού! Ας έχουμε λοιπόν πίστη και να μη φοβόμαστε. Αν φοβόμαστε, τότε έχουμε ελλιπή εμπιστοσύνη στο Θεό και θα πρέπει να κάνουμε κάτι ώστε να ενισχύσουμε άμεσα την πίστη μας εμποδίζοντας τον πειρασμό να μας ταραξεί.

Συμμετέχω σωστά στη Θεία Λατρεία; Συμψάλλω ή συμμετέχω παθητικά;

Η Θεία Λειτουργία γίνεται με σκοπό να καταργηθούν τα σύνορα ουρανού και γης. Δυστυχώς όμως οι χριστιανοί ενώ βρίσκονται στο Ναό κατά τη διάρκεια της λατρευτικής συνάξεως, λίγοι είναι εκείνοι που αγωνίζονται να συμμετέχουν σωστά ψυχή τε και σώματι. Η ευλάβεια που δείχνουμε θα πρέπει εκτός από την ατομική προσευχή μας να συνοδεύεται από την κοινή λατρευτική προσευχή. Η λατρεία είναι έργο όλων των χριστιανών γι' αυτό και καλείται και σύναξη. Αν προσέρχομαι στο Ναό εγωιστικά, χωρίς αγάπη που είναι η ουσία του Θεού, κουβαλώντας στην καρδιά κακία, ζήλεια, φθόνο, ασυγχωρησία κλπ, τότε πώς περιμένω να έχω ειρήνη και για ποια άραγε ειρήνη παρακαλώ το Θεό μαζί με το λειτουργό ιερέα; Βέβαια, η Εκκλησία είναι νοσοκομείο οπότε

θα έλεγε κάποιος ότι μπορεί να μαλακώσει η καρδιά την ώρα εκείνη και θα ήταν ορθό, αρκεί να έχει τη διάθεση για μετάνοια βλέποντας τα δικά της λάθη.

Κατά πόσον βοηθά στη συμμετοχή μας το περιβάλλον εντός του Ναού; «...Κάποιες φορές πλέκουμε το εγκώμιο της μυσταγωγικής Λατρείας μας αλλά όταν ο πιστός πεισθεί και προσέλθει σε αυτήν, βρίσκει τους ιερείς να μιλούν μεγαλοφώνως στο Ιερό, τον λειτουργό να μουρμουρίζει, το νεωκόρο να τραβά θορυβωδώς καθίσματα, τους επιτρόπους να μετρούν χρήματα ή να μιλούν αγενώς κ.α. Και αυτός πρέπει να πείσει τον εαυτό του ότι μυσταγωγείται! [...] Το χειρότερο είναι ότι συνεχίζουμε να προσκαλούμε τους πιστούς σε εικονικές πραγματικότητες, σε όμορφα λόγια και όχι σε έργα, σε διανοητικά κατασκευάσματα της φαντασίας μας. Το λάθος εδώ βρίσκεται στο ότι θεωρούμε πως υπάρχει μια φανταστική Εκκλησία ενώ η Εκκλησία παίρνει σάρκα και οστά από εμάς τους ίδιους στο εδώ και τώρα. [...] Μια τέτοια ζωντάνια της Λατρείας που θα την καταστήσει αληθινή στο εδώ και τώρα είναι αδύνατο να επιτευχθεί χωρίς την ενεργοποίηση ολόκληρου του εκκλησιαστικού σώματος. Τη συμψαλμωδία και τη συναπαγγελία και γενικότερα τη συμμετοχή των πιστών στο λατρευτικό γεγονός την επιτάσσουν η ιστορία και η εκκλησιολογία»⁵⁹.

Σε αυτό το σημείο νομίζω ότι αξίζει να αναρωτηθούμε κατά πόσον η συμμετοχή μας στη Λατρεία θέλουμε να είναι συνειδητή και όχι απλά μια συνήθεια που παραλάβαμε από τους παλαιότερους με όποια «παράδοση» απορρέει από αυτήν. Στην αρχαία Εκκλησία μέχρι και τα βυζαντινά χρόνια η συμψαλμωδία και συναπαγγελία ήταν κανόνας αφού υπήρχαν οι προϋποθέσεις για ενεργό συμμετοχή του λαού στη Λατρεία. Η σημερινή μορφή της Λατρείας διαμορφώθηκε στα μοναστήρια όπου το εκκλησίασμα είναι συγκεκριμένο και συνεχώς το ίδιο. «Χρειάζεται λοιπόν να ανοίξουμε τον δρόμο των ψυχών και να μην περιμένουμε μόνο τις

⁵⁹ Θερμού Β., «Ιεουργείν τον λόγον της αληθείας Σου», σ. 135

ελάχιστες εκείνες που θα ενεργοποιηθούν μόνες τους μετά από επίσκεψη της Θείας Χάριτος, δεν επιτρέπεται οι υπόλοιπες να μένουν αδιάβροχες από την ευλογία της Θείας Λατρείας αποκομίζοντας μόνο γαλήνη και ηρεμία στην ψυχή τους⁶⁰». Η συνεργασία των ιεροψαλτών με τον ιερέα σε αυτό το κομμάτι είναι επιβεβλημένη. Έχει επικρατήσει μέχρι σήμερα η μονωδία στα αναλόγια εκτός ορισμένων εξαιρέσεων σε μεγάλους ναούς όπου υπάρχουν χορωδίες. Αυτό δεν ενεργοποιεί τους πιστούς αλλά αντίθετα θα λέγαμε τους κοιμίζει κάνοντάς τους παθητικούς μετόχους. Μερικά σημεία της Θείας Λειτουργίας που είναι εύκολα και επαναλαμβάνονται τα ίδια κάθε φορά, όπως τα «αμήν», τα «Κύριε ελέησον», τα αντίφωνα, κρίνεται αναγκαίο να συμψάλονται από το λαό. Ο ψάλτης δεν θα πρέπει να θεωρεί αυθεντία τον εαυτό του επιδεικνύοντας τις φωνητικές του ικανότητες αλλά να σπρώχνει το λαό σε συμμετοχή. Με τη σωστή στάση του στο αναλόγιο, με τη συνετή χρήση της φωνής του και των μικροφώνων, με καθαρή άρθρωση του λόγου, χωρίς άγχος και βιασύνη, με το σωστό ρυθμό, με τη συναίσθηση ότι επιτελεί ταπεινή διακονία που πρέπει να προάγει την ενότητα και την κοινωνία. Ας μην ξεχνάμε ότι όλα στη Θεία Λατρεία πρέπει είναι αρμονικά ώστε να μας ανεβάζουν προς τον ουρανό.

Έχουμε οι ιερείς επίγνωση της ιερατικής μας ευθύνης;

Ο Χριστός είναι η κεφαλή της Εκκλησίας κι εμείς οι χριστιανοί αποτελούμε το υπόλοιπο σώμα. Οι ιερείς, κατέχοντας την αποστολική διαδοχή, έχουμε αναλάβει ένα βαρύ φορτίο, μια παρακαταθήκη που θα κλιθούμε να την αποδώσουμε ακέραια πίσω στον Κύριο κατά τη Δευτέρα Παρουσία. Είμαστε ο συνδετικός κρίκος που ενώνει τους ανθρώπους με το Θεό δια μέσου των Μυστηρίων και ειδικά με τη Θεία Ευχαριστία. Κατά πόσον όμως έχει γίνει κατανοητό αυτό από εμάς τους ίδιους τους ιερείς αλλά και από τους πιστούς τους οποίους καλούμαστε να διακονήσουμε;

⁶⁰ Ο. π., σ. 89

Βλέπουμε την Ιεροσύνη ως ύψιστο λειτούργημα που απαιτεί θυσίες ή απλά ως ένα κοινό επάγγελμα με το οποίο χτίζουμε μια εξαρτημένη σχέση συναλλαγών με τους πιστούς «πουλώντας» τη Θεία Χάρη με το αζημίωτο φυσικά; Έχουμε σκεφτεί πόσοι χριστιανοί σκανδαλίζονται βλέποντας τη στάση ορισμένων ιερέων οι οποίοι κυνηγούν κυριολεκτικά την είσπραξη μετά την τέλεση ενός μυστηρίου ή άλλης ακολουθίας, προκαλώντας έτσι τον κόσμο αφού προβάλουν ένα λανθασμένο μη αγαπητικό πρόσωπο, προξενώντας ζημιά στο σύνολο της Εκκλησίας; Δυστυχώς αυτές οι διαπιστώσεις αποτελούν μια πραγματικότητα στην οποία ο καθένας θα πρέπει να αναλογιστεί τις ευθύνες του ενώπιον Θεού και ανθρώπων.

Τελικά κατανοούμε οι ιερείς ότι έργο μας είναι να ποιμαίνουμε τα λογικά πρόβατα του Χριστού και όχι να τα εκμεταλλευόμαστε σκανδαλωδώς κινούμενοι από τα εγωιστικά μας κίνητρα; Ποιος είμαι εγώ που διδάσκω ως ποιμένας την άλλη ψυχή; Που τη συμβουλεύω, που την εκπροσωπώ ενώπιον της Αγίας Τριάδος κατά τη Θεία Λατρεία; Που έχω την εξουσία του «δεσμείν και λύειν»; Αν καταφέρουμε και σκεφτούμε τα τελευταία και πράξουμε ανάλογα, τότε είναι πιθανότερο η Λατρεία μας να γίνεται με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος και η συμβουλευτική μας διδαχή να πλησιάζει αρκετά την αλήθεια του Θεού. Για να γίνει όμως αυτό, θα πρέπει ο ποιμένας να γίνει σφουγγάρι αντλώντας από παντού στοιχεία που θα τον καταστήσουν καλύτερο γνώστη της Θείας σοφίας και της ανθρώπινης πραγματικότητας. Να έχει αυτογνωσία και διάθεση μαθητείας με ταπεινό φρόνημα αφού κανείς δεν αποτελεί αυθεντία. Ειδικά σήμερα, είναι επιτακτικό ο ιερέας να μελετά συνεχώς, να είναι γνώστης των συνθηκών της ζωής και των προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο σύγχρονος άνθρωπος ώστε να μπορεί να βοηθά ουσιαστικά και να ποιμαίνει ορθά.

Κατά πόσον οι ιερείς έχουμε εντρυφήσει στα τελούμενα και τους συμβολισμούς του Μυστηρίου ώστε να κατανοούμε αυτά που πράττουμε βοηθώντας τους πιστούς να συμμετέχουν στη Θεία Λατρεία;

Ο πιστός αποτελεί μέλος του Σώματος της Εκκλησίας. Αυτό όμως θα γίνει από εκείνον αντιληπτό όταν η ποιότητα της Λατρείας του δίνει το κατάλληλο μήνυμα. Εάν ο ιερέας είναι γνώστης και μύστης των τελουμένων και των συμβολισμών στη Λατρεία, περνάει το ανάλογο ήθος στους πιστούς και τους «σπρώχνει» μαλακά στην ουσιαστική βίωση της Θείας Λατρείας. Συνεπώς η ποιότητα της λατρευτικής συμμετοχής του ιερέα έχει άμεσο αντίκτυπο σε αυτήν του πιστού. Εάν ο ιερέας δεν έχει κατάνυξη και προσπαθεί με άλλα μέσα να εντυπωσιάσει τους πιστούς, τότε πού θα βρει χώρο η Χάρις του Θεού να μπει αφού η επίσκεψή της γίνεται σε λεπτές ψυχές με λεπτό τρόπο σαν αύρα απαλή... Οι κινήσεις του ιερέα, ο λόγος του, η ένταση της φωνής του, ο τρόπος απαγγελίας των ευχών, η σωστή άρθρωση των λέξεων, η ορθή απόδοση του νοήματος των φράσεων, θα πρέπει να εμπνέουν ηρεμία, ευλάβεια και ταπεινό ήθος. Δεν χρειάζονται θεατρινισμοί και υπερβολές στη Θεία Λατρεία γιατί τότε χάνεται το νόημά της και μετατρέπεται σε κάτι άλλο από αυτό που πραγματικά είναι. Η εν γένει παρουσία του ιερέα και η σωστή συνεργασία με τους ψάλτες και ιεροδιακονούντες, βοηθούν τα μέγιστα στη σωστή κοινή λατρευτική προσευχή όλων. Η βιωματική συμμετοχή στη Θεία Λατρεία είναι έργο κοινό. Όλο το πλήρωμα της Εκκλησίας πρέπει να κινείται σε αυτήν τη γραμμή ώστε η κοινή προσευχή και συμμετοχή στο Άγιο Ποτήριο να είναι ουσιαστική.

Πώς τελούμε οι ιερείς τη Θεία Ευχαριστία; Διαβάζουμε εις επήκοον τις ευχές; Τις αναγιγνώσκουμε με τρόπο κατανοητό από τους πιστούς;

Αποτελεί μεγάλο ζήτημα ο τρόπος τελέσεως της Θείας Λειτουργίας ανά περιοχή ή μάλλον καλύτερα ανά ενορία και τελικά ανά ιερέα αφού οι

συνθήκες ποικίλουν. Δυστυχώς αν και το τυπικό της Θείας Λειτουργίας είναι ίδιο για όλους, αφήνουμε πολλές φορές τον ανθρώπινο παράγοντα να μας οδηγήσει σε παραλήψεις, εκπτώσεις και άλλες πράξεις που ξεφεύγουν από τα όρια. Ο Χριστός ζητά όλο μας το είναι να συμμετέχει στη Λατρεία. Ένας ευλαβής ιερέας είπε κάποτε: *«Αυτές οι αλήθειες που κρύβονται στις ευχές της Θείας Λειτουργίας και σε όλα τα κείμενα εις τον βαθμό που εγώ τις βιώνω, επιθυμώ να τις μεταγγίσω και στους άλλους με μεταφορικό μέσο την ταπείνωση και την αγάπη, εις τις οποίες κάθε καρδιά, ακόμα και η πιο δύσκολη ανοίγει...»*⁶¹. Επιτρέψτε μου εδώ να σημειώσω ότι μετά από ερώτηση σε ενορίτες για το εάν βοηθούνται στη συμμετοχή τους ακούγοντας τις ευχές του ιερέα, όλοι απάντησαν θετικά. Άρα είναι επιβεβλημένη η εις επήκοον απαγγελία των ευχών της Θείας Λειτουργίας, όπως παλαιότερα, αφού βοηθά όχι μόνο τους πιστούς αλλά και εμάς τους ιερείς στη βίωση των τελουμένων. Άλλωστε, οι ευχές είναι δεήσεις που αφορούν όλο το εκκλησίασμα, εκτός ορισμένων που είναι μόνο για τον ιερέα και είναι συνδεδεμένες με τις αιτήσεις οπότε αν διαβάζονται μυστικώς χάνεται η σειρά.

Πρέπει να κατανοήσουμε οι ιερείς ότι δεν τελούμε τη Θεία Λειτουργία για εμάς αποκλειστικά. Δεν διαβάζουμε μυστικά τις ευχές για να τις ακούσουν μόνο τα αυτιά μας. Το νόημά τους είναι τόσο όμορφο και εύκολα κατανοείται, άρα δεν έχουμε το δικαίωμα να τις κρατάμε για τον εαυτό μας. Μη μπερδευόμαστε με το τυπικό που ακολουθείται στις Ιερές Μονές όπου όπως προαναφέραμε, το εκκλησίασμα εκεί είναι συγκεκριμένο και πάντα το ίδιο. Στις ενορίες ο ιερέας ποιμαίνει δια της Λατρείας.

⁶¹ Ό.π., σ. 193

Πρέπει η Λατρεία να είναι ταπεινή και απλή ώστε να αποτελεί καρδιακή προσευχή;

Τα παραδείγματα αγίων ιερέων που λειτουργούσαν απλά, ήσυχα και ταπεινά είναι πολλά. Και ο Θεός αναπαύεται στις ταπεινές καρδιές. Σε αυτές που του μιλούν απλά. Είναι φυσικό λοιπόν όταν ο ιερέας λειτουργεί σαν να μιλά στο Θεό, όταν οι προφορά των λόγων του βγαίνει από την καρδιά και η όλη στάση του είναι προσευχητική, να περνά αυτό στο λαό δίνοντας του το βηματισμό για να συμμετάσχει κι εκείνος προσευχητικά στη Θεία Λατρεία. Κι εδώ είναι η ουσία. Η ανθρώπινη φύση είναι από μόνη της φτωχή και ταπεινή. Έρχεται λοιπόν η Θεία Χάρις να την εμπλουτίσει και να την εξυψώσει. Ο άγιος Σωφρόνιος αναφέρει σχετικά: *«Ο ιερέας ολόκληρος, με την καρδιά, την ψυχή και το σώμα, πρέπει να συμμετέχει σε αυτήν την οδυνηρή για τον κόσμο προσευχή. Και όσο περισσότερο πονά, τόσο περισσότερο διαχέεται η θεραπευτική δύναμη του Αγίου Πνεύματος στον κόσμο με την προσευχή του»*⁶².

Κατά πόσον μιλά στις ψυχές των πιστών το σημερινό κήρυγμα;

Άραγε το εκκλησίασμα κατανοεί αυτά που ακούει στο κήρυγμα και αν ναι, σε τι βαθμό; Είναι αλήθεια δύσκολο να κεντρίσεις το ενδιαφέρον του ακροατή ειδικά σήμερα, σε μια εποχή ακοινώνητη που δεν έχουμε μάθει να ακούμε το συνάνθρωπο παρά μόνο θέλουμε να μας ακούν οι άλλοι. Πώς είναι δυνατόν να αντέξει κάποιος ένα κήρυγμα ξύλινο, τυποποιημένο, διανθισμένο με ωραιοποιημένες λέξεις και φράσεις βαρέως θεολογικού περιεχομένου, φτωχό δε σε αμεσότητα και κατανόηση; Όσο διαβασμένοι και γραμματισμένοι κι αν είμαστε, σίγουρα κάποια στιγμή θα καταντήσει βαρετό στα αυτιά μας. Ο κόσμος έχει ανάγκη από τον απλό λόγο του Ευαγγελίου και από ζωντανά παραδείγματα τα οποία θα μιλήσουν στην καρδιά του αμέσως. Άλλωστε ο ίδιος ο Κύριός μας χρησιμοποιούσε συνεχώς παραβολές ώστε να γίνουν

⁶² Σωφρονίου Ζαχάρωφ, «Η ζωή Του, ζωή μου», σ. 118

κατανοητά τα βαθύτερα νοήματα των λόγων Του. Ας μην ξεχνάμε επίσης ότι όλοι μας έχουμε πλέον συνηθίσει τις εικόνες λόγω της εξέλιξης της τεχνολογίας γι' αυτό και στο κήρυγμα όταν δίνεται η δυνατότητα να κάνουμε εικόνα τα ακροούμενα, τότε η τροφή είναι πιο εύπεπτη. Αν δεν κατέβει ο ιερέας στο επίπεδο του απλού κόσμου, πώς θα τον σηκώσει στο ύψος που πρέπει ώστε σταδιακά να γίνει μέτοχος των Θείων λόγων; Προσοχή χρειάζεται και στην έκταση του κηρύγματος, να μην υπερβαίνει τα 10' αφού μετά ο νους αρχίζει και φεύγει.

Είναι πολύ σημαντικό να υπάρχει σωστή επικοινωνία μεταξύ του ιερέα και του ποιμνίου του. Δεν είναι κακό να μάθουμε οι ιερείς να ακούμε και να έχουμε τη διάκριση να σιωπούμε ενίοτε. Δεν είμαστε παντογνώστες. Ειδικά όσον αφορά στο κήρυγμα, θα πρέπει να ασκούμε στην ταπείνωση επιζητώντας τη γνώμη των πιστών, κάτι το οποίο ανεβάζει τον ιερέα στη συνείδησή τους. Άλλωστε για εκείνους γίνεται το κήρυγμα. Ο ευσυνείδητος ιερέας νοιάζεται πρώτα ώστε αυτά που κηρύττει να έχουν υπαρξιακή σημασία για τον ίδιο, να τα βιώνει, να τα ζει. Τότε είναι πιο εύκολο να αγγίζει τις ψυχές των πιστών αποδεικνύοντας την αγωνία του ως ποιμένα. Με προσοχή και ταπεινό φρόνημα πρέπει ο ιερέας να μετατρέψει τον μονόλογο στο κήρυγμά του σε διάλογο προσεγγίζοντας συναισθηματικά τις ψυχές. *«Κάτι τέτοιο προϋποθέτει να πατάμε γερά στην εποχή μας, να την έχουμε κάνει πατρίδα μας. Να μην αναζητούμε σε άλλη εποχή αποκούμπι. {...} Μιμούμενος το Χριστό ο Οποίος προσέλαβε την ανθρώπινη φύση, ο ιερέας προσλαμβάνει στη διάνοια και στην καρδιά του το ποίμνιό του προκειμένου να το αναγάγει στο υπερουράνιο θυσιαστήριο με την ανθρώπινη φύση του μαζί, χωρίς να του ζητά να την εγκαταλείψει. Αλλιώς προδίδει το σημαντικότερο γεγονός της σωτηρίας μας, την Ενανθρώπηση. Συνεπώς το κήρυγμα γίνεται διάλογος όταν αυτός που το εκφέρει αγωνίζεται επίμονα να συναντάται με το δέκτη του κηρύγματος, τον σύγχρονο άνθρωπο μέσα στην ποικιλομορφία του. Τότε και ο πιστός μιλά στον ιερέα, όχι την ώρα του*

κηρύγματος αλλά άλλες στιγμές. Εκείνη την ώρα όμως του μιλά μέσα στην καρδιά του όπως έρχονται οι αποκρίσεις του Θεού μέσα από την προσευχή. Ο διάλογος είναι καρδιακός»⁶³.

Αγγίζει σήμερα η Θεία Λειτουργία τις ψυχές των παιδιών και των νέων;

Η Θεία Λατρεία είναι δρόμος για τη Βασιλεία των Ουρανών. Ο άνθρωπος από τη νηπιακή του πλέον ηλικία έχει τη δυνατότητα να ξεκινήσει αυτήν την όμορφη ανάβαση. Με τη Βάπτισμα εισέρχεται στο Σώμα της Εκκλησίας και με τη συμμετοχή του ειδικά στο Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας μετέχει συνεχώς του Σώματος και του Αίματος του Κυρίου μας. Αν για τους ενήλικες πιστούς, ο τρόπος και το ήθος με το οποίο λαμβάνει χώρα η Θεία Λατρεία αποτελεί καίριο παράγοντα ζωντανής συμμετοχής τους σε αυτήν, τότε τι γίνεται με τις μικρότερες ηλικίες; Τα νήπια, τα παιδιά και οι νέοι του σήμερα είναι το μέλλον της Εκκλησίας, το μέλλον της ανθρωπότητας. Ποια είναι λοιπόν η ποιμαντική προς αυτά;

Στις μικρότερες ηλικίες, η μόνη πρόσβαση που υπάρχει είναι μέσω των αισθήσεων και των συναισθημάτων αφού η διανοητική ικανότητα δεν είναι ακόμα αναπτυγμένη. Τα βρέφη και τα νήπια ποιμαίνονται και συμμετέχουν στη Λατρεία με όσα ακούν και βλέπουν, με ό,τι μυρίζουν και γεύονται. Η ταπεινή και απαλή ψαλμωδία των ψαλτών εναρμονισμένη με την ήρεμη απαγγελία των ευχών από τον ιερέα, οι απαλές και όχι βεβιασμένες κινήσεις του ιερέα, η διακριτική παρουσία του επιτρόπου που βοηθά κατά τη Θεία Κοινωνία, το ευωδιαστό θυμίαμα και το γλυκό νάμα, η σωστή ένταση των ηχείων, η τάξη και ηρεμία του όλου εν γένει εκκλησιάσματος και κυρίως η αφοσίωση και ζωντανή συμμετοχή των γονέων στα τελούμενα, αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες

⁶³ Θερμού Β., «Ιεουργείν τον λόγον της αληθείας Σου», σ. 249-250

διαπαιδαγώγησης και ορθής ποιμαντικής των βρεφών και νηπίων. Δεν μπορούμε φυσικά να παραλείψουμε το θέμα της έγκαιρης Βάπτισης του παιδιού, αφού όσο πιο μικρό βαπτίζεται, τόσο πιο εύκολα συνηθίζει και αισθάνεται μεγαλώνοντας το Ναό σαν σπίτι του, αποθηκεύοντας στο υποσυνείδητό του αναμνήσεις που θα αποδειχθούν πολύτιμες αργότερα.

Τι λείπει σήμερα από τους εφήβους και νέους; Η αγάπη και η αγκαλιά. Αυτά λοιπόν πρέπει η μάνα Εκκλησία να τους δώσει. Γνωρίζουμε καλά ότι ο ψυχοσωματικός τους κόσμος είναι ένα καζάνι που βράζει. Δεν είναι λίγα τα παιδιά που είτε από περιέργεια, είτε από παρότρυνση της γιαγιάς, είτε επειδή αναζητούν να βρουν κάτι που δεν βρίσκουν σπίτι τους, έρχονται στην Εκκλησία με προσδοκίες μεγάλες πολλές φορές. Και αυτή είναι η χρυσή ευκαιρία για τον ιερέα να τα ψαρέψει. Να τους κεντρίσει το ενδιαφέρον αποπνέοντάς τους σιγουριά και ασφαλές καταφύγιο. Η σωστή τέλεση της Θείας αποτελεί το crash test θα λέγαμε, το οποίο είτε θα ελκύσει τους νέους είτε θα τους απωθήσει. Όλα όσα αναφέραμε στην προηγούμενη παράγραφο για τα νήπια και τα μικρά παιδιά, προφανώς ισχύουν και για τους εφήβους και νέους. Αν καταφέρουμε να κεντρίσουμε το ενδιαφέρον τους την πρώτη φορά που θα έρθουν στη Θεία Λειτουργία, τότε έγινε το μεγάλο βήμα. Από εκεί κι έπειτα εναπόκειται στην ευαισθησία του ιερέα με ποιο τρόπο θα προσεγγίσει τα παιδιά μετά τη Θεία Λειτουργία ώστε να κερδίσει με τη βοήθεια του Θεού την εμπιστοσύνη τους και με κατάλληλους χειρισμούς θα τους αποδείξει ότι η Εκκλησία είναι σπίτι τους. Και να είμαστε βέβαιοι ότι οι ευαίσθητες χορδές της ψυχής των παιδιών, πιάνουν αμέσως τα μηνύματα αγάπης που εκπέμπονται.

5. ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΕΥΧΕΛΑΙΟΥ

5.1 Ιστορικά και θεολογικά στοιχεία

Η σύσταση του Μυστηρίου του Ιερού Ευχελαίου στηρίζεται στην εξουσία που έδωσε ο ίδιος ο Κύριος Ιησούς Χριστός στους μαθητές του όταν είπε «... *ώστε θεραπεύειν πάσαν νόσον και πάσαν μαλακίαν*»⁶⁴. Οι Απόστολοι υπήρξαν πιστοί τηρητές και εκτελεστές των εντολών του Κυρίου γι' αυτό και η θεραπευτική αυτή τακτική συνεχίστηκε και μετά την Πεντηκοστή από τους Αποστόλους και τους διαδόχους τους και αποτελεί προνόμιο που χορηγήθηκε από τον Χριστό στην Εκκλησία Του. Ο απόστολος Ιάκωβος ο Αδελφόθεος, αναφέρει στην επιστολή του σχετικά: «*Εάν κάποιος είναι άρρωστος, να προσκαλέσει τους πρεσβυτέρους της Εκκλησίας να προσευχηθούν γι' αυτόν και να το αλείψουν με λάδι, επικαλούμενοι το όνομα του Κυρίου. Και η προσευχή που γίνεται με πίστη θα σώσει τον άρρωστο*»⁶⁵.

5.2 Σύγχρονοι προβληματισμοί

Πότε τελούμε Ευχέλαιο;

Το Μυστήριο του Ευχελαίου τελείται κατά βάσιν τη Μ. Τετάρτη το απόγευμα στους Ναούς αλλά πολλές φορές και στα σπίτια σε περιπτώσεις ασθενειών καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου. Η έλλειψη κατηχήσεως οδηγεί πολλές φορές τους ανθρώπους σε άσκοπη «χρήση» του Μυστηρίου, ενώ δεν συντρέχει λόγος υγείας, απλώς για το καλό του σπιτιού ή για να φύγουν τα κακά πνεύματα κλπ. Εδώ κρίνεται αναγκαία η σωστή στάση του ιερέα ο οποίος θα πρέπει με διάκριση να εξετάσει την όλη κατάσταση και αν δεν συντρέχει λόγος ασθενείας τότε να τελέσει την ακολουθία του αγιασμού. Όταν πηγαίνουμε σε ένα γιατρό, λέμε πρώτα το ιστορικό της παθήσεώς μας κι έπειτα εκείνος αφού μας εξετάσει δίνει

⁶⁴ Ματθ. 10,1

⁶⁵ Ιάκ. 5,13-15

την κατάλληλη φαρμακευτική συνταγή. Έτσι κι εδώ, ο ιερέας αποφασίζει κατά περίπτωση να δώσει το φάρμακο που χρειάζεται.

Πώς προετοιμαζόμαστε για το Ευχέλαιο;

Όταν τελείται στο σπίτι για λόγους υγείας, θα πρέπει οι συμμετέχοντες να έχουν κατανοήσει ότι δεν πρόκειται για μια απλή ακολουθία αλλά για Μυστήριο γι' αυτό και κρίνονται απαραίτητα η σωστή ενδυμασία, ο περιποιημένος και καθαρός χώρος, η στάση των συμμετεχόντων. Είναι δυστυχώς σύνηθες το φαινόμενο να προσκαλείται ο ιερέας στο σπίτι για το Ευχέλαιο και να αντικρίζει μια εικόνα αντίθετη από τα παραπάνω, που θα μπορούσε να συνοψισθεί στις λέξεις αγνωσία και προχειρότητα.

Η εξομολόγηση καλό είναι να προηγείται του Ευχελαίου ως προετοιμασία. Άλλωστε και τα δύο αυτά Μυστήρια οδηγούν στην ψυχοσωματική ίαση και ολοκλήρωση του χριστιανού⁶⁶. Το ευχέλαιο δεν είναι κοινωνικό – κοσμικό γεγονός γι' αυτό πρέπει να υπάρχει επίγνωση από τους μετέχοντες σε αυτό, διάθεση προσευχής και ουσιαστικής σύμπραξης όλου του είναι, ώστε να επέλθει η ίαση του ασθενούς. Σε αυτό βοηθά η όλη παρουσία και στάση του ιερέα ο οποίος πρώτος οφείλει να συμπάσχει στο πρόβλημα και να αναπέμπει έμπονη προσευχή ώστε να ελκύσει τη Θεία χάρη και να ωθήσει τον ασθενή και τους οικείους να πράξουν το ίδιο. Πολλά είναι τα παραδείγματα ιάσεως των ασθενειών μετά την επάλειψη με το λαδάκι του Ευχελαίου αλλά και το αντίθετο. Το τελικό αποτέλεσμα του Ευχελαίου είναι στα χέρια του Θεού φυσικά.

⁶⁶ Κουγιουμτζόγλου Γ., «Λατρευτικό εγχειρίδιο», σ. 148

Πώς βλέπει ο λαός το Ευχέλαιο της Μ. Τετάρτης;

Κάθε Μ. Τετάρτη, κατά την τέλεση του ιερού Ευχελαίου, σε όλες τις ενορίες της πατρίδας μας επικρατεί το αδιαχώρητο. Δόξα τω θεώ! Γεμάτες οι εκκλησίες, μικροί και μεγάλοι αναμένουν να χρισθούν από τον ιερέα με το αγιασμένο λαδάκι. Όμως πόσοι πραγματικά κατανοούν τι κάνουν και γιατί το κάνουν; Πόσοι είναι συνειδητοί χριστιανοί με μυστηριακή ζωή και όχι περιστασιακοί επισκέπτες; Η απάντηση μάλλον θα είναι απογοητευτική αφού αρκετά μεγάλη μερίδα των χριστιανών ακολουθούν μια «παράδοση» που έλαβαν από τους παλαιότερους απλά για να ησυχάσουν τη συνείδηση ότι είναι εντάξει στα θρησκευτικά τους καθήκοντα και φυσικά ότι έτσι διώχνουν την κακοτυχία. Το Ευχέλαιο από μόνο του δεν λύνει τα προβλήματα της ζωής. Όλα μέσα στην Εκκλησία έχουν το ρόλο τους και το ιδιαίτερο νόημά τους. Οι ευχές μιλούν για ίαση του σώματος και της ψυχής αλλά και για συγχώρεση των αμαρτιών μας. Χωρίς όμως μετάνοια και εξομολόγηση δεν μπορούν οι ευχές αυτές να ενεργήσουν. Χωρίς τη Θεία Κοινωνία, τη μετάληψη του Σώματος και του Αίματος του Κυρίου, τι νόημα έχει το Ευχέλαιο; Όλα λοιπόν επιφέρουν την ανάλογη βοήθεια στον πάσχοντα άνθρωπο, εφόσον τηρείται η σωστή σειρά και φυσικά με την προϋπόθεση της ορθής πίστεως.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Σύνθεση συμπερασμάτων

«Οι χριστιανοί σήμερα δεν αντέχουν ή δεν θέλουν πολύ ουρανό, τουλάχιστον όσος τους δόθηκε. Οι άνθρωποι δυστυχώς δεν είναι χριστιανοί επειδή διψούν για το Χριστό. Δεν προσχώρησαν καν στην Εκκλησία. Γεννήθηκαν στους κόλπους της και συνεχίζουν επειδή αυτή τους δίνει αίσθημα ιστορικής ταυτότητας. Ή το χειρότερο απλά από κεκτημένη ταχύτητα. Η κατάσταση που επικρατεί σήμερα στα Μυστήρια αντανακλά την κρίση ταυτότητας του μαρμαρωμένου νεοελληνικού εκκλησιαστικού πληρώματος: θέλουν να είναι και μέσα και έξω. Έτυχε να γεννηθούν ορθόδοξοι και αυτό το αγάπησαν μόνο όπως αγαπάμε τα αξιοσέβαστα κειμήλια. Απλά δεν τολμούν να το αρνηθούν επίσημα αλλά ούτε και να παραδοθούν ολόψυχα σε ότι αυτά κομίζουν για να μεταμορφωθούν»⁶⁷.

Οι διαπιστώσεις αυτές του π. Βασιλείου Θερμού αντικατοπτρίζουν πλήρως τη σημερινή κατάσταση στην οποία βρισκόμαστε. Ο σύγχρονος χριστιανός έχοντας μπει αναγκαστικά σε ένα έντονο ρυθμό ζωής γεμάτο απαιτήσεις και υποχρεώσεις, άγχος και αμέτρητες βιοτικές μέριμνες, έχει αφεθεί, στην καλύτερη των περιπτώσεων, στα ελάχιστα τυπικά «καθήκοντα» του χριστιανού προσπαθώντας να αποδείξει στον εαυτό του και στους άλλους ότι πιστεύει στο Θεό και ότι πορεύεται σωστά, τηρώντας κάποιες παραδόσεις, αγνοώντας όμως ουσιώδη στοιχεία της πίστεώς μας παραμένοντας θεατής και όχι μέτοχος των σωστικών μυστηρίων. Ας δούμε τα πράγματα όμως με τη σειρά.

Μυσταγωγώ, σημαίνει ότι καθοδηγώ κάποιον προς τα Μυστήρια της πίστεώς μας. *«Οι Μυσταγωγικές Κατηχήσεις των πρώτων αιώνων μας αποκαλύπτουν δύο μεγάλες αλήθειες: α) Η διδασκαλία που σχετίζεται με τη Θεία Λατρεία εθεωρείτο από την Εκκλησία ως εξαιρετικά «ευαίσθητη»*

⁶⁷ Θερμού Β., «Ιεουργείν τον λόγον της αληθείας Σου», σ. 122

γι' αυτό και προοριζόταν για τους ήδη βαπτισμένους και β) η Λειτουργική αυτή Κατήχηση εθεωρείτο ως το επιστέγασμα της όλης χριστιανικής διδασκαλίας, ως η ολοκλήρωση και συγχρόνως η κορύφωση της μνήσεως στην πίστη»⁶⁸. Ποια είναι σήμερα η μέριμνα της Εκκλησίας σχετικά με το θέμα μας; Πώς κατηχούνται σήμερα οι χριστιανοί και κατά πόσον είναι δεκτικοί σε κάτι τέτοιο; Σε προηγούμενο κεφάλαιο αναφέραμε μερικά στοιχεία τα οποία δείχνουν ότι ενώ από τη μία πλευρά υπάρχει έλλειψη στοιχειωδών γνώσεων της πίστεώς μας, από την άλλη δεν υπάρχει διάθεση για αλλαγή αυτής της κατάστασης. Από την πλευρά της Εκκλησίας, εφόσον πλέον δεν υπάρχει προβαπτισματική κατήχηση αφού έχει επικρατήσει ο νηπιοβαπτισμός, γίνεται φιλότιμη προσπάθεια να κατηχήσει σταδιακά τα νέα μέλη της από την παιδική ηλικία μέσω των κατηχητικών σχολείων της αλλά και αργότερα μέσω των συνάξεων νέων και των σχολών γονέων.

Η Πολιτεία σε αυτό το κομμάτι δυστυχώς δεν συμπορεύεται με την προσπάθεια της Εκκλησίας. Και δεν έχει και λόγο να το κάνει για να λέμε την αλήθεια. Στα σχολεία είναι δύσκολο να γίνει ορθή κατήχηση των Μυστηρίων μέσω του μαθήματος των θρησκευτικών το οποίο αποτελεί πλέον θρησκευολογική διδασκαλία. Τα τελευταία χρόνια ειδικότερα, σε μια κοινωνία φιλελεύθερη και ηθικά πεσμένη στο όνομα του προοδευτισμού, το Υπουργείο Παιδείας προσπαθώντας να εναρμονιστεί με τις επιταγές της Ε. Ε. (πολυπολιτισμικότητα, διαφορετικότητα, κλπ), έχει αποδομήσει τελείως το μάθημα των θρησκευτικών από το πνεύμα της ορθόδοξης κατηχήσεως με αποτέλεσμα οι μεν θεολόγοι στην πλειοψηφία τους να μην ασχολούνται και πολύ με την ουσία, τηρώντας απλά τον τύπο της ύλης, ενώ οι μαθητές απαξιώνουν εντελώς το μάθημα το οποίο αποτελεί γι' αυτούς ώρα χαλάρωσης. Σε πολλές περιπτώσεις δε, παρατηρείται έντονη σύγχυση στο μυαλό των παιδιών, ειδικά των μικρότερων ηλικιών, αφού ενώ ακόμα δεν έχουν κατανοήσει βασικές

⁶⁸ <https://www.pemptousia.gr/2021/09/to-litourgiko-periechomeno-tis-katichiseos/>

έννοιες της πίστεώς μας, καλούνται να μάθουν για άλλες θρησκείες και ομολογίες. Ευτυχώς υπάρχουν ακόμα λίγοι διάσπαρτοι καθηγητές θεολόγοι οι οποίοι σε πείσμα των καιρών βιώνουν την αποστολή τους στην εκπαίδευση ως έργο μεταβαπτισματικής Κατηχήσεως, δίνουν μαρτυρία και πραγματικό αγώνα για να μεταδώσουν στα παιδιά –σε όσα τελοσπάντων θέλουν - αυτό που οι ίδιοι βιώνουν ζώντας μυστηριακή ζωή. Άρα λοιπόν από την πλευρά του σχολείου, πέραν των μεμονωμένων προσπαθειών, δεν έχουμε να περιμένουμε κάτι καλύτερο.

Τι γίνεται όμως στον ευαίσθητο τομέα της οικογένειας; Λαμβάνοντας υπ' όψιν τις οικονομικές δυσκολίες, τις ασθένειες (κυρίως ψυχολογικές), την κατάθλιψη, τα διαζύγια, τις εξωσυζυγικές σχέσεις, τις εκτρώσεις, τις ακραίες συμπεριφορές από κάποιους γονείς και όσα άλλα προβλήματα, βλέπουμε ότι η ζωή της οικογένειας είναι άκρως φουρτουνιασμένη. Θα περιμέναμε λοιπόν ότι εξαιτίας όλων αυτών των δυσχερειών, οι άνθρωποι θα έψαχναν κάπου να βρουν καταφύγιο και σανίδα σωτηρίας. Άραγε αποτελεί η Εκκλησία και τα Μυστήριά της σωσίβιο γι' αυτούς; Ας παρατηρήσουμε αρχικά τις Κυριακάτικες Θείες Λειτουργίες. Πόσες οικογένειες με παιδιά εκκλησιάζονται τακτικά μεταλαμβάνοντας των Αχράντων Μυστηρίων; Αν σκεφτούμε ότι μια ενορία σε αστικό περιβάλλον έχει στα όριά της ίσως και 30.000 ενορίτες αλλά την Κυριακή εκκλησιάζονται 200 – 300 τακτικοί πιστοί, οι άλλοι 29.700 που είναι; Και πόσοι από αυτούς τους τακτικούς είναι οικογένειες με παιδιά; Στην επαρχία επικρατεί μια αντίστοιχη κατάσταση σε αναλογικό βαθμό. Γιατί άραγε συμβαίνει αυτό; Τι φταίει; Γιατί όσο περνούν τα χρόνια γίνεται όλο και πιο αδιάφορη η σχέση των ανθρώπων με την Εκκλησία; Μήπως η Εκκλησία αργεί να συντονίσει τα βήματά της με τη σημερινή πραγματικότητα; Μήπως η εκκοσμίκευση έχει εισέλθει για τα καλά στους κόλπους της κι έχει σε ένα βαθμό αλλοιώσει το φρόνημα των ποιμένων της; Ή μήπως τελικά δεν φταίει τόσο η Εκκλησία αλλά η δική μας στάση ζωής; Κι εδώ γεννιούνται μερικά ακόμα

ερωτήματα που ίσως αναφέρθηκαν και σε προηγούμενο κεφάλαιο λίγο διαφοροποιημένα. Κατά πόσον ο σημερινός χριστιανός έχει διάθεση να ζήσει μια εν Χριστώ ζωή; Είναι διατεθειμένος ο γονιός να θυσιάσει τον εγωισμό και την καλοπέρασή του, με ό,τι αυτό συνεπάγεται και να ακολουθήσει ταπεινά τις συμβουλές του πνευματικού δείχνοντας το δρόμο στα παιδιά του;

Είπαμε παραπάνω ότι τα παιδιά, ειδικά σήμερα, έχουν ανάγκη από αγάπη και σωστή καθοδήγηση. Αναζητούν έναν Θεό που δεν θα είναι δικαστής και τιμωρός, αλλά που διαρκώς θα αγαπά. Ένα Θεό που θα είναι ανοιχτή αγκαλιά για εκείνα. Μια αγκαλιά που ίσως ποτέ δεν βρήκαν στο σπίτι ή στο σχολείο τους. Υπάρχει άραγε καλύτερη αγκαλιά από τη Θεία Λειτουργία; Είναι πολύ σημαντικό να μεταδώσουμε στα παιδιά μας την αίσθηση της ευχαριστιακής κοινότητας και της εκκλησιαστικής κοινωνίας μέσω της συμμετοχής τους στα Μυστήρια της Εκκλησίας μας. Να τα βοηθήσουμε να ανακαλύψουν τη βαθύτερη σημασία της ορθοδόξου πίστεώς μας. Μέσω της Θείας Λειτουργίας και της εξομολόγησας, το παιδί διδάσκεται στην πράξη το πνεύμα της αγάπης και της ελευθερίας. Με τη βοήθεια των γονέων αλλά και με τη δική τους προσπάθεια καλούνται να βιώσουν τους καρπούς που γεύτηκαν με το Βάπτισμα ανακαλύπτοντας τα χαρίσματα που τους εμπιστεύθηκε το Άγιο Πνεύμα μέσω το Χρίσματος.

Όσο για την Εξομολόγηση αναφορικά με την παιδική ηλικία, «Θα πρέπει πρωταρχικά να γνωρίζουμε πως αυτή δεν μπορεί να στηρίζεται στην έννοια της αμαρτίας - ας το αφήσουμε αυτό για τους μεγαλύτερους - και ας τονίσουμε την παιδαγωγική επί της οδού του Κυρίου διάστασή της, ώστε να βοηθηθεί το παιδί να συνειδητοποιεί τη δική του υπευθυνότητα και να τοποθετείται ωριμάζοντας απέναντι στις ευθύνες του. Έτσι θα γνωρίσει μεγαλώνοντας ότι η αμαρτία ως παρεκτροπή και ασθένεια είναι άρνηση της αγάπης και της σχέσεώς του με το Θεό. Μέσα στην αυτοτέλειά του, η αδιαμφισβήτητη σύνδεση του Μυστηρίου, ως προϋπόθεση (μαζί με

πολλές άλλες) για τη Θεία Κοινωνία, απαιτεί σοβαρότητα και ευθύνη, γνώση της Ορθοδόξου παραδόσεως και σωστή καθοδήγηση από μέρους του πνευματικού πατέρα»⁶⁹.

Όλα ξεκινούν από την προσωπική θέληση του καθενός. Αν η ζωή του χριστιανού μπει από την αρχή σε μια σωστή βάση τότε θα συνεχίσει με τον ίδιο ρυθμό όσο περνούν τα χρόνια. Θα πει κάποιος ότι είναι δύσκολο αυτό να γίνει όταν δεν έχουν δώσει οι γονείς τις σωστές αρχές στα παιδιά τους από τη νηπιακή ηλικία. Σίγουρα έχει ένα βαθμό δυσκολίας αλλά δεν είναι ακατόρθωτο. Υπάρχουν πολλά παραδείγματα χριστιανών οι οποίοι έχοντας ανοιχτή την καρδιά τους, την κατάλληλη στιγμή άδραξαν την ευκαιρία, έμαθαν για το Χριστό και ακολουθούν μια ζωντανή Μυστηριακή ζωή, ενώ δεν είχαν καμία παρότρυνση ούτε βίωμα ανάλογο από τους γονείς τους. Είχαν τη θέληση και το έκαναν πράξη. Η πλειοψηφία όμως των χριστιανών δεν σκέφτεται με αυτόν τον τρόπο. Ίσως γιατί δεν έχουν ιδέα σε τι πραγματικά πιστεύουν, είτε γιατί έχουν αναγάγει την όποια πίστη τους σε μια συμφεροντολογική διάσταση κατά την οποία πιστεύουν μεν όπως λένε στο Θεό, αλλά με το δικό τους τρόπο... Χωρίς τακτικό εκκλησιασμό και συμμετοχή στα Μυστήρια αφού δεν είναι και πολύ αναγκαία όπως λανθασμένα νομίζουν. Παντελής άγνοια λοιπόν και «τείχος προστασίας» από τις επιταγές του Ευαγγελίου. Άλλωστε δεν τους συμφέρουν και πολύ, αφού έτσι κάνουν και τη ζωή τους, πιστεύουν και στο Θεό και όλα καλά! Θα λέγαμε λοιπόν εδώ ότι μάλλον χρειάζεται ένας επανευαγγελισμός σε όλο το φάσμα της χριστιανικής ζωής.

Πώς μπορεί να βοηθήσει η ενορία σε αυτό το κομμάτι; Όπως γνωρίζουμε, η ενορία αποτελεί το κέντρο της μυστηριακής ζωής, το ζωντανό κύτταρο το οποίο τροφοδοτεί συνεχώς τα μέλη της μέσω τη Λατρευτικής της ζωής. Πόσοι όμως από τα μέλη της αισθάνονται ότι

⁶⁹ Κανιολάκη Ι, Δημοσίευση(ανάπτυξη εισήγησης) στα Πρακτικά του Επιστημονικού συνεδρίου του Παιδ. Τμήμ. της Σχολής Επιστημών Αγωγής του Πανεπιστημίου Κρήτης: ΗΘΙΚΗ ΚΑΙ ΘΡΗΣΕΥΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

αποτελούν ζωντανό κομμάτι της κοινότητας – ενορίας; Κατά πόσον ο ιερέας – ποιμένας κινείται προς αυτήν την κατεύθυνση ως κινητήριο δύναμη; Είναι προφανές ότι η προσπάθεια πρέπει να είναι συλλογική. Η Εκκλησία προσπαθεί να ποιμάνει και να μυσταγωγήσει το λαό της (δε λείπουν βέβαια και περιπτώσεις ιερέων – υπαλλήλων που ασκούν απλά τα τυπικά τους καθήκοντα χωρίς ποιμαντική μέριμνα) με διάφορους τρόπους όπως προαναφέραμε και συνεχώς θα πρέπει να αγωνιά να βελτιώνει τις παιδαγωγικές της μεθόδους.

Ιδιαίτερη μέριμνα θα πρέπει να ληφθεί για τη συμμετοχή των νέων στη λατρευτική ζωή της ενορίας. Η μη κατανόηση της λειτουργικής γλώσσας καθώς και οι πολλές υποχρεώσεις τους, αποτελούν όπως υποστηρίζουν, αιτίες για τη μη συμμετοχή τους στη Θεία Λατρεία. Μήπως όμως τα παιδιά αισθάνονται ότι η Εκκλησία, ο Ναός είναι χώρος περιορισμένος, συντηρητικός, χωρίς ενδιαφέρον, χωρίς το στοιχείο της κοινότητας τόσο κατά τη διάρκεια της Θείας Λειτουργίας, όσο και μετά το τέλος της; Πόσο διαφορετικό νόημα θα έδινε στις ψυχές τους η ζωντάνια μέσα στη Θεία Λειτουργία αλλά και η συνέχιση της κοινωνίας αγάπης μετά από αυτήν όπου ο ιερέας θα καθίσει με τα παιδιά για ένα πρωινό γεύμα και συζήτηση;

Η καλύτερη σαφώς διδασκαλία είναι η βιωματική εμπειρία της Λατρείας. *«Το σημαντικότερο και πρωταρχικότερο μέλημα μίας σύγχρονης δηλαδή Μυσταγωγικής (Λειτουργικής) Κατηχήσεως είναι η ενασχόληση με το Μυστήριο της Θ. Ευχαριστίας. Αυτό, άλλωστε, επιτελούσε στις Μυσταγωγικές της Κατηχήσεις η Εκκλησία των πρώτων αιώνων: ερμήνευε τη Θ. Λειτουργία μέσα από το κατ' εξοχήν ευχαριστιακό Ευαγγέλιο, το κατά Ιωάννην. Η Θεία Ευχαριστία είναι το κέντρο της λατρείας μας. Εάν η σύγχρονη Κατήχηση μυσταγωγήσει τους πιστούς στην Ευχαριστία, είναι βέβαιο ότι θα τους μυσταγωγήσει σε ολόκληρη τη λατρεία. Δεν είναι, άλλωστε, ασήμαντο το γεγονός ότι επί αρκετούς αιώνες τα πάντα ετελούντο εντός της Θείας Λειτουργίας : το Βάπτισμα και ο*

Γάμος, η Ιερωσύνη (το μόνο Μυστήριο που παραμένει ακόμα τελούμενο εντός της Θ. Λειτουργίας), το Μυστήριο της Μετανοίας (με τη δημόσια εξομολόγηση πριν από την Ευχαριστία), ο καθαγιασμός του ύδατος (η μετέπειτα Ακολουθία του Αγιασμού) και του ελαίου για την άλειψη των ασθενών (το μετέπειτα Μυστήριο του Ευχελαίου), ο καθαγιασμός του Μύρου για το Βάπτισμα και η Μοναστική κουρά, οι ευλογίες των απαρχών των καρπών της γης. Ακόμα και το κοινωνικό έργο της Εκκλησίας η «Λογία» (έρανος) των πρώτων Χριστιανών, ελάμβανε χώρα στο τέλος της Θείας Λειτουργίας. Δυστυχώς, η μεταγενέστερη λειτουργική εξέλιξη επέφερε την αποκοπή όλων αυτών των Μυστηρίων και Ακολουθιών από τη Θεία Λειτουργία και, το χειρότερο, επέφερε την λήθη των σημερινών Χριστιανών, με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζονται με καχυποψία οι ιστορικοί της Λατρείας όταν αναφερόμαστε στην ανάγκη επανόδου τελέσεως του Βαπτίσματος και του Γάμου εντός της Θείας Λειτουργίας ή στο άτοπο τελέσεως Ακολουθίας της Μοναστικής κουράς κατά τη διάρκεια του Εσπερινού. Επέφερε την «εξατομίκευση» των Μυστηρίων του τύπου «Σας προσκαλώ στο Γάμο μου» ή «στη Βάπτιση του παιδιού μου» και έτσι χάθηκε ο Ευχαριστιακός χαρακτήρας των Μυστηρίων, δηλαδή ότι ήσαν γεγονότα που αφορούσαν ολόκληρη τη χριστιανική κοινότητα και όχι κάποιους πιστούς ατομικά, ως να επρόκειτο για δική τους κοινωνική εκδήλωση»⁷⁰.

«Ας είμαστε ειλικρινείς, απαιτεί πολλή γενναιότητα για να παραδεχθούμε ότι μέσα στο εκκλησίασμά μας εκπροσωπείται και ο ψυχρός κι αδιάφορος σημερινός άνθρωπος. Οι περισσότεροι νομίζουμε ότι αυτός απαντάται μόνο εκτός του Ναού. Δεν υποπτευόμαστε ότι για μεγάλη μερίδα θρησκευόντων η καρδιά τους παραμένει ψυχρή και αδιάφορη παρά τη συμμετοχή τους στις ακολουθίες και στα Μυστήρια. Είναι εκείνοι οι οποίοι λογίζονται πιστοί από τη δύναμη της συνήθειας και της ευλαβούς ιδιοτέλειας, εκείνοι οι οποίοι δε νοιάζονται για το τι είπε ο Χριστός αλλά για

⁷⁰ <https://www.pemptousia.gr/2021/09/to-litourgiko-periechomeno-tis-katichiseos/>

το πώς και πόσο μπορεί να τους φανεί χρήσιμος... Στην αγωνία μας να γεμίσουν οι Ναοί, ξεχνάμε την ποιότητα της πίστης όσων είναι ήδη μέσα»⁷¹

Ποιότητα της πίστεώς μας. Εκεί πρέπει να εστιάσουμε την προσοχή όλοι μας γιατί αν δεν υπάρχει ορθή και ζωντανή πίστη, τότε εις μάτην κοπιώμεν. Η σύγχρονη κοινωνία καλείται όσο ακόμα επιτρέπει ο καλός Θεός μας, να επιστρέψει στην αγνή και άδολη πίστη των προγόνων μας. Στην πίστη των πρώτων χριστιανών. Σε μια εποχή αδιαφορίας και παντελούς ελλείψεως ζωντανής επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων, κρίνεται επιβεβλημένη η συνεργασία της οικογένειας με την Εκκλησία και το Σχολείο (όπου αυτό είναι εφικτό). Αναφορά αυτής της προσπάθειας αποτελεί η Μυσταγωγική Κατήχηση. Μόνο αν εντρυφήσουμε στη διδασκαλία των σωστικών Μυστηρίων θα καταφέρουμε να επιβιώσουμε ψυχή τε και πνεύματι.

⁷¹ Θερμού Β., «Ιεουργείν τον λόγον της αληθείας Σου», σελ. 122

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αγαθαγγέλου (Μητροπολίτου Φαναρίου), *Ευχαριστία και Κατήχηση*, Βιβλιοθήκη ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΣ, Αποστολική Διακονία

Αλφέγιερ Ι. (Μητροπολίτου), *Το Μυστήριο της πίστης*, εκδ. Εν Πλω, Αθήνα 2011

Αποστολική Διακονία, *Το άγιο Βάπτισμα*, Η ένταξή μας στην Εκκλησία του Χριστού, Αθήνα 2002

Αποστολική Παράδοσις του Ιππολύτου, B. Hippolyte de Rome, *La tradition Apostolique*, εκδ. Botte, Paris 1968

Βασιλείου Μεγάλου, *Ομιλία (ΙΓ΄) Προτρεπτική εις το άγιον Βάπτισμα*, PG 31

Βουλγαράκη Η., *Πάντα τα Έθνη* 21, 1987

Δάνια Γ. – Χατζηθανάση Δάνια Χρ., *Ο Χριστός ανάμεσά μας*, εκδ. Άθως, Αθήνα 2016

Διονυσίου Αρεοπαγίτου, *Περί της εκκλησιαστικής ιεραρχίας*, J. P. Migne, *Patrologia Graeca*, PG 3

Θερμού Β., *Ιερουργείν τον λόγον της αληθείας Σου*, εκδ. Επιστροφή, 2019

Ι. Μ. Τιμίου Προδρόμου Καρέα, *Κατηχήσεις αγίου Κυρίλλου Ιεροσολύμων*, Καρέας 1999

Ιωάννου Χρυσοστόμου, *Λόγος εις το άγιον Βάπτισμα του Κυρίου*, PG 49

Ιωάννου Χρυσοστόμου, *Προς τους μέλλοντας φωτίζεσθαι*, PG 49

Κανιολάκη Ι., Δημοσίευση (ανάπτυξη εισήγησης) στα πρακτικά του επιστημονικού συνεδρίου του Παιδ. Τμήμ. της Σχολής Επιστημών Αγωγής του Πανεπιστημίου Κρήτης: *Ηθική και θρησκευτική ανάπτυξη του παιδιου*, Ρέθυμνο 2003

Κανόνες Ιππολύτου, *Die Canones Hippolyti*, εκδ. Achelis, Leipzig 1891

Κογκούλη Ι., Οικονόμου Χρ., Σκαλτσή Π., *Το Βάπτισμα*, εκδ. Χ.Ο.Α. Λυδία, Θεσσαλονίκη 1992

Κογκούλη Ι., Σκαλτσή Π., Οικονόμου Χρ., *Ο γάμος*, εκδ. Χ.Ο.Α. Λυδία, Θεσσαλονίκη 1996

Κουγιουμτζόγλου Γ., *Λατρευτικό εγχειρίδιο*, Θεσσαλονίκη 2006

Κυρίλλου Ιεροσολύμων, *Κατηχήσεις*, ΒΕΠΕΣ 39

Κυρίλλου Ιεροσολύμων, *Προκατήχησις*, PG 33

Λειτουργική αγωγή, Πρακτικά ΙΑ΄ Πανελληνίου Λειτουργικού Συμποσίου στελεχών Ι. Μητροπόλεων, 2009

Μαξίμου Ομολογητού, *Μυσταγωγία*, PG 91

Μωραΐτη Δ., *Βάπτισμα*, ΘΗΕ 3, 1963

Νεκταρίου (Μητροπολίτου Αργολίδος), *Γάμος: Μυστήριο της Εκκλησίας- άθλημα αγάπης*, ποιμαντικό φυλλάδιο, Ναύπλιο 2014

Νεκταρίου (Μητροπολίτου Αργολίδος), *Λίγα λόγια για τη Θεία Ευχαριστία*, ποιμαντικό φυλλάδιο, Ναύπλιο 2014

Νικολάου Καβάσιλα, *Περί της εν Χριστώ ζωής*, PG 150

Νικολάου Καβάσιλα, *Περί της εν Χριστώ ζωής*, Εισαγωγή –Κείμενο – Μετάφραση – Σχόλια υπό Π. Χρήστου, Φιλοκαλία των Νηπτικών και Ασκητικών, Θεσσαλονίκη 1979

Ρακοβαλή Αθ., *«Ο πατήρ Παΐσιος μου είπε...»*, εκδ. Μέλισσα, Θεσσαλονίκη 1998

Σμέμαν Α., *Για να ζήσει ο κόσμος*, εκδ. Σύνορο, Αθήνα 1987

Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος εν Χριστώ κατά πασών των αιρέσεων... των τελετών και Μυστηρίων πάντων της Εκκλησίας*, PG 155

Σωφρονίου Ζαχάρωφ, *Η ζωή Του, ζωή μου*, εκδ. Πουρνάρα, Θεσσαλονίκη 2005

Σωφρονίου Ζαχάρωφ, *Οψόμεθα τον Θεόν καθώς εστί*, Ι. Μ. Τιμίου Προδρόμου, Έσσεξ Αγγλίας 1992

Τρεμπέλα Π., *Ακολουθία του Βαπτίσματος*, Αθήνα 1949

Τρεμπέλα Π., *Μικρό Ευχολόγιο*, Αθήνα 1950

Φιλαρέτου (Μητροπολίτου Μόσχας), *Εκτενής Χριστιανική Κατήχηση της Ορθόδοξης Καθολικής Ανατολικής Εκκλησίας*, Ι. Μ. Βατοπαιδίου, Άγιο Όρος 2014

Φίλια Γ., *Μελέτες Ιστορίας και Θεολογίας της Ορθόδοξης Λατρείας*, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 2002

Φουντούλη Ι., *Απαντήσεις εις Λειτουργικές απορίας Δ΄*, Θεσσαλονίκη 1982

Φουντούλη Ι., *Το άγιον Βάπτισμα*, εκδ. Επικοινωνία και Μορφωτική Υπηρεσία της Εκκλησίας της Ελλάδος